



1981  
RUGPIŪTIS - RUGSĒJIS - SEPTEMBER  
Nr. 7

# KARYS





# KARYS

1981  
Nr. 7 (1574)

Redaktorius  
**ZIGMAS RAULINAITIS**  
Administratorius  
**ALFONSAS SAMUŠIS**  
Redaktoriaus pavaduotojas  
**JONAS RŪTENIS**

Atskirus skyrius redaguoja:  
**S. KAUNELIENĖ**  
"TREMTIES TRIMITAS"

**BALYS BRAZDŽIONIS**  
"Lietuviai Kariai Laisvajame  
Pasaulyje"  
**BRONIUS BALČIŪNAS**  
"Karinės Žinios"  
Leidžia:  
**L.K.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS**

## TURINYS

Skulpt. Vytautas Kašuba — Vytautas Didysis, švino reljefas .....	viršelis
Juozas Petraitis — Didysis Lietuvis .....	289
B. Balčiūnas — Kazimieras Semenavičius .....	295
Pr. Žolynas — XV Aspirantų laida .....	301
A. M. — Kai mes nepasiekėme komunistinio rojaus .....	306
A. K. — Šarvuotis Šarūnas .....	310
TREMTIES TRIMITAS .....	313
V. Tamošiūnas — Už gera piktu atsimoka .....	314
Šauliškoj Pastogėj .....	318
Mjr. K. Daugvydas — Savanorio užrašai II d. ....	323
KARINĖS ŽINIOS .....	327
Mokslas ir Technika .....	329
Procopius — Iš "Gotų Karo Istorijos" .....	330
MŪSŲ SPAUDOJE PASIŽVALGIUS .....	332
KRONIKA .....	335

## ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

## JUNGTINĖSE AMERIKOS

### VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus  
CHICAGO, IL — "Gifts International",  
"Parama", Baly's Radio & Television  
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.  
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),  
V. Perminas  
OMAHA, NB — Pr. Kovas  
WATERBURY, CT — "Spauda"  
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

## PLATINTOJAI

### KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.  
Misevičius, Aug. Kuolas

### ANGLIJOJE

"Dainora" — 14 Priory Road; Kew, Sur-  
rey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

### V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-  
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

### AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North  
Geelong, Vic. 3215  
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol  
5084, SA  
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,  
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$13.00, pusmečiui U.S. \$7.00, atskiro nr. U.S. \$1.50

Pinigų siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ  
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207 Subscription \$13 per year (single copy \$1.50) Second class postage paid  
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207



Isteigtas Lietuvoje 1919—  
Nepriklausomybės kovų—  
metais

# KARYS

Atgaivintas Jungtinėse  
Amerikos Valstybėse 1950  
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 7 (1574)

RUGPIŪTIS — RUGSĖJIS — SEPTEMBER

1981

## DIDYSIS LIETUVIS

JUOZAS PETRAITIS

1980 metų spalio 27 dieną suėjo 550 metų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Vytauto mirties. Minint tą sukaktį, neįmanoma šio trumpo rašinio rėmuose atiduoti tinkamą pagarbą vyrui, apsaugojusiam Lietuvą nuo likimo, ištikusio mūsų giminingas tautas — prūsus ir jotvingius, bei sulaičiusiam totorių ordų antplūdį dar toli nuo Lietuvos sienų. Kalbant Vytauto temomis, reikėtų viso ciklo paskaitų, kad atkūrus Vytauto gadynę ir jo vaidmenį joje, todėl apsiribosime tik trikampiu, kurio kraštinės viena su kita susisiečia, bet kampai yra vienas kitam priešingi. Tas trikampis — Vytautas, Jogaila ir Kryžiuočių ordinas. Jie visi veikė tuo pat laiku, toje pat teritorijoje, bet savo tikslais ir siekimais buvo vienas kitam priešingi.

Žvelgdami į tolimą praeitį mes esame įpratę į ją žiūrėti ir jos veikėjus vertinti dabartinėmis akimis, o ne to laikotarpio, kuriame toji istorija buvo kuriama. Pav., tris kart vyresnio Jogailos vedybos su dvylikamete Jadvyga šiandien būtų kriminalas, o tada normalus dalykas. Taip, kad ir Vytauto kai kurie veiksmai, kaip žemaičių sukilimo malšinimas kryžiuočių naudai, rodos, nesiderintų su šiandienine Vytauto garbe. Tad grįžkime į gilią praeitį ir nežinokime, kad kada tai žmogus vaikščios ant mėnulio.

Vytauto laikai — vėlyvieji viduramžiai. Jie davė pasauliui didelių žmonių — menininkų, architektų, filosofų, šventųjų. Lietuvai gi jie davė didelių valstybininkų ir karo vadų. Jei mūsų didžiuosius kunigaikščius prieš Vytautą laikome valstybės kūrėjais, tai Vytautą reikėtų laikyti Lietuvos Imperijos kūrėju. Be jokios abejonės, Vytautas mūsų garbingoj kunigaikščių rikiuotėje sužibo kaip meteoras, deja, kaip meteoras ir užgėso, nes po jo nebuvo jam lygaus, kas būtų galėjęs toliau vykdyti jo toli siekiančius planus

ir pajęgti ištrūkti iš Lenkijos orbitos, į kurią Lietuvą įtraukė Jogaila. Istorikų tarpe teigiama, kad šalia vėliau gyvenusio rusų Petro Didžiojo, Vytautas buvo vienintelis didelio masto valstybininkas, kokį tik Rytų Europa yra turėjusi. Savo kraštui jis pasitarnavo tuo, kad suprasdamas reikalą siekti aukštesnių valstybinių tikslų ir pramatydamas toli į ateitį, jis sugebėjo vesti aukštąją politiką su bekompromisiniu ryžtu, į nieką neatsižvelgdamas, bet kartu ir su protingai apskaičiuotu atsargumu. Tam tikslui jis meistriškai išnaudodavo nuolat besikeičiančias aplinkybes savo naudai. Jo veržli valdoviška prigimtis, kurią galėjo išugdyti tik senovės lietuvių tautos charakteris, užsibrėžė sau aukščiausius ir ambicingiausius tikslus, kurių siekdamas jis panaudodavo visas jo galioje esančias priemones, neatsižvelgdamas nei į papročius, sutartis ar moralinius varžtus. Kaip pavyzdį galima paminėti, kad jis, pagal reikalą, buvo krikščytas tris kartus: pirmą kartą ordino, antrą kartą rusų ortodoksų (pravoslavų) ir trečią — lenkų. "Tikras laisvos ir natūralios tautos vaikas, kurį jį pagimdė," taip apie jį atsiliepia vokietis dr. Karl Heintl savo disertacijoje apie Vytautą.

Uždavinys, kuriam Vytautas pašventė visą savo laiką, energiją ir gyvenimą, bendrai paėmus, nebuvo naujas. Tai buvo tąsa jo protėvių politikos — kūrimas tvirtos, vieningos lietuviškos valstybės, išplėtimas savo galios silpnųjų rytinių kaimyninių kunigaikštijų sąskaiton ir išlaikymas savo lietuviško būdo ir tautos garbės. Žvelgdami į tolimesnę ateitį, jis pramatė, kad reikia savo karingą, bet tuo laiku, palyginti, žemo socialinio ir kultūrinio lygio tautą pakelti į aukštesnį, kultūringų tautų lygį ir tuo būdu sudaryti sąlygas, įgalinančias jai įsijungti į kaimyninių krikščioniškų tautų kovą už įsigalėjimą Rytų Europoje. Tuo atveju, jam tektų vadovaujamoji rolė ir galimybė



turėti įtakos pasaulinei istorijai ir tuo pačiu užsitikrinti sau prideramą vietą joje.

Bet ligi tol, kol jis galės išvesti savo lietuvišką tautą iš eilinių tautų tarpo į didžiųjų galybių garbę, jam teks išeiti tą pačią kietą gyvenimo mokyklą, kurią ėjo beveik kiekvienas Gedimino dinastijos ainis. Pirmiausia, jam teks plikomis rankomis sunkioj ir nelygioj kovoj išsikovoti kunigaikštiją, kuri jam tėvų palikimo keliu teisėtai priklausė. Nė vienam prieš jį nebuvo taip sunku perimti savo paveldėtą kunigaikštiją, kaip jam, bet taip pat nė vienas savo tikslo nepasiekė taip puikiai, kaip Vytautas.

Jau taip beveik buvo įėję į lietuvišką tradiciją, kad keičiantis valdovams, tik karas tarp brolių išspręsdavo įpėdinystės problemą. Sosto įpėdinis tik jėga galėdavo užsitikrinti sau kitų brolių pripažinimą. Kaip žinome, Mindaugas vienu ar kitu būdu pašalino iš kelio savo konkurentus. Jo pavyzdžiu sekė kiti. Ta pati istorija kartojosi su Vytautu. Gediminui, lietuviškos kunigaikščių dinastijos tėvui mirus, patys pajėgiausi jo sūnūs — Algirdas ir Kęstutis — iš jo septynių sūnų užvaldė Lietuvą, jėga pašalindami likusiu penkis brolius (1345). Juodu abu valdė savo tėvo kraštą visiškoje harmonijoje, Algirdas rytuose, siekdamas išsiplėsti rusiškų teritorijų sąskaiton, Kęstutis vakaruose, vadovaudamas Lietuvos gynybai nuo vakarinių užkariautojų — vokiečių ordino. Tuo brolišku sugyvenimu Gedimino sukurtas valstybės vientisumas buvo pilnai išlaikytas ir juodu planavo, kad ir po jų mirties toks pat valdžios dvilypumas būtų taip pat tęsiamas ir jų įpėdinių. Algirdui 1377 m. mirus, jo postas teko jo mylimiausiam sūnui Jogailai. Senstąs Kęstutis, gerbdamas Algirdo valią, pilnai pripažino savo jauno brolvaikio vyresniškumą valstybiniuose reikaluose. Kęstučiu sekė ir jo sūnus Vytautas, augęs, žaidęs ir praleidęs savo vaikystės dienas drauge su Jogaila. Jogaila, betgi, buvo iš kitokio molio. Netrukus pasireiškė tikrasis jo charakteris. Siekdamas neribotos valdžios, jis sulaužė savo tėvų tradiciją ir suteršė prieš istoriją savo vardą. Kai tik jis pasijuto užtenkamai savo soste įsitvirtinęs, jam pasidarė nebepakenčiama, kad ir mažiausia, amžiumi prityrusio dėdės Kęstučio įtaka. Jo galvoje gimė žiaurus planas — nusikratyti Kęstučiu ir jo įpėdiniais. Beveik dvejus metus jis planavo būdus ir priemones tam pasiekti, kol pagaliau jam pavyko Kęstutį pašalinti. Kaip žinome, ne kovos lauke, bet saktu ir negarbingu vyliumi, su vokiečių ordino pagalba.

Nenorėdamas brolžudiškos kovos, kad ir išsi-dėstę kovos lauke, Kęstutis su Vytautu patikėję

Jogailos ir jo brolio Skirgailos priesaikomis, atvyko į Jogailos stovyklą taikos deryboms. Ten jie buvo suimti. Tolimesnė istorija mums yra žinoma. Mūsų istorikai tiesioginę Kęstučio žmogžudystės kaltę priskiria Skirgailai, kurio pilyje tas kriminalas buvo įvykdytas, bet sunku būtų patikėti, kad tai būtų padaryta be Jogailos pritarimo. Vytautui grėšė toks pat likimas ir buvo tik laiko klausimas, kada ir jis būtų pasekęs savo tėvą į Anapilį. Ligi tol, Vytautas dar jaunas žmogus, ne klausė savo toli numatančio tėvo perspėjimų ir netikėjo, kad jo pusbrolis ir jaunystės dienų artimiausias draugas galėtų būti toks suktas, bet Kęstučio tragiška mirtis pagaliau jam atvėrė akis. Daug nesuklysimė, jei vertindami tolesnius Vytauto santykius su Jogaila konstatuosime, kad Kriavo pilies požemio pergyvenimai Vytautui niekuomet, net ligi pat žilos senatvės, neišnyko iš jo sąmonės. Jo pasitikėjimas ir prielankumas Jogailai niekuomet jau nebeatgijo ir jo politikos kryptį, kiek tai liečia Jogailą, nulemdavo tik savo ir savojo krašto reikalai, nežiūrint, kad politiniais sumetimais ruošiantis Žalgiriui ir po jo, beveik ligi pat paskutiniųjų dienų, jis pasiliko lojalus Jogailai.

Pabėgimas iš kalėjimo pradeda naują erą Vytauto gyvenime: žūtbutinę kovą su Jogaila už savo tėvų palikimą, kuri tęsėsi beveik dvidešimtį metų — nuo 1382 ligi 1401 metų. tas faktas, kad beveik nuogas, iš kalėjimo pabėgęs beteisis pretendentas į sostą tą kovą laimėjo, liudija Vytauto aštrų protą, meistrišką planavimą, išvermę ir svarbiausia — geniališką politinių situacijų išnaudojimą. Čia jam pasitarnavo vokiečių ordinas — kryžiuočiai, kurie jau du šimtmečiu siurbė lietuvišką kraują.

Atrodo keista, kad Vytautas susidėjo su savo paties budeliu. Šiandieniniu protavimu, Vytauto pabėgimas pas kryžiuočius irėjimas su jais išvien, būtų galima laikyti tautos išdavimu. Tiek Vytautas, tiek Didysis Magistras žinojo, kas su kuo turi reikalą, bet vienas kitam buvo reikalingi.

Reikia prisiminti, kad kryžiuočių ordinas, išaugęs Kryžiaus Karų dvasioje, iš esmės buvo religinis ordinas ir jam priklausą riteriai turėjo aukštus idealus. Jų tarpe — ginklu kovoti už krikščionybės plėtimą. Pagoniškai Lietuvai krikščionybė nebuvo svetima, nes ji iš anksčiau turėjo ryšius su graikų-ortodoksų, t.y. pravoslavų, krikščionybė per užimtus slaviškų kunigaikštijų kraštus. Taip pat, nei mūsų kunigaikščiai, nei gyventojai nesibaidė ir Romos katalikybės bei Vakarų kultūros. Gaila, kad tie, kurie nešė tą re-



ligiją ir kultūrą, turėjo kitus tikslus, būtent, krikščionybės plėtimo priedanga plėsti ne tiek krikščionybę, kiek savo pačių teritoriją nukariautojų teisėmis. Todėl tie Vakarų kultūros ir religijos nešėjai, nuo pat pirmo jų pasirodymo Lietuvos scenoje tuoj pat sutiko mūsų tautos griežčiausią pasipriešinimą, nes jie atvyko pas mus ne kaip meilės ir taikos apaštalai, bet ugnimi ir kardu naikindami mūsų kraštą. Lietuviai, jau pradėję pajusti savo tautinę sąmonę, visi kaip vienas gynėsi nuo jiems grėšiančio pavojaus būti sunaikintiems.

Ordinas iš grynai religinės bendruomenės darosi teritorinis kolonistas. Susitvarkęs su prūsais, jų didysis magistras von Orseln jau 1239 metais pareiškė, kad atėjęs laikas "kuklius senuosius ligoninių brolijos statusus pakeisti veržlesniais, labiau tinkančiais Pabaltijo valstybinei galybei, žinoma, kiek tai leistų griežti bažnytiniai nuostatai".

Ar ordinas tuos statusus keitė, — nežinia, bet į nieką neatsižvelgdamas, jis vykdė savo ekspansinius planus. Kryžiuočių karinės jėgos dar labiau sustiprėjo prie jų prisijungus Livonijos ordinui — kalavijuočiams, po katastrofiško jų pralaimėjimo ties Šiauliais (Saulės mūšis 1236). Tuo būdu pasidarė vienas ordinas, bet dviejose teritorijose — Prūsijoje ir Livonijoje, dabartinėse Latvijos ir Estijos žemėse. Tos dvi teritorijos nesirubežiavo, nes tarp jų buvo nuo amžių įsikūrusi kieta ir atspari lietuviška gentis — žemaičiai. Tam veržliajam kryžiuočių ordino magistrui labai rūpėjo tas dvi atskiras ordino dalis sujungti, arba bent turėti kaip ir kokį sausumos tiltą, kuriuo abi ordino šakos galėtų nekliudomai naudotis ne tik savo kariškoms avantiūroms vykdyti, bet taip pat ir prekybai vesti su rusiškais prekybiniais centrais per savo sukurtą prekybinę organizaciją — Hansą. O tas sausumos tiltas buvo vienintelis — Žemaitija. Ordinui nebuvo jokio kito kelio, kaip sunkus, nuostolingas ir nesibaigęs karas su pagoniškais lietuviais, kurie nesitraukė jiems iš kelio.

Lietuvos gi kunigaikščiai taip pat turėjo lygiai tokią pat Rytų politiką, t.y. užsitikrinti rusiškų kunigaikštijų teritorijų savo politiniams ir prekybiniais tikslams. Jie buvo daug geresnėje pozicijoje, negu ordinas, nes jų pirmtakai, pav. Algirdas, jau viešpatavo Rytuose ir didieji rusų prekybiniai centrai, kaip Pskovas ir Naugardas, buvo tvirtai lietuvių rankose. Taigi ir iš ekonominio taško, ordinas lietuviams buvo nepageidaujamas prekybinis konkurentas, kurį žūt-būt reikėjo išrikuotės išmušti.

Ordinas, savo nuolatiniams karo žygiams, siekiančiais net ir tolimiausius Lietuvos kampelius, žudydamas gyventojus ir sąmoningai naikindamas jų turta, pasidarė lietuviams tikra pabaisa. Nuo pat Gedimino visi jo įpėdiniai gerai suprato ordino pavojų ir jam visu atkaklumu priešinosi, ypač Kęstutis. Vytautas, kaip būsimasis Vakarų Lietuvos valdovas iš savo tėvo paveldėjo gerai suformuluotą užsienių politiką ir rūpestingą auklėjimą bei apšvietimą, kiek tai lietė vokiečių ordiną. Kęstutis, visu kūnu ir siela grynakraujis lietuvis, turėdamas vienintelį tikslą — savo krašto galybę ir didybę — sugebėjo savo sūnui įskiepyti visa tai, kas buvo reikalinga būsimam sosto įpėdiniui. Virš visko, jis paliko savo sūnui įsakymą vesti kovą su ordinu savo protėvių pavyzdžiu ligi galutinės pergalės. Tokio auklėjimo procese, Vytautas, jau nuo pat savo jaunų dienų šalia savo tėvo, su visa lietuviška neapykanta ordinui, dalyvaudavo tikrose kovose prieš jį.

Ir vis dėlto, prieš visą savo tėvo ir protėvių tradiciją, prieš savo gautą auklėjimą ordino atžvilgiu ir prieš paties prigimtį, Vytautas bėga pas nekenčiamą priešą — ordiną — su prašymu padėti jam atgauti įpėdinystę iš savo lietuviško pusbrolio Jogailos. Ar tai nemeta tamsaus šešėlio ant Vytauto asmens? Ypač turint dėmesyje, kad sugrįžęs pas Jogailą, ir antrą kartą jis vėl nuo jo bėgo pas tą patį magistrą. Šį kartą užstatydamas įkaitais savo brolių, seserį ir apie šimtą žemaičių bajorų bei didikų, neskaitant jau pačios Žemaitijos. Per tuos du atvejus jis išbuvo vokiečių tarnyboje keturis su puse metų ir per tą laiką jam ne kartą teko kariauti ordino pusėje prieš savuosius.

Vytautui tikslas pateisino priemones. Ir tik Vytautas galėjo imtis tokios rizikos, žinodamas, kad ordinas, būdamas sutartyje su Jogaila ir jam padėjęs sulikviduoti jo tėvą Kęstutį, galėjo ir jį patį atiduoti Jogailai. Kas nulėmė šį Vytauto sprendimą? Pažiūrėkime į faktus. Kas kitas galėjo efektyviai padėti Vytautui? Niekas. Vienintelis ir pagrindinis faktas yra tas, kad Vytautui, jo kovoje už savo tėvų palikimą, tiktai ordinas ir tik ordinas tegalėjo būti imamas dėmesin kaip kariškai paruošta ir karuose išbandyta karinė jėga, nes Rytų erdvėje nebuvo jam lygios, kuria jis galėtų pasiremti. Kito pasirinkimo jam nebuvo. Tikriausiai, tai nebuvo draugiškas sentimentas, kuris būtų nuvedęs jį į priešo lagerį. Tai buvo gerai apgalvotas ir apskaičiuotas sprendimas, kurį nulėmė jo praktiška politika. Nuo pat pradžios ligi galo, Vytautas panaudodavo ordiną tik tiek, kiek jis buvo jam reikalingas: kartais kaip atramą,





Vytauto kariuomenė Vilniaus apgultime, 1391 m. Viršuje, kairėj — raitas barzdotas Vytautas, su didž. kunigaikščio kepure ant galvos, atveda kariuomenę prie Vilniaus. Žemiau — Vytautas vadovauja apgulai.

kartais kaip sąjungininką, arba kaip spaudimo priemonę. Vos pasiekęs savo tikslą, jis nuo jo šaltai nusigrėždavo dar gi už pagalbą atsilygindamas ugnimi ir krauju. Faktas, kad jis ir toliau sugebėdavo, reikalui esant, vėl laimėti ordiną savo reikalams, rodo jo aukštą diplomatinį meną, kuriam ir valstybiniuose reikaluose prityręs ordinas nebuvo priaugęs.

Taip pat yra keistas faktas, kad krikščioniškas ordinas visuomet būdavo pasiruošęs eiti iš vien su tuo laiku dar pagonišku Vytautu. Savaime

aišku, ordinas niekuomet neatsižadėjo idėjos jėga pajungti Lietuvą. Tada, kaip ir visuomet, ordinas stipriai laikėsi tos pačios karingos politikos. Pasikeitė tik tos politikos įgyvendinimo būdas. Didieji magistras, jau atsipalaidavę nuo religinių varžtų ir pažangesni savo galvosenoj už savo pirmtakūnus, savo valstybę jau statė ant pasaulietiško pagrindo, ko rezultate jie iškėlė ją į europinę galybę.

Įkelti koją į Lietuvą visiems laikams ir per ją atsidaryti vartus į Rytų erdvę, ordino tradicinis tikslas, atrodė jau pasiekiamas, kai Vytautas pasibeldė į duris. Didysis Magistras plačiai atvėrė jam pilies vartus, nežiūrint, kad Vytautas buvo tik plikas bėglys iš kalėjimo. Magistras tikėjosi per Vytautą suskaldyti vientisumą Lietuvos, kuri dar po Algirdo mirties nebuvo paliesta, ir ją suskaldžius dalimis užkariauti. Todėl magistras neturėjo jokie sąžinės graužimo tartis su pagoniu Vytautu, nežiūrint, kad jo ankstyvesnė sutartis su Jogaila dar tebegaliojo. Vytauto situacija buvo daug blogesnė už Jogailos, bet būdamas diplomatinis meistras, jis pasiūlė ordinui daug daugiau, negu Jogaila. Toli einančiais pažadais jis sugebėjo prie savęs pririšti ordiną, kuris tikėjosi sutartimis laimėti tai, ko jis negalėjo pasiekti kardū. Galimybė lengvai ir be rizikos įsigyti Žemaitiją buvo ir pasiliko tasai magiškas mirazas, į kurį verždamosis ordinas per daug lengvabūdiškai ir vis nusiųdamas nagus, pakartotinai pasitarndavo Lietuvos kunigaikščiams.

Asmeniškai Vytautas pirmą kartą susitiko su vyriausiuoju magistru Insterburge, kur juodu susitarė dėl abipusių sąlygų. Ordinas, priglausdamas Vytautą turėjo savo išskaičiavimus. Pirmoj eilėj jis norėjo panaudoti Vytautą kaip spaudimo priemonę prieš Jogailą, kad šis vykdytų savo sutartinius pažadus. Jei iš to niekas neišeitų, tada, pagal ordino planus, Vytautas būtų tas durininkas, kuris atidarytų jam vartus į Lietuvą.

Pagal susitarimą, Didžiajam Magistrui buvo palikta pasirinkti būdą, kuriuo jis turėtų Vytautui padėti. Jis pasirinko diplomatinį — t.y., tarpininkavimą. Tarpininkavimo procese, be įvairių kitų reikalų ir siūlymų, ordinas tarėsi su Jogaila dėl Vytauto grįžimo namo į savo piliis. Jogaila, sutikdamas su visais kitais siūlymo punktais, bet gi griežtai atsisakė priimti atgal bėglį. Jis davė magistrui suprasti, kad jis mielai išpildytų ir šį magistro prašymą, bet jis negalys to padaryti, kadangi jis neturįs jokio pasitikėjimo bėgliais ir negalys suderinti jų įsileidimo su savo krašto gerove. Dar daugiau. Jam esą nesuprantama, kaip Didysis Magistras galėtų suteikti tiems bėgliams prieglaudą. Jis



nebūtų galėjęs to padaryti, nes tai reikštų tą patį ką ir šerti gyvatę ant savo paties krūtinės.

Pirmasis ordino tikslas panaudoti Vytautą kaip spaudimo priemonę prieš Jogailą nepavyko, nes šis, jam sužibus Lenkijos karūnai, atsimetė nuo sutarties su ordinu. To neužteko. Jogaila, įvairiais pažadais prisiviliojo Vytautą sugrįžti pas jį. Atsisveikindamas su ordinu ir jam atsidėkodamas už globą, Vytautas sudegino ordino jam duotas pilis. Deja, jam teko gailėtis šio veiksmo, nes po keturių metų jam vėl prisijėjo bėgti nuo Jogailos ir Skirgailos ir vėl prašyti kryžiuočių malonės. Vėl du metu jis išbuvo priešų stovykloje.

Jogailai, gi reikalai nuolatos blogėjo. Neaprepdamas savo lenkiškos karalystės ir Lietuvos Didžios Kunigaikštystės, jis neturėjo didelio kalibro brolių, kuriais galėtų remtis. Jo proteguojamasis brolis Skirgaila pasirodė nebuvo priaugęs prie didesnių valstybinių reikalų, o be to, jis nebuvo mėgiamas savajame krašte. Prie visa to, ordinas diena iš dienos darėsi vis įžulesnis. Jogailai nieko kito nebeliko, kaip taikintis su Vytautu ir pasidailinti valdžia. Vytautui taip pat buvo arčiau širdies paklusti Jogailai, negu Didžiajam Magistrui. Ir vėl trys ordino pilys pavirto pelenais Vytautui grįžtant namo. Šį kartą galutinai. Pagaliau išmušė valanda, kada Jogaila pripažino Vytautą Didžiuoju Lietuvos Kunigaikščiu su visomis su tuo titulu susijusiomis teisėmis. Tai įvyko 1401 m. sausio 18-tą dieną.

Nuo tada Vytautui buvo laisvas kelias pasireikšti kaip tikram savo krašto valdovui visoje savo didybėje. Sekančius tris dešimtmečius jis galėjo atsidėti savo kraštui, išskeldamas jį į didžiųjų valstybių eiles, kartu vairuodamas rytų kunigaikštijų politiką savo naudai. Būtų sunku nustatyti, kas jo širdyje turėjo pirmenybę — lietuviškas nacionalizmas, slaviškų žemių užėmimas, asmeninė garbė ar neapykanta visam tam, kas grėšė jo krašto gerovei, kaip jis dažnai pats išsireikšdavo — jo tėvų palikimui.

Jogailai ir Vytautui pasidalinus valdžia jų tėvų pavyzdžiu, ir tarpusavio nesantaikai išnykus, ordinas neteko savo stipriausios tvirtovės kovoje su Lietuva ir Lenkija, t.y. nustojo galimybės visiems laikams piudyti vieną pusbrolių prieš kitą. Vietoj to, sudarius Lietuvos-Lenkijos uniją, kuri lenkų akimis turėjo būti amžina ir neatšaukiama, ordinui atsirado priešas, kuris išsivadavęs iš vidaus nesantikos ir savitarpinės kovos, galėjo visas savo jėgas mesti tai į rytus, tai į vakarus ir tuo būdu niekais paversti pagrindinį ordino tikslą — Drang nach Osten, veržimąsi į Rytus. Toji sutartis padėjo pagrindą visiškam ordino sužlugdymui. Jos pirmieji rezultatai pasireiškė 1410 metais Žalgirio mūšio



Vytauto mūšis su totoriais 1399 m. prie Vorkslas. Abi miniatiūros iš XVI a. Ostermano sąvado.

lauke. Nuo tos dienos vokiečiai nustojo būti lietuvių ir vakarų slavų ponais. Dar didesnis smūgis vokiečiams buvo praradimas "nenugalimos kariuomenės" garso, kas militariniu požiūriu atstoja jau pusę pajėgų. Vytautas, buvęs vokiečių ordino globotinis, buvo tas veiksnys, kuris sužlugdė galingą ordino valstybę. Čia tenka atiduoti užtarnautą pagarbą Jogailai ir lenkams, kurie atvedė į Žalgirį 50 vėliavų, mes sakytumėm pulkų ir atlaikė pagrindinę vokiečių ataką tol, kol iš kovos lauko pasitraukę lietuviai persiorganizavo ir smogė kryžiuočiams į sparną. Lietuviškų vėliavų buvo 40. Nors kryžiuočiai ir juokdavosi iš lietuviškos ka-



riuomenės, kad joje esą daugiau virėjų, negu karių, bet tas juokas jiems brangiai kainavo.

Dar dvylika metų po Žalgirio nukraujavęs ordinas drumstė Lietuvos ramybę, bet pagaliau 1422 m., Melno sutartimi, ordinas visiems laikams prarado Žemaitiją, kurią jam Vytautas keturis kartus buvo atidavęs. Su Žemaitijos netekimu, ordinas neteko ir rusiškų prekybinių centrų, į kuriuos kelias vedė per Žemaitiją ir Lietuvą. Tuo būdu, dėka Vytautui, ordino prekybinis nugarkaulis taip pat buvo palaužtas.

Ir taip, tas Didysis Lietuvis, nežiūrint jo ilgamečio bendravimo su savo tautos mirtinu priešu — teutonų ordinu — savo uždavinį kaip lietuvis pilnai ir tobūlai atliko savo protėvių pasididžiavimui. Nuo to meto ordinas buvo išmuštas iš Rytų Europos galybių rikiuotės.

Istorikas John Buchan, vertindamas Vytautą, sako: "Imperija, kuri buvo sukurta lietuviško genijaus, buvo užtenkamai pajėgi sulaikyti teutonų ordino žygiavimą pirmyn ir atremti totorių antplūdį ir taip, tik dėka Vytautui Didžiajam ir jo kariam Europa buvo apsaugota nuo pergalingų Tamerlano hordų."

Prisiminę totorius, negalime praeiti nepaminėję Vytautui tragiško Vorkslės mūšio 1399 metais, kur jam vos pavyko su savo jaunu broliu Žygimantu ir pusbroliu Švitrigaila, bei su labai mažu karių būreliu, nakties tamsoje, pasprukti. Vorkslės mūšis, bet kuriam kitam karo vadui ar krašto valdovui būtų reiškęs galą jo Rytų politikai, bet ne Vytautui. Savo gudriais diplomatiniais ėjimais jis suskaldė totorių ordą ir ją suskaldytą, galų gale, privertė paklusti. Dvidešimčiai metų praėjus po Vorkslės mūšio, Vytautas buvo jau totorių valdovas. Didysis totorių chanas Edigėjus, pergalingo Vorkslės mūšio vadas, savo pasidavimo ceremoni-

joje sakydino: "Garsusis Valdove! Mudu abu dabar esame žilagalviai. Pašvęskime savo likusį gyvenimą taikai. Kraujas, kurį mudu esame pralieję jau išdžiūvo. Pikti žodžiai, kuriais mes vienas kitą pliekėmė, jau senai yra vėjo nupūsti. Karo ugnis nuvalė mūsų širdis nuo pykčio ir pyktis pats sa-vaime mirė."

Vytautas savo likusį gyvenimą pašventė taikai. Jo valdoma Lietuva suklestėjo ir Lietuvos vardas buvo gerbiamas visoje Europoje. Minėdami Didžiojo Lietuvosio mirties sukaktį, mes lenkiame savo galvas prieš lietuvišką genijų, kuris betgi su Vytautu nemirė. Vytauto dvasia vadovavo sukilimams prieš caristinės Rusijos okupaciją, buvo Kražių bažnyčios gynėjų eilėse, stiprino knygnešius ir lydėjo tremtinių ešalonus į Sibirą.

Vytauto dvasia vadovavo Vasario 16-tos Aktui, to Akto vykdytojams — savanoriams kūrėjams, ir Antrojo Pasaulinio karo sūkuryje — mūsų kariams už Lietuvos ribų ir mūsų moderniesiems Pilėnų pilies gynėjams — miško broliams partizanams savoje tėviškėje.

Vytauto dvasia yra gyva Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštijoje, Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos puslapiuose ir kituose patriotiniuose pagrindžio leidiniuose. Ji yra gyva Gulago archipelage ir KGB (NKVD) rūsiuose, kur tik randasi nors vienas lietuvis.

Vytauto dvasia yra gyva 20-tojo amžiaus lietuvių tautoje, kuriai mes išeiviai turėsime duoti atskaitomybę iš savo veiklos.

Duok Dieve, kad toji apyskaita būtų priimta ir teigiamai įvertinta.

*Paskaita, skaityta 1980.XI.23. Melbourne, Australijoje. L.K.V. Ramovės metinėje šventėje, Vytautui Didžiajam paminėti*

☆ ☆ ☆

1981 m. liepos 17 d., 2:04 val. ryto mirė

**A.A. JUOZAS TARASEVIČIUS,**

*buv. Lietuvos kariuomenės karininkas. Karo Mokyklos XVIII laidą baigusieji aukoja "Kariui" paremti po 10 dol. Prie jų prisideda Kazys Jankauskas, buvęs Mokymo Dalies pareigūnas. Viso 100 dol.*

*Aukojo: Abromaitis Julius, Abromas Nikodemus, Barzdukas Kazys, Gužaitis Jonas, Moliejus Zigmas, Skinderis Vacys, Reikalas Nikodemus, Rimkevičius Juozas, Vaitkus Edmundas, Jankauskas Kazys.*

**A. A.**

**Ltn. JUOZUI TARASEVIČIUI**

mirus, žmoną Stefą, gimines ir artimuosius užjaučia

*Karo Mokyklos XVIII laidą baigusieji, gyvenantieji Čikagoje ir Kazys Jankauskas, buv. Mokymo Dalies pareigūnas*





## KAZIMIERAS SEMANAVIČIUS “ARTIS MAGNAE ARTILERIAE”, 1650 M.

B. BALČIŪNAS

### AUTORIUS IR JO VEIKALAS

Septynioliktojo šimtmečio viduryje, Europos besivystančios civilizacijos padangėje, sužibo nauja žvaigždė artilerijos mokslo srityje. Virš pusantro šimtmečio ji švietė anglų, prancūzų, olandų, vokiečių ir kitų kariuomenių, bei karinės pramonės horizontuose; taip pat meteoritu sušvito didėjančiuose raketų išradimuose ir tyrimuose. Tai buvo Kazimieras Semenavičius, pirmasis teoretiškai raštu išdėstęs moksliniais pagrindais artilerijos reiškinius: struktūrą, šaudybą ir taktiką, veikale “Artis Magnae Artilleriae”, kurio pirmą dalį 1650 metais, lotynų kalboje, atspausdino Olandijoje, Amsterdame, Joanaem Janssonium spaustuvėje. Beveik du šimtmečius po K. Semenavičiaus, autoriai rašę apie artileriją ir raketas, citavo tą jo veikalą “Didysis Artilerijos Menas”. Ir šiuolaikinėje lietuviškoje spaudoje rodėsi nuotrupiniai straipsniai, bendrybėmis nusakantieji minėtą veikalą ir jo autorių, bet matomai neturint originalų ar vertimų, nebuvo įmanoma ką nors nuosekliau aprašyti. Vadovaudamasis anomis nuotrupomis, bandysiu vienu rašiniu jas patiekti “Kario” skaitytojams.

Kazimieras Semenavičius, spėjamai, yra gimęs apie 1600 metus (Vyt. Jurkšas, A. Ivaškevičius). “Technikos Žodžio” 1963 m. 6 numeryje, prof. inž. St. Dirmantas, spėja K. Semenavičių kilus iš Semėnų. Jo veikalo “Artis Magnae Artilleriae” pars prima studio et opera viršelyje lotyniškai įrašyta: Casimiri Siemienovicz, Equitis Lithuani (yra net trijose vietose prie savo pavardės pridėjęs “Equitis Lithuani”). Nežiūrint, kad kai kurie autoriai jį vadina Simonavičium ar Simenavičium, laikysiuos atlietuvintos, sulenkintos pavardės, originaliai įrašytos jo knygoje. Kaip vėliau matysime raketų skyriuje, lenkai jį iš mūsų nusavino. Lietuvoje Kazimiero tėvai buvo vadinami Semėnais. Pagal “Lenkijos Bajorų Enciklopediją” jų giminės herbų buvo Ašmenoje 1564 m., Švenčionyse — 1560 m., Ukmergėje — 1574 m.,

Raseiniuose — 1560 m. Iš kurios giminės Kazimieras yra kilęs, nežinoma.

Apie jo kilmę yra rašiusi Kairiukštytė, 1936 m. “Naujoje Romuvoje” šeštame numeryje. 1963 metų Varšuvoje išleistame “Artis Magnae Artilleriae” pirmos dalies vertime į lenkų kalbą, rašoma, kad po knygos dedikacija, K. Semenavičius pasirašęs “Lietuvos Bajoras”. 1937 m. “Mūsų Žinyno” septintame numeryje apie “...lietuvių raitelį — eruditą”, rašė Binkevičius. Yra rašinių ir kitų autorių, tačiau be smulkesnių biografinių žinių.

K. Semenavičiaus meto samdomos kariuomenės artileristų tarpe, buvo apstu nusigyvenusių jaunų lietuvių dvariškių, kurie šalia karinių, buvo mokomi dar matematikos ir kitų mokslų. Tokį pradinį apmokymą praėjo ir Kazimieras, ankstyvame artileristo karjeros laikotarpyje. Vėliau Vilniaus universitete jis studijavo tiksluosius mokslus ir klasikinės graikų ir lotynų kalbas; pastarąją naudojo ir rašydamas savo veikalus.

Reikia paminėti, kad Kazimiero studijų laikotarpyje, Vilniaus universitete buvo išgarsėjęs profesorius, kaip prūsų kilmės prof. Osvaldas Krygeris (1598-1665), vienas iš kūrybingiausių ano meto matematikų. Jo mokinys Jonas Rudamina parašė matematikos veikalą “Iliustriora Teoremata et Problemata Mathematica” (Matematikos uždaviniai ir problemos). Prof. Albertas Dyblinski parašė veikalą “Centuria Astronomica” kuriame aiškino Ptolemejaus geocentrinę sistemą; prof. Albertas Kojelavičius ir kiti, kurie turėjo neabejotinos įtakos Kazimierui mokslines žinias pritaikyti praktiškam panaudojimui. Be to, tuo metu Vilniuje ir jo aplinkoje (1550-1650) buvo apstu anuometinės pramonės: popierio, stiklo gamybos, geležies liejyklos, statybos medžiagų paruošimai, kurios buvo tinkamos ir tvirtovių statybai, malūnai ir kt. Gedimino kalno papėdėje buvo kalamos monetos, gaminami ginklai pėstininkams ir raiteliams, liejamos patrankos, gaminamas pa-



rakas. Valkininkuose buvo šaunamų ginklų dirbtuvė ir patrankų liejykla. Todėl tuo metu Vilniuje ir jo apylinkėse buvo apstu artileristų ir pirotechnikų, kurie gerai žinojo technišką patrankų liejimo darbą, statomus artilerijai reikalavimus kautynėse, dalinių vadovavimą ir jų panaudojimą. K. Semenavičiaus laikais, pirotechnikos ir artilerijos sąvokos buvo sutapdinamos — neskiriamos ir tik XVII antroje pusėje buvo pradėta aiškiai skirti vieną nuo antros. Nors niekur neužtikta, tačiau reikia manyti, kad tai buvo išdava K. Semenavičiaus išleisto veikalų „*Artis Magnae Artilleriae*“, kuris tuo metu buvo laikomas klasikinio.

Visi ginklai Vilniuje ir Valkininkuose, ypač patrankos, buvo gaminama pagal brėžinius, dėlto buvo pagamintos taip gerai, kad 1565 m. eilė Europos tvirtovių turėjo daugelį įvairių kalibrų patrankų, gamintų lietuvių meistrų (reikia pastebėti, kad minėti brėžiniai nebuvo pagrįsti skaičiavimais, bet grynai patirtimi. Kitos anuometinės liejyklos patrankų brėžinių nenaudojo). Valkininkų liejykla veikė iki 1641 m., Vilniaus — iki 1655 m. karo. Minėtose liejyklose K. Semenavičius ir turėjo progos gerai susipažinti su ginklų ir patrankų technologija.

K. Semenavičiaus raštuose atsispindėjo retas gausumas ano meto akademinų žinių — rašomos temos nagrinėjamos, vystomos moksliniais pagrindais ir jo paties pieštom iliustracijom bei brėžiniais, pridendant formules ir skaičiavimų pavyzdžius. Vilniaus Universitete jis įgijo žinių iš matematikos, chemijos, fizikos, kinematikos, hidraulikos, statikos, mechanikos, architektūros, grafikos, fortifikacijos, pirotechnikos, studijavo graikų ir lotynų kalbas, todėl ir nenuostabu, kad savo raštus apie artileriją, ginklus ir raketas visur grindė moksliniais pagrindais ir skaičiavimų pavyzdžiais, ko ano meto tos rūšies veikaluose visai nebuvo.

K. Semenavičius buvo anuometinės Lenkijos kariuomenės artileristas; jo pavardė pirmą kartą užtikama 1646 metais lapkričio mėn. „Karinėje artilerijoje tarnaujančių asmenų sąrašė“, kuris tebesaugomas Varšuvos Vyriausiam Senovinių Aktų Archyve (Vyt. Jurkštas). Čia jis minimas kaip artilerijos inžinierius ir sąrašė yra ketvirtuoju po karališkos artilerijos vado pavaduotojo Mykolo Arciševskio, artilerijos inspektoriaus Frideriko Getkanto ir artilerijos kapitono Sebastijono Aderso. 1648 m. pradžioje, po Mykolo Arciševskio mirties, karalius Vladislovas IV artilerijos vado pavaduotoju paskyrė Kazimierą Semenavičių. Su šiuo titulu jo pavardė vėliau visur buvo minima.

Semenavičius didelį patyrimą artilerijos srityje įsigijo lankydamas kitus Europos kraštus, dalyvaudamas eilėje mūšių, kaip Belgijoje, karuose su Maskva, kazokais, totoriais (1639 m. Bialos apgulime, netoli Smalensko; 1644 m. kautynėse su totoriais prie Ochmatovo, netoli Humanės, kur jis rašo totorius naudojusių velnio pagalbą — rūkais ir dūmais uždengiant nuo saulės kautynių lauką; matomai totoriai žinojo kaip pagaminti dūmų uždangą ir ją ten panaudojo). Karalius Vladislovas IV norėjo artileriją sumoderinti ir padidinti iki korpo sudėties, todėl su savimi pasiimdamas ir K. Semenavičių, kaip artilerijos srities žinovą, susipažinti su Vakarų valstybių artilerija keliavo po Belgiją, Olandiją, Reino kraštą, Austriją, Bavariją, Italiją ir kitur.

Kaip artilerijos specialistas, Kazimieras Semenavičius buvo apdovanotas daugelio valstybių aukštais ordinais.

Kazimiero Semenavičiaus laimei ar nedaliai, mažas įvykis pakreipė jo gyvenimo kelią. 1648 m. gegužės mėn., kaip artilerijos viršininko pavaduotojas, artilerijos viršininkui generolui Kristupui Arciševskui išvykus, Semenavičius iš karališkų sandėlių, be atsiskaitymo išdavė 100 olandiškų šautuvų ir kitų ginklų kautynėse išvykstančiam plk. S. Osinskiui, manydamas, kad karališkos gvardijos pulkui ginklai išduodami be atsiskaitymo. Tų pačių metų birželio pabaigoje, sugrįžęs artilerijos viršininkas gen. Kristupas Arciševskis įvykį perdavė seimo komisijai, kuri nusprendė, kad nuostolius turi padengti K. Semenavičius savo lėšom, nes išėjo iš savo kompetencijos ribų. Priedui, gen. Arciševskis pakaltino Semenavičių neatsiskaičius iš pinigų, kurie buvo skirti apmokėti artileristams už pervežimą į Lvovą 17 pabūklų kovai prieš kazokus. K. Semenavičius, turimais įrodymais prieš karalių išsiteisino, tačiau 1648 metais, karaliaus Vladislovo IV remiamas, buvo išsiųstas Olandijon, pabaigti rašyti veikalą apie artileriją. Pažymėtina, kad tuometinėje Olandijoje, dėl kolonialės ekspansijos, klestėjo gerbūvis, tuo pačiu ir menas, mokslas ir spauda (Olandija buvo kontinento finansinis centras).

1648 metų pabaigoje mirė karalius Vladislovas IV, kaip tik tuo metu, kaip Semenavičius buvo baigęs rašyti savo veikalą pirmąją dalį ir pradėjęs antrąją. Jo darbą perėmė erchercogas Leopoldas Vilhelmas, Belgijos ir Burgundijos vicekaralius. Jam Semenavičius ir dedikavo savo veikalą pirmąją dalį, kurią 1650 metais atspausdino Joan' Janssonium, Amsterdame, titulu „*Artis Magnae Artilleriae Pars Prima. Studio et Opera Casimiri Siemienovicz, Equitis Lithuani, olim*

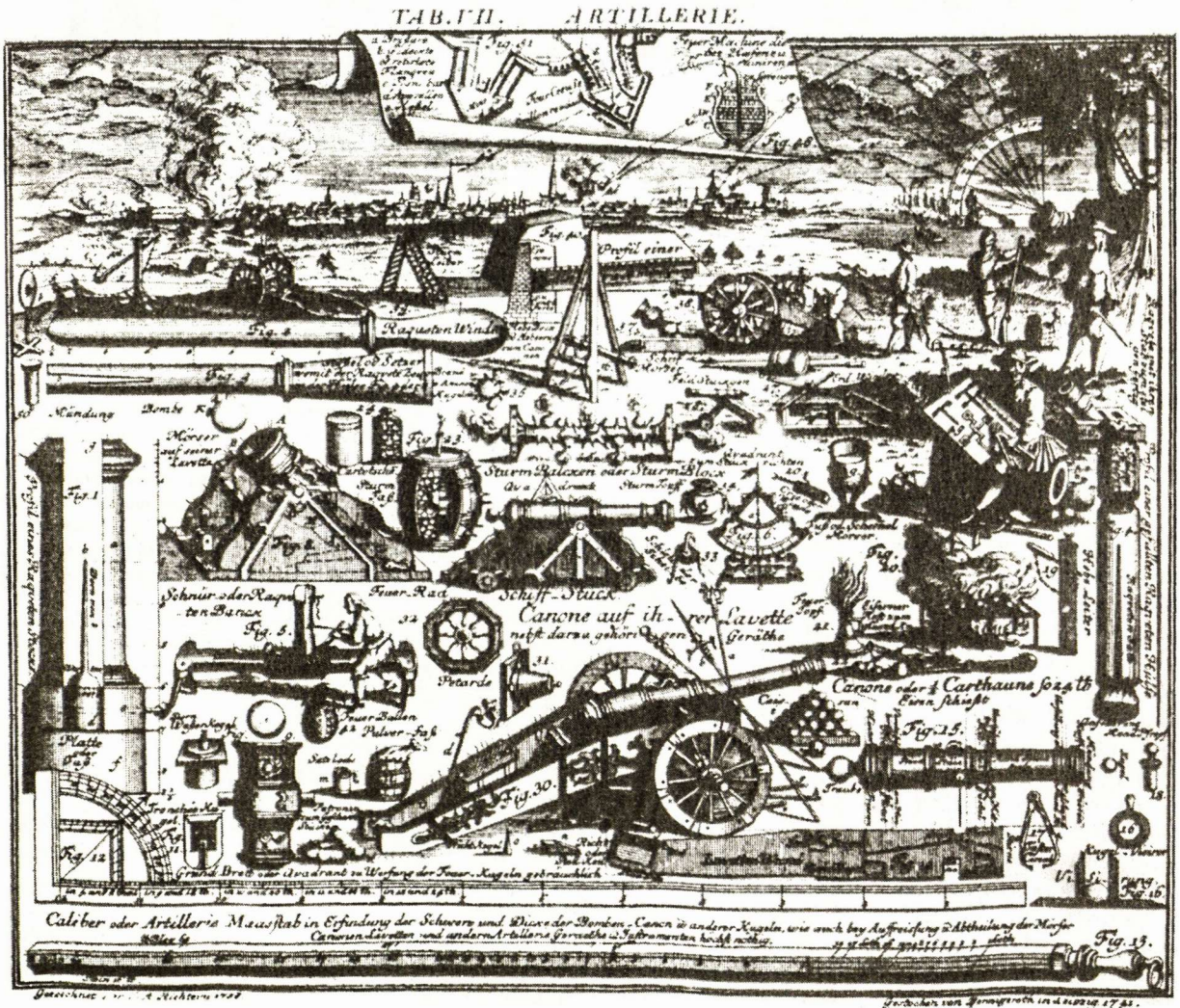


Artilleriae Regni Poloniae Proprefecti. Amsterdami, apud Joanaem Janssonium, A'MDCL'".

Iš Semenavičiaus akademinio gyvenimo dar pažymėtina, kad Vilniaus universiteto aktų knygoje, kurioje surašyti visi akademikai Vilniaus universitete įgiję laipsnius, 1651 m. birželio 7 d. Kazimieras Semenavičius buvo egzaminuojamas profesoriaus Alberto Kojelavičiaus ir jam pripažintas magistro laipsnis (spėjama, kad Semenavičius studijų pabaigoje buvo susirgęs ir todėl egzaminai buvo atidėti vėlesniam laikui).

Paskutinė Kazimiero Semenavičiaus iki šiol žinoma gyvenimo data yra jo parašas po "Didžiojo Artilerijos Meno" pirmos dalies prancūziško vertimo dedikacija, kuri buvo išversta iš lotynų į prancūzų kalbą ir 1651 metų pabaigoje išleista, titulu "Grand art d'Artillerie par Sieur Casimir Siemenowicz Chevalier Lithuanien,

K. Semenavičiaus piešinių, antros dalies vertimo į vokiečių kalbą paaiškinimai vokiškais užrašais. Apačioje, viduryje — pabūklas pozicijoje su svidinių piramide priekyje (nes užtaisoma per laibgalį), šalimais statinė parako su užtaisų saiku. Ant pabūklo vamzdžio sukryžiuoti trys rankiniai ginklai (ragotinės), netaipinei pabūklo apsaugai. Kairėje žemai, kampe — kampainis, pabūklo taikymo kampui nustatyti, virš jo pabūklo piūviai su parako užtaisais ir grūstuvais. Dešiniau vidurinėje eilėje, ant metalinio trikampio stovo įtvirtintas trumpavamzdis, artimo nešumo, riestos trajektorijos pabūklas, toliau statinės piūvis su šrapneliais, toliau pabūklas ant apkasto trikojo, priekyje jo svambalinis kampų matuoklis; viršuje jo — pabūklas ant ratų su tarnyba; dešiniau viršuje stačiakampis su nužymėtom trajektorijos linijom, apšaudančiom miestą. Viršuje, per paveiklo kraštą permestas tvirtovės planas.





Lieutenant général de Pologne mise de Latin en François par Pierre Noiset Macerien, 1651”.

K. Semenavičiaus pirmos ir antros dalies leidinys pasirodė vokiečių kalboje 1671 metais, titulu “Ausfuerliche Beschreibung der grossen Feuerwerks — oder Artillerie - Kunst Casimiri Siemenowicz itzo mit Zweitetheil vermehrt von Daniel Elrich. Frankfurt am Mayn bey Johan David Zeummern im Jahr 1676”.

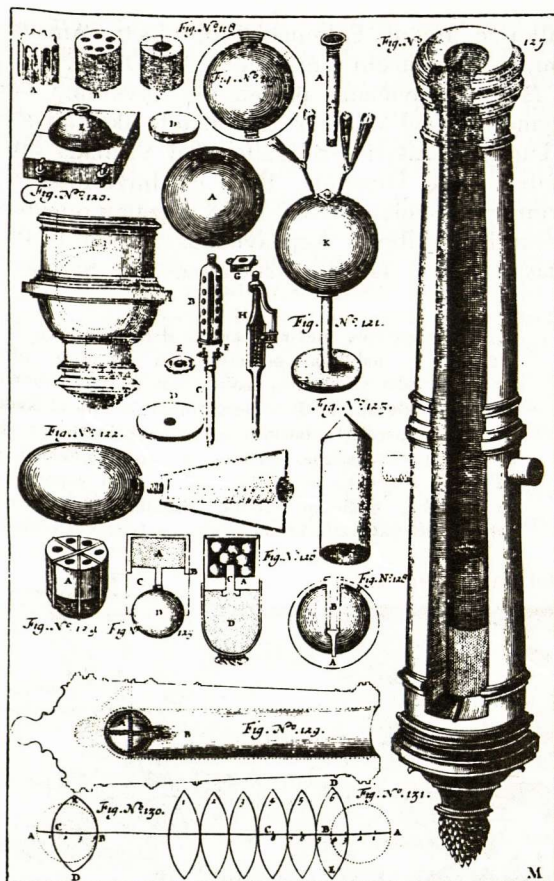
1729 m. išleista anglų kalba “The Great Art of Artillery by Casimir Siemienowicz, Formerly Lieutenant - General of the Ordonance to the King of Poland Translated from the French, by George Shelvocke, Jun. Gent. Illustrated with 23 Cooper Plates, London, printed for J. Tonson at Shakespeare’s Head in the Sirand, 1729, fol. p. 404. Tables 22” (Vertėjas aiškinasi turėjęs sunkumų verčiant iš prancūzų kalbos, nes originalo lotynų kalboje negalėjęs niekur gauti).

Paskutiniu laiku Semenavičiaus veikalo pirmą dalį iš lotynų kalbos išvertė ir išleido lenkai, titulu “Kazimierz Siemienowicz. Wielkij sztuki artylerii część pierwsza. Tekst łaciński do druku przygotował oraz tłumaczenia na jęz. polski dokonał Rudolf Niemiec. Redakcję naukową tekstu łacińskiego i komentarz opracował Tadeusz Nowak. Warszawa, 1963).

Virš pusantro šimtmečio po K. Semenavičiaus “Artis Magnae Artilleriae”, 1817 metais anglas W. Congreve, Londone išleido 84 puslapių artilerijos papildymus, pavadinimu “Treatise on the Congreve Rocket System”, kuriuose nieko esminio naujo neparašė.

## ARTILERIJA IR PIROTECHNIKA

K. Semenavičiaus parašytas “Artis Magnae Artilleriae”, buvo pirmas veikalas anuo metu žinomame pasaulyje, davęs naują artilerijos mokslo šaką. Iki jo tokioje formoje rašyto artilerijos mokslo nebuvo — teoretinis artilerijos mokslo dėstymas, kur toks buvo, reiškėsi mėgėjiškais, mokliškai nepagrįstais apibendrinimais, kurie dažniausiai būdavo klaidingi. Taip, pavyzdžiui, 1529-1560 m. Rumunijoje Konradas Haas, buvęs artilerijos tiekimo viršininku Sibū mieste, bendrybėmis sena vokiečių kalba parašė veikalą apie pirotechniką (graikiškai — ugnies priemonių panaudojimas žaidimams — fejerverkams, kariuomenėje — ginklams; karine prasme — parako pritaikymas įvairiems ginklams. Europon paraką iš Kinijos atvezė keliautojas Marco Polo 1269 metais. Lietuvoje parakas buvo gaminamas Vilniuje nuo XVI a. Stepono Batoro laikų, prie pa-

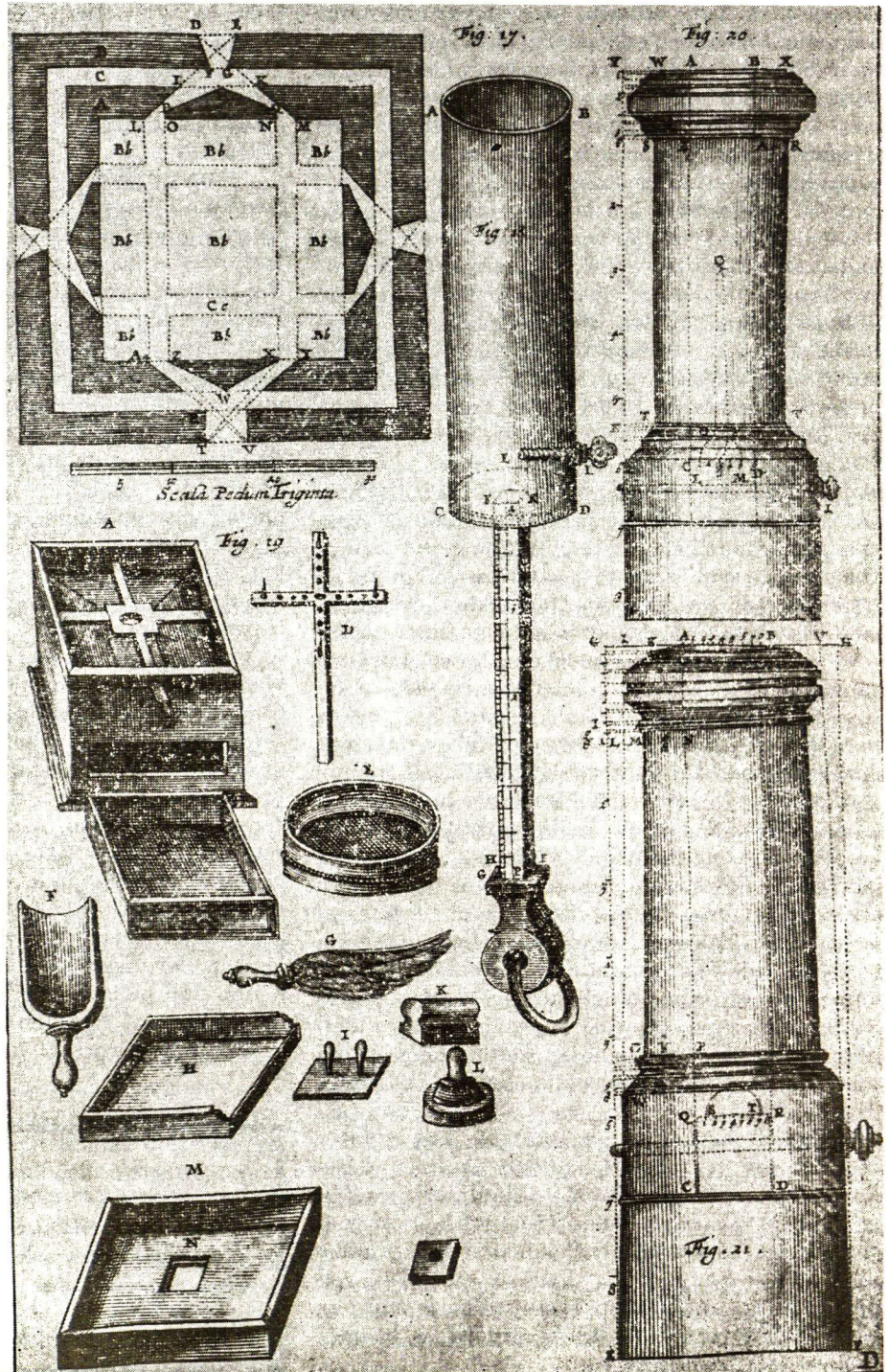


Dešinėje, per visą aukštį, K. Semenavičiaus pieštas artilerijos pabūklo vamzdis su išpiova, kuri parodo ištisai — nuo drūtgalio iki laibgalio — vamzdžio storio profilį su kalibruota anga užtaisui (parakui) ir sviediniui, ornamentų iškilmais ir įdubimais vamzdžio išorėje. Išpiovos apačioje pažymėta degiklio anga, toliau šviesesnė spalva matosi užtaisais — parakas, aukščiau parako dangtis-kamštis ir viršiausiai — sviedinys. Išorėje, ties viduriu, du priešpriešiai iškyšuliai (cilindriniai), vamzdžio pritvirtinimui prie važiuoklės; žemiausiai — ornamentuotas iškyšulys vamzdžio kampo kilnojimui. Kairėje ties viduriu trumpavamzdžio pabūklo piešinys, virš jo sviedinių liedinimo forma. Kitur išdėstyta įvairių paskirčių sviediniai su degikliais. Žemai pavaizduota sviedinio padėtis pabūklo vamzdyje.

trankų liejyklų). Haas darė bandymus su raketomis ir savo patirtis yra aprašęs kiek plačiau (1529-1569). Apie tai daugiau — raketų skyriuje. Kiti autoriai, kaip italas Biringuccio (Venecijoje 1540 m.), vokiečiai J. Schmidlap (Nuernberge 1561 m.), L. Pronsperger (Frankfurte 1546 m.), ispanas Petro M. Sancho (iš Aragonijos 1534 m.) ir eilė kitų, apie artileriją rašė kaip biografiją, kokia ji yra, kokį daro įspūdį (Teresa de Jesus knygoje Fundaciones de Artilleria), vietomis



K. Semenavičiaus detalizuoti pabūklų vamzdžiai, nužymėti taškais, kurie aprašymuose išreikšti matų skaičiais. Viršuje kairėje tvirtovės planas ir pabūklų ugnivietės su nužymėtomis šaudymo kryptimis. Žemiau liedinimo formos ir priemonės smėlio formų paruošimui.





pridėdami savo samprotavimus, vienu ar kitu klausimu. Išsamaus veikalo, kuris būtų kaip vadovėlis artilerijos ginklų gamyboje, šaudyboje ir status lauko tarnyboje iki Kazimiero Semenavičiaus nebuvo. Tuo jis beveik du šimtmečius ir išsiskyrė iš kitų autorių, nes davė moksliniai pagrįstus duomenis ano meto pabūklų struktūrai, šaudybai ir statutinius nuostatus įtvirtinimuose ir lauko tarnyboje (anglų tarnyboje jie išsilaikė virš 200 metų pagrindu artilerijos ginklavimui ir apmokymui, taip pat ir kitose ano meto Europos kraštų kariuomenėse).

Kazimiero Semenavičiaus veikalas, parašytas lotynų kalba (kuri tuo metu buvo naudojama kaip tarptautinė mokslinė kalba) "Artis Magnae Artilleriae" — Didysis Artilerijos Menas, sudarė 305 puslapius su 206 iliustracijomis, pieštomis paties K. Semenavičiaus. Veikalas yra suskirstytas į penkis skyrius — dalis. Veikalo pradžioje — pirmoje dalyje telpa platesnės apimties įvadas, kuriame Semenavičius rašo sukaupęs knygon visas įgytas mokslines žinias ir praktiškus patyrimus, "kad pasitarnautų savo tėvynainiams, jieškantiems veikalų šia tema, buvo svarbiausias knygos parašymo tikslas" (Vyt. Jurkštas). Jis skaitęs visus tuo metu žinomus autorius ir leidinius, rašiusius apie pirotechniką (technikos šaka, gaminti sprogstamąsias medžiagas, signalines ugnis, raketas, fejerverkus, anuo metu buvo jungiama su artilerija — mokslas, apimantis visų rūšių šaunamųjų ginklų konstrukciją ir vartojimą), tačiau neradęs nei vieno, kuris būtų patiekęs tinkamus aprašymų metodus ir išsamias žinias šio mokslo išguldymui ir išvystymui. Visi buvo be jau žinomos fizikos, chemijos ir matematikos dėsnių, kuriais būtų grindžiamos mintys, dažniausiai paimtos iš nekompetentingų asmenų, tokiu būdu artilerijos mokslas buvo pristatomas ir vertinamas neteisingai, klaidinančiai. Patys tuolaikiniai pirotechnikai neturėjo pagrindinio išsimokslinimo, jie grindė darbą pripuolamybėmis ir bandymais. K. Semenavičius sakosi, savo knyga ir nori parodyti tikrą artilerijos meno mokslą, kad žmonės galėtų savo darbus grįsti žinomais fizikos, chemijos ir matematikos dėsniais, siekiant užtikrintų, ne spėjamų, išdavų. Čia pat pažymi, kad parašęs ir parengęs spaudai antrą dalį, kurioje dėsto metalo parinkimo ir pabūklo nuliedinimo svarbą; tai privaloma daryti labai kruopščiai ir apskaičiuotai, kad pabūklai atlaikytų spaudimą parako užtaisams ir būtų tikslūs. Pabūklų vamzdžių sienų storis ir jų dydis priklauso dar ir nuo to, kas pabūklą vežios — arkliai, jaučiai ar žmonės ir po kiek jų bus kinkoma.

Įvado pabaigoje pabrėžia, kad visos plačiai išdėstytos mintys ir brėžiniai su iliustracijomis grindžiama moksliniais skaičiavimais ir patyrimais, kad duotos mintys būtų įtikinančios, norintiems jas panaudoti (pagal A. Ivaškevičių, rusų kalboje išleistoje "Minties" leidyklos Vilniuje 1971 m. knygoje "Kazimir Semenovič i ego kniga Velikoje Iskustvo Artilerii", 65 psl. Knygos pabaigoje du puslapius užimantis sąrašas naudotos literatūros ir du puslapius užimanti knygos santrauka anglų kalba).

"Artis Magnae Artilleriae" pirmoje dalyje K. Semenavičiaus aprašoma pabūklų konstrukcija, jų gaminimo būdai ir priemonės bei įrankiai, kalibrai — kuriems atvejams - tikslams naudotini, pabūklų panaudojimas; dėsto pabūklams tinkamų metalų sudėtį, jų tirpdinimo būdus, matus ir svorius. Aprašo ir brėžiniais vaizduoja pabūklų vamzdžių detalizuotą struktūrą su tiksliais išmatavimais; lafetus — važiuokles pritaikytas kiekvienam skirtingo kalibro pabūklui ir jo svoriui; atitranskoms įtaką lafetams; detalizuoja ratus, jų apkaustymus, ašis, geležies apmušalus važiuoklės rėmams, jų sujungimus, guolius, taikymo įtaisus ir kitas detales. Nurodo būdus, kaip pabūklus pritaikyti vietovėje, įrengti ugniavietes, kaip apginti pabūklą nuo priešo užpuolimų, patrankos tarnybos ir pagalbinių priemonių išdėstymą. Nurodo pabūklų išdėstymą tvirtovėse, atvirose lauko įtvirtintose vietose, laivuose. Aprašo artilerijos sandėlių struktūrą, naudotiną medžiagą, sandėliuose reikmenų išdėstymo būdus, sandėliams vietos parengimą ir jų apsaugą. Nurodo, kaip iš žygio užimti pozicijas ir iš pozicijų pereiti į žygį. Pabaigoje prideda išspręstų pavyzdinių matematikos, geometrijos ir astronomijos pavyzdžių. Visi aprašymai grįsti matematika, geometrija, mechanika, hidraulika, pneumatika, statika, optika, braižyba ir kt., visur aiškiniuose įvedant formules su paaiškinimais kiekvienam skirtingam - atitinkamam atvejui. Teoretiškai aiškino balistikos pagrindus, taikymo metodus ir priemones, išryškindamas meteorologinę įtaką sviedinio trajektorijai.

*(Bus daugiau)*

**A. A.  
JOHANAI KRIKŠTAPONIENEI-  
BRAZEVIČIŪTEI**

mirus, vyrui Edvardui ir sūnui Geniui gilia  
užuojautą reiškiamo

*Hortenzija ir Pranas Šapalai*



# XV ASPIRANTŲ LAIDA

PR. ŽOLYNAS

(Pradžia "Kario" Nr. 6)

## KELIAS Į VILNIŲ

Šeštadienio rytą palikome poligono barakus, nužygiavome į Švenčionėlių geležinkelio stotį ir pamažu krovėmės į savo karišką traukinį, kuris buvo nemažas, nes ir artilerijos pabūklai kartu važiavo, tiekimas, virtuvės ir t.t. Mums rengiantis išvažiuoti, atvyko pratimus atlikti šarvuoti Lietuvos kariuomenės daliniai: tankistai, geležinkelininkai, ir jie krovėsi lauk.

Po gerų pietų mūsų kariškas ešelonas pajudėjo Vilniaus link. Vilnių turėjome pasiekti pavakariais. Vilniuje turėjome sustoti ir neoficialiai pirmą kartą rikiuotėje Karo Mokykla turėjo pražygiuoti Vilniaus gatvėmis, su dainomis, žinoma — skambiomis, kaip paprastai. Vilniuje turėjome ir vakarieniauti. Mūsų ešelonas susidėjo iš paprastų keleivinių vagonų ir artinantis prie Vilniaus, nors išėiginių uniformų ir neturėjome, bet tvarkėmės, kad gražiau pasirodytumėm, ypač lenkams, kurie mūsų niekad nemėgo, o ypač, kad jie pralaimėjo karą, nustojo Vilniaus krašto, o mes jį netikėtai be kovos atgavome, neva rusų "gerumo" dėka. Iš ginklų kiekvienas prie savęs turėjome tik šautuvą ir durtuvą. Šovinių neturėjome. Įvažiavus į Vilniaus priemiesčius, spontaniškai vagonuose pasigirdo kariūnų dainos. Artinantis į stotį, galutinai tvarkėme uniformas ir traukiniui sustojus, rengėmės lipti. Paprastai, viskas vyko pagal komandą. Laukiame... Nieko... Dar laukiame, vėl nieko. Staiga, gal už kokių 10 minučių, ant perono prie traukinio, kadro karininkai pasipylė į savo būrius. Komanduoja: "Niekam nelipti iš vagonų! Vyrai, Lietuvos sieną peržengė rusų kariuomenė ir ji okupuoja mūsų kraštą! Gausime naujus garvežius ir bėgsime į Kauną!"

Kaip perkūnas, toji žinia nutrenkė mus visus. Tyla nusmelkė visų burnas ir sielas. Niekas nekalbėjo nė žodžio. Gal už kokios valandos prikabino mums du garvežius ir pajudėjome pro Vilniaus kalmelius ir miškus Kauno link. Vakaras artėjo nelaukiamas. Graži besileidžianti saulutė pro miško medžius prasiveržė į mūsų traukinio langus. Kuopos poetas asp. Bronius Stasiukaitis, daugelį kartų linksminęs mus kazematuose ir pozicijos vakare, nutraukė tylą ir balsiai tarė:

— Vyrai, gerai įsižiūrėkite į vakarų pusę! Saulutė paskutinį kartą leidžiasi mūsų laisvame krašte! Daugiau tokios jos niekada nebematysime!

— Tylėjome, lyg žado netekę ir taip troškome, kad Bronius mums ką nors kalbėtų, nenustotų kalbėjęs... Bet ir Broniaus lūpos po tų kelių sakinių nutilo ir vagonė įsiviešpatavo mirtina tyla. Važiavome nesustodami, rodos, iki Kaišiadorių, kur gavome užkąsti sauso davinio vakarienę, o paskui, jau temstant, vėl tolyn, artyn prie Kauno. Kai įvažiavome į Palemoną gerokai sutemus ir traukinys sustojo, staiga pasigirdo kažkieno daugelio žingsnių bėgiojimas ir vėl komanda: — Niekam iš traukinio nelipti! — Už kelių šimtų metrų, už traukinio bėgių ištisa vora šešėlių, atsisukusių į mūsų pusę. Kažkas, gerai įsižiūrėjęs, ištarė: — Vyrai, mūsų traukinys yra apsuptas rusų karių. Laukėme, laukėme gal keletą valandų. Tada, gerokai po vidunakčio, pamažu, pamažu traukinys pajudėjo vėl pirmyn. Asp. Adolfas Astašauskas, vilnietis, Vilniuje mokėsis, kovojęs su lenkais, buvęs suimtas, kankintas ir nukentėjęs fiziniai, po to pabėgęs į laisvą Lietuvą ir įstojęs į aspirantus, nors labai norėjo patekti į kadro kuopą, bet dėl kūno trūkumų negalėjęs patenkinti sveikatos komisijos reikalavimų, sako:

— Vyrai, žiūrėkime, ar mus veža į Kauną, ar suks Šiaulių link į rytus? — Pro tamsą nekantariai sekėme, kur važiuojame, o traukinys vos vos judėjo. Pagaliau kažkas ištarė: — Nemunas, važiuojame prie Kauno tunelio. — Vadinasi, Važiuojame į Kauną. Prie tunelio mūsų traukinys sustojo ir vėl tamsoje matėsi į mus atsisukę šešėliai rusų karių, jau saugančių geležinkelio tunelį. Vėl ilgai laukėme ir rytui auštant pamažu įlindome į tunelį, po jo įvažiavome į Kauno stotį ir pamažu, kirsdami daugelio bėgių pervažas, artėjome prie stoties perono. Kai Kauno stotyje traukinys pagaliau galutinai sustojo, vėl buvo pasakyta niekam nelipti ir net prie langų nesiartinti. Matėme, kad vėl esame apsupti patruliuojančių rusų karių su šautuvais, atsuktai į mūsų pusę.

Už gerokos valandos pajudėjome ir atvažiavome į Šančių karišką rampą. Tada kuopos karininkai atbėgo prie būrių, įsakė lipti iš vagonų lauk ir pranešė, kad turime sparčiai žygiuoti į kareivines, nes laiko likę labai nedaug: iš Prienų link Panemunės žygiuoja rusų kariuomenė ir kas pirmesnis pasieks kareivines, to jos ir bus. Nenorėjome tokiu pasakymu tikėti. Greitai susirikiavome ir kone bėgte žygiavome savo mielon





Šiaulių Valstybinės Berniukų Gimnazijos tos pačios laidos kariūnai-aspirantai. Pirmas iš kairės — Jonas Venclauskas, Žemaitijoje partizanavęs Vanagų vienetu ir ten pat prieš bolševikus kovodamas žuvęs.

A. Panemunėn. Gatvėse tylu, jokie judėjimo, tik Karo Mokyklos kuopų žingsnių garsai. Nei dainų, nei kito triukšmo. Kareivines pasiekėme jau saulutei gerokai patekėjus. Pro vartus, į mokyklos aikštę, visas batalionas. Mokyklos viršininkas gen. Juodišius, kuris buvo su mumis ir poligone visą pratimų metų, pasakė trumpą kalbą ir įsakė visiems ramiai laikytis, pagyrė, kad gerai atlikome poligono pratimus ir liepė eiti į kareivines ir ilsėtis. Po to kuopomis grįžome į kazematus.

#### OKUPANTO SEKAMI

Pasakojo, kad iš Palemono mes ištrūkome Kaunan apgaulingu būdu. Kai rusai, stovėję Gaižiunuose, dar pavakariais užėmė svarbų Palemono geležinkelio mazgą ir pradėjo sekti ateinančius traukinius ir pamatė mūsų karišką transportą, tai jis tuoj pat buvo apstatytas rusų karių sargybų. Ilgai laukusi mūsų vadovybė pagaliau pati, nuėjęsi į stotį ir rusiškai kalbėdama, susisieki su Kauno stotimi. Jiems pasakė, kad tai esąs kariškas transportas, bet nepasakė kieno. Iš Kauno pusės buvo įsakyta važiuoti, tik pamažu pro tunelio sargybas. Taip mes ir įvažiuojame Kaunan. Jei būtų pasakė, kad tai Karo Mokyklos transportas,

kažin ar būtume gavę tokį leidimą grįžti į savo kareivines, o jei ruseliai būtų buvę apsukresni, kaip lengva tada būtų buvę pakreipti mūsų transportą pro Kėdainius, Radviliškį, Daugpilį "matuškos" Rusijos link. Ir nė šuva nebūtų sulojęs, kur dingo pusė mūsų Karo Mokyklos.

Buvo gražus sekmadienio rytas. Grįžome į kazematus, sustatėme šautuvus, nusiėmėme kuprines ir kitą poligono kario mantą, nusiprausėme, pavalgėme valgykloje pusryčius ir kritome poilsio. Naktis buvo praleista nemiegant, patyliai šnekučiuojant savo tarpe, darant šimtus įvairiausių spėliojimų, kas bus, ką Lietuvos vyriausybė darys, ką kariuomenė darys? Juk mes ištisus metus buvome rengiami vadovauti karių būriui, kuris gins savo kraštą nuo priešų. Kiekvieno mūsų sąmonėje stovėjo klausimas: dabar atėjo laikas, priešas veržiasi į mūsų kraštą, reikia gintis. Mes juk važiuodami iš Švenčionėlių poligono Vilniaus link, buvome arčiausiai priešo. Mes... geriausi Lietuvos kariai, daugiausia užgrūdinti, geriausiai žina, kaip priešą nugalėti! Lietuvos Karo Mokyklos auklėtiniai. Geriau parengtų karių už mus, kažin ar buvo?..



Šiandien, po 40 metų į tuos klausimus jau turime daugelį įvairiausių atsakymų. Teigiamų ir neigiamų, taip ir ne. Už ir prieš. Ir turbūt, visi jie teisingi. Laikas sulygina daugelio nuomones į vieną ir ta viena nuomonė yra ta, kuri bent kuriam individui lieka sava . . .

Pavakariais pakilę iš miego, pamatėme, kad iš IV forto pusės nuo kalno į mus atkreiptos rusų karių sargybinių akys. Tos akys mus sekė bent kelias dienas. Mums buvo uždrausta griežtai bet kur toliau nuo kazematų išeiti. Į miestą leidžiamų negavome. Užsiėmimų taip pat nebuvo. Tik miegojome, valgėme, stadione, kas norėjo, sportavome, saulutėje šildėmės, kazematuose dienaščiūsus rašėme. Į kelintą dieną kauniškiams buvo leista su šeimomis susisiekti, bet iš ten irgi džiuginančių žinių nesulaukėme. Vyriausybė pasitraukė užsienin, kas bus toliau, niekas atsakymo nedavė ir dabar jau žinome, kad negalėjo duoti, nes Lietuvoje visur buvo košė, košmaras . . . Per radiją ir laikraščiuose matėme, kaip kraštas darėsi iš balto raudonu. Gerai tik, kad žmonių kraujo nesiliejo; kalėjimuose vienus pakeitė kitais, o mitingų, mitingų, "laisvės" siekiančių eisenų masės . . . Tarytum didžiausia vergija Lietuvoje amžiais prieš tai vyravo . . .

Vėl pasakojo, kad mieste išėigine uniforma einąs kadro kariūnas buvo gatvėje žydelkos užpultas ir ji norėjusi nuo antpečių nuplėšti mūsų Šefo inicijalus "AS", bet kariūnas išsitraukęs išėiginį durtuviuką ir atsigynęs.

Mėginau telefonu susirišti su A. Fredoje gyvenusia brolio šeima, bet telefono ryšys buvo kažkodėl nutrūkęs. Prašiau kuopos vado leisti nueiti. Leido, bet įsakė dėvėti išėigines kelnes ir paprastą darbo palaidinę, be balto diržo ir pirštinių. Lipdamas į Fredą, sutikau gatvėje einantį gen. Gustaitį, Karo Aviacijos viršininką. Jis ėjo kalbėdamasis su pora kitų aviacijos karininkų. Pasisveikinau ir praėjau. Taip gaila, kad negalėjau generolo pasveikinti pilnoje kariūno uniformoje. Maniau, kad brolis su šeima bus pasitraukęs Vokietijon, deja, radau visus namie, o telefonas buvo specialiai išjungtas.

Vėliau, už kelių dienų brolis buvo suimtas ir mes jo iki šiol daugiau nebeatėme. Pasikalbėjus, davėsi suprasti, kad mieste darosi maišatis: buvę "nuskriaustieji" — džiūgauja, o buvę laisvieji — pasimetę. Niekas nežino, kas daryti, tik pasiryžusieji ir drąsūs padarė sprendimą, jog išsigelbėjimas galimas tik Vakaruose, užtat, kas galėjo ir sugebėjo, orientavosi Vakarų pusėn. Grįžau iš miesto dar šviesoje. Draugai aspirantai tuoj užpuolė klausinėti, kas naujo. Kai papasako-

jau saviškių nuotaikas, visiems ūpas nukrito. Die-noms bėgant, kilo klausimas, kas su mumis atsitiks. Turėtume neužilgo vykti į pulkus paskutiniam stažui, ar vyksime?

#### "LIAUDIES" KARIUOMENĖJE

Vidaus tvarka KM nepasikeitė. Nešėme po senovei sargybas prie vartų, naktimis patruliavome, bet užsiėmimų neturėjome, tik aikštėje kartas nuo karto tankinės rikiuotės pratimus darėme, gimnastikavomės manieže, sporto stadijone. Būrius dažnai lankė būrių vadai ir kuopą — kuopos vadas. Pora vakarų per vakarinius patikrinimus lankė pavasariop paskirtas naujas bataliono vadas plk. ltn. Listopackis. Jis, davęs komandą "laisvai", aiškino apie Rusijos kariuomenę, karius ir pan. Atsakinėjo į aspirantų klausimus. Minėjo, kad mūsų ateitis turėtų greit išsispręsti. Dažnai būriais susirinkdavome prie pagrindinių vartų ir sekėme voromis žygiuojančias nuo Napoleono kalno Šančių link rusų karių eiles. Jie atrodė tokie vargingi, apginklavimas prastas, vietoj diržų šautuvus virvėmis pasirišę, karininkai mūsų karininkus sveikinosi taip jau sugriuvusiai, atrodė, kad sveikinimosi rusų kariuomenėje iš viso nebuvo mokyta.

Pagaliau, trečios savaitės gale pranešė, kad išvyksime į pulkus stažuoti. Aš buvau užsirašęs į 1-mą pėstininkų pulką Vilniuje. Šeštadienį, liepos 6 dieną, atsiskaitęs su KM sandėliu ir atlikęs kitus reikalingus formalumus, išvykau su keliais kitais aspirantais į Vilnių stažuoti. 1-mo pulko kareivines Antakalnyje pasiekėme jau vėlai naktį. Buvau paskirtas į 1-mą šaulių kuopą. Kuopos vadas — ltn. Uginčius. Daugumas karių gegužės mėn. buvo paleisti atsargon, tai kuopoje buvo mažas skaičius karių, sakyčiau, nedaugiau 15-kos ir ūkio skyrius. Būrio vadas — j. ltn. Urbutis paleistas atostogų sveikatai pataisyti. Ėjau būrio vado pareigas, būrininku buvo j. psk. Juodis (aviacijos leitenanto J. Juodžio brolis, nepaprastai geras dailininkas, kaip ir pats leitenantas). Sekmadienį, po pusryčių, raštinėn atėjo kuopos vadas, ir mes abu su asp. A. Astausku jam prisistatėm, nes abu buvome ton pačion kuopon paskirti. Kuopos vadas pasakė, kad gyvensime kartu su kariais kareivinių kazemate. Liepė susitvarkyti, kaip įmanoma geriau, bet be jokių privilegijų. Iš karto pamatėme, kad kuopos vadas neturi tvirtos nuomonės. Nežinodami, kas jis yra, laikėmės labai rezervuotai ir atsargiai.

Neprisimenu gerai, tą sekmadienį ar sekantį, iškilo klausimas, kaip su karių vedimu bažnyčion. Anksčiau rikiudavo visą pulką ir su or-



kestru organizuotai vesdavo. Buvo nutarta, kad dabar ves tik norinčius eiti bažnyčion ir iš viso pulko tų savanorių atsirado nelabai daug, bet juos dar vedė rikiuotėje, tik be orkestro. Vėliau vedimas į bažnyčią buvo nutrauktas ir kariai, jei norėjo,ėjo tik pavieniui, su leidžiamaisiais rašteliais.

Liepos 14-tos rytą, irgi sekmadienį, buvo išleistas įsakymas kariuomenei panaikinant mūsų tautinį ženklą kepurėje, jį pakeičiant penkiakampe žvaigžde. Tas sukėlė karių tarpe nerimą. Niekas nenorėjo atsiskirti su gražiu ir stilingu ženklu ir įsisegti nemėgstamą raudoną žvaigždę. Kariai atsisakė nešioti kepurės, o užsidėjo pošalmes, kurių prieky buvo iš medžiagos prisiūtas Vyčio kryžius. Pošalmes kasdien dėvėjome ir mes, aspirantai. Vėliau žvaigždės vis tiek nugalejo Vytį ir Vyčio kryžių. Išvažiuodami iš A. Panemunės iš antpečių jau buvome įsakyti nuimti "AS" — Šefo auksinius inicialus, bet baltą diržą ir pirštines dar turėjome. Nuvažiavę į Vilnių, pradžioje keleta kartų tą išieginę uniformą dar dėvėjome, bet ji mieste kėlė klausimą, kas mes toki pasipuošę esame. Rusų karininkai mums pirmieji atiduodavo pagarbą, mes jiems atsakydavome, galų gale, neoficialiai kuopos vadas pranešė, kad pirštinių ir balto diržo nebenešiotume, ką ir padarėme ir mums patiems laisviau buvo. Taip pat turėjome nusipjauti ir antpečius, o jų vietoje ant kairės rankovės, pagal įsakymą, užsisiuovome 1.5 cm lelijavą juostelę, bet ir vėl sukėlėme abejonę, kas mes toki esame, nes rusų politrukai turėjo irgi panašią raudoną juostelę, tik su raudona žvaigžde virš jos. Mieste rusų karininkų ir karių vėl buvome pirmi sveikinami, o mes jiems tik atsakydavome. Toji uniforma paliko iki galo. Ant apikaklės baltas trikampis ružavai apvedžiotas, su Gedimino stulpais, pasiliko iki galo.

### POLITRUKAI

Gyvenimas stažuojant 1-je kuopoje buvo labai paprastas: karių nedaug ir tie daugiausia laiko praleisdavo vidaus sutvarkyme. Kada ne kada išsivesdavome ant kalno prie Trijų Kryžių pamokyti sargybų statuto, durtuvų kautynių, skyrius žvalgant, ginantis, puolant ir pan. Vakariniai patikrinimai vyko viso pulko sąstata, atsisukus į Gedimino pilį. Vieną vakarą pilies bokšte nuleido lietuvišką vėliavą ir po to tuoj pat iškėlė raudoną vėliavą, kuri taip pat buvo nuleista. Lietuviškos vėliavos daugiau nebeatėme. Vietoj himno traukėme internacionalą. Kuopų ir kiti politrukai labai sekė karių elgesį. Internacionalą giedant ne visi prisidėjo, kiti tylėjo. Mūsų kuopoje politruko ne-

turėjome, bet maišydavosi pulko politrukas, lietuvis, aiškiai kilęs iš žemesnio luomo ir nemokytas, nes į karių klausimus, ypač tautiniais klausimais, davė neaiškius atsakymus ir buvo labai įžūlus.

Dažnai turėjome viso pulko sąstata vesti karius į partijos organizuojamus mitingus mieste, kur vadovavimas buvo dažniausia žydų rankose. Stebėtina, kad toji mūsų gyventojų mažuma, turėjusi tokias geras gyvenimo sąlygas laisvoje Lietuvoje, rusams atėjus, pasijuto buvusi daugiausiai "nuskriausta" ir už tai nedėkingai atsilygino.

Po tarybinio seimo rinkimų buvau 2 savaitėms pašauktas į pulko štabą ir plk. ltn. Andriūšaičiui vadovaujant, dariau pulko štabo raštinėms rusiškus užrašus ant durų. Rusų kalbos niekada nesimokiau ir nežinojau raidyno. Kai plk. Andriūšaičiui pasakiau, kad nemoku, tai jis mane sudraudė:

— Tik nesakyk niekada dabar, kad nemoki. Naujiems "ponams" — "draugams" to negalima sakyti. Jis man savo ranka parašydavo juodrašį, o aš paskui stora plunksna ant specialaus popieriaus rašydavau. Kartais vieną iškabą rašydavau bent penkis kartus, nes plk. A. vis atrasdavo, kad aš jo rašto teisingai nenukopijuodavau, vis ką nors nenusukdavau, ar uodegytės kokios nepridėdavau.

Kuopos vadas ltn. Uginčius nusprendė "pa-puošti" kuopos patalpas, kazematus, raštinę "revoliuciniais" motyvais... Būrininkas j. psk. Juodis turėjo auksinius nagus tam darbui: jis išdekoravo sienas milžiniškais Lenino, Stalino, Markso, Engelso ir kitokiais portretais. Pulko politrukas atsivesdavo kitus politrukus ir girdavosi, kad 1-ji kuopa esanti labai pažangi.

Rugpiūčio vidury į 1-mą pulką atvyko Marijampolės 9 pėst. pulko karių dalis. 9 p.p. rusams žygiuojant į Lietuvą, buvo mėginęs pasitraukti į Vokietiją, bet pakeliui tapo sulaikytas ir sugrąžintas atgal. Dėl šio žygio rusams ir mūsų tarybininkams pulkas pasidarė nepatikimu. Todėl šį pulką išdalino batalionais ir išskirstė: pačius nepatikimiausius uždarė Pabradės poligone, vieną Bn. sumaišė su Šiaulių 8-tu pulku ir vieną Bn. atkėlė į 1-mą pėst. pulką. Tuoj pamatėme, kad 9 pulko kariai tikrai yra drasūs ir labai karšti suvalkiečiai. Vieną vakarą 9 pulko kariai buvo paskirti skusti viso pulko virtuvei sekančios dienos pietums bulves. Temstant susėdę kariai dainavo, bet bulvių neskuto. Buvo pranešta pulko budėtojų-karininkui. Tas atėjęs paklausė, kodėl neskuta. Kariai atsakė, kad daug bulvių yra sugedusių ir jie tokių neskus. Atsirado ir pulko po-



litrukas. Jis grasino visų areštavimu. Kariai chorą atsakė, kad jie arešto nebijo, bet supuvusių bulvių neskus.

Atsirado ir pulko vadas ir kiti karininkai, bet kariai bulvių neskuto. Tada politrukas įžūliais žodžiais karius iškoliojo ir liepė atleisti į kazematus ir mes sekančią dieną pietums bulvių neturėjome, bet į sandėlius gavome gerų bulvių.

Dar esant 9 pulkui Marijampolėje, to pulko kariai smarkiai gynė mūsų tautinius interesus ir pačioje pradžioje buvo areštuoti du mūsų 1-mos kuopos aspirantai, nuvykę stažuoti, Liaukevičius ir Žemaitis (buvęs Lietuvos bokso meistris). Jie taip ir dingo abu, nieko daugiau apie juos negirdėjome.

Kartą mane paskyrė sargybos vadu vienai parai prie kariuomenės sandėlių, kurie buvo rytinėje Vilniaus dalyje, medžiais apaugusių kalnų tuneliuose. Nužygiavome su sargyba, pasikeitę slaptažodžiais pakeitėme sargybas, išstačiau postus ir nustatytomis valandomis periodiškai keičiau sargybinius. Vakaras ir naktis praėjo ramiai. Sekančią dieną arkliais ir karieta atvažiuoja du rusai ir vežikas. Vienas rusas politrukas, su žvaigžde ant rankovės, kitas — rusų leitenanto laipsnio. Eina prie įėjimo, o mūsų sargybinis rėkia: — Stok! Tie nelabai nori klausyti ir eina pirmyn. Sargybinis atstatė šautuvą šovimui. Tie sustojo. Kazką sakė, sargybinis nesuprato, nes rusiškai nemokėjo. Pagaliau gretimas sargybinis pranešė man. Atėjau ir šiaip netaip supratau, kad jie nori ką tai patikrinti. Klausiau slaptažodžio, tie man nepasako. Pradėjo rusiškai keiktis ir kolytis, o aš vis vien pasakiau, kad be slaptažodžio neleisiu. Tie visai supyko. Liepia sargybiniui neleisti ir telefonu susisiekiu su įgulos budėtoju. Už gero pusvalandžio dviračiu atvažiuo įgulos budėtojo padėjėjas, gerai kalbąs rusiškai, pradėjo kalbėtis ir liepė man įleisti, nes tai esą aukšti rusų pareigūnai ir jie tikrina, kas tuose sandėliuose laikoma. Išeinant, rusas politrukas patapšnojo man per petį ir pasakė, kad esame geri sargybiniai.

Vilniuje buvo dvi didelės grupės kareivinių: Antakalnyje ir Šnipiškėse. Šnipiškių kareivinėse, kurios buvo geresnės statybos, apsigyveno rusų kariuomenė, o Antakalnyje lietuviai. Rugpiūčio gale iš Šiaulių atsikėlė 8 pėst. pulkas ir taip pat buvo sumaišytas batalionais su 9-tu ir pirmuoju. Į mūsų 1-mo pulko 1-mą kuopą gavome 8-to pulko karių, o viršila buvo paskirtas 8-to pulko vėliavininku, visoje Lietuvos kariuomenėje pažįstamas, su gražia ilga barzda. Jis gerai kalbėjo rusiškai, tai daugelis manydavo, kas jo nepažino, kad jis esąs rusas, bet jis buvo tikras puikus lietuvis.

Rugpiūčio pabaigoje ir rugsėjo pradžioje iš Kauno ir kitų Lietuvos įgulų pradėjo mūsų karius grūsti į Vilnių. Pagaliau, rugsėjo vidury prie Šv. Petro ir Povilo bažnyčios esančių kareivinių atsirado ir mūsų Karo Mokyklos daliniai Rugsėjo paskutinįją savaitę atšaukė stažavusius aspirantus į šias kareivines. Vėl visi sugužėjome į vieną vietą. Prasidėjo pasakojimai apie praleistą vasarą įvairiose Lietuvos vietose. Bendra nuotaika — nekokia. Daugiausia mus prislėgė, kad savo tarpe turėjome išdavikų: aspirantai Jomanta, Stočkus, Jarmolavičius, Gurklys, Bernotavičius-Bernotėnas, žydas Kopellis Beiralas, Matusevičius ir dar keli pasidarė politrukais. Už diagonalinę uniformą ir 1,500 litų, kuriuos politrukai pradžioje gavo susitvarkymui, jie pardavė savo tautą... Sugrįžę tie savi politrukai pirmomis dienomis, ypač sugulus vakare ir šviesas užgesinus, buvo kitų užgauliojami, įvairūs daiktai į juos tamsoje mėtomi. Po kelių dienų, matyt, pasiskundus, jie buvo patalpinti gretimoje atskiroje patalpoje, bet dienos metu jie kartu dalyvavo kuopos gyvenime.

Vieną vakarą tamsoje kazematuose pasigirdo šūvis. Seaknčią dieną, mums išėjus į kiemą, kuris atrodė kaip parkas apaugęs medžiais ir alėjomis, kazematuose buvo daryta krata, bet nieko nerasta.

Keleta paskutinių rugsėjo mėn. dienų praleidome specialioje patalpoje besifotografuodami ypatingose rusiškose uniformose. Sakė, kad tai esančios rusų karo mokyklos uniformos ir su tokiomis fotografijomis gausime atsargos karininko liudijimus. Į Vilnių atkėlus, mūsų Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo Mokyklos vardas buvo pakeistas į L.T.S.R. Darbininkų-Valstiečių Raudonosios Armijos Pėstininkų Karo Mokykla. Mokyklos viršininku jau buvo nebe lietuvis, o rusų pulkininkas Sokurov.

(Bus daugiau)

KARIO bendradarbi

*LIUDĄ TAMOŠAITĮ,*

pavergtoje Lietuvoje žuvus jo sūnui **inž. Algimantui Tamošaičiui**, nuoširdžiai užjaučiame ir kartu liūdime

*KARIO Štabas*

**A. A.**

**JONUI MARTIŠIUI**

ok. Lietuvoje mirus, jo brolių šaulių Edvardą Martišių netekus mylimo brolio, giliai ir nuoširdžiai užjaučiame

*"Martyno Jankaus" šaulių kp. Brocktone*



## KAI MES NEPASIEKĖME KOMUNISTINIO ROJAUS

A.M.

Tai buvo birželio 22 d. 1941 metais, ankstyvą rytą, Varėnos paligone. Ten stovėjo 29-to šaulių korpo štabas su viena divizija ir kitais daliniais. Į mano palapinę atskubėjo kareivis ir pranešė, kad kraunant šieną į vežimą, nuo jo nukrito kareivis. Apsirėdęs ir lydymas pranešėjo greitai atvykau į vietą. Kareivis gulėjo šalia ir kiek dejavo. Patikrinau širdį, plaučius ir galūnių veiksmą; kiek palaukus, kareivukas atsikėlė ir tęsė toliau savo darbą, o aš pasileidau atgal į savo palapinę. Pusiaukelėje išgirdau dunksėjimą Alytaus kryptimi, kuris nesiliovė. Stovinėčiau ir įsiklausiau į tą "dangišką muziką". Apsidžiaugiau, nes man pasirodė, kad vokiečių aviacija pradėjo taip nekantriai lauktą puolimą.

Apie 8 valandą buvo pranešta, kad visi karininkai turi susirinkti korpo štabe 9 valandą. Lietuvių karininkų veidai rodė paslėptą ironiją, rusų karininkų ir politrukų — didelį susirūpinimą. Štabo viršininkas išplūdo vokiečių netikėtą užpuolimą, išvadino juos banditais, niekšais ir išdavikais. Korpo vadas, gen. Samochinas, įsakė budėti ir būti parengties stovyje.

Apie 12 val. susirinkom į valgyklą. Čia sužinojome, kad beveik per visą rusų-vokiečių sieną vokiečių jėgos veržiasi į SSSR. Vakare padėtis įsitempė. Kai kur pradėjo išnykti atskiri kareiviai, tur būt tie, kuriems namai buvo nepertoliausiai nuo Varėnos poligono. Susirinkom, keletas SKS narių ir svarstėme, ar nebandyt nuginkluoti korpo štabą. Bet prieblandoje prie jo atsirado dvi tanketės ir sustiprinta sargyba.

Birželio 23 iš ryto buvo duotas įsakymas planingai trauktis ir susijungti su korpo daliniais, esančiais Pabradės poligone, už Vilniaus. Apie 12 val. prie korpo štabo atsirado autobusas su Kauno ženklais. Štabo viršininkas įsakė štabo karininkams sulipti į autobusą. Sulipom apie 10-11 lietuvių karininkų ir apie 20 rusų politrukų bei karininkų. Tokiu būdu kiekvienas lietuvis turėjo po 2 angelu sargu. Autobuso viršininku buvo paskirtas parsidavėlis plk. Motieka.

Apie 3 val. po pietų pasiekėme Vilnių, aplenkdami netvarkingai besitraukiančius įvairius rusų dalinius. Važiuojant per miestą prašėme plk. Motieką sustoti, kad išgertume nors po stiklą arbatos ir atliktume kitus reikalus, bet plk. Motieka įsakė šoferiui pagreitinti važiavimą ir mes pramovėme

Vilnių ir sustojome tik 10-12 km už Vilniaus, pamiškėje. Buvo duota 10-15 min. pasitvarkyti. Sekami savo angelų sargų, vėl sulipome visi į savo autobusą, kuris pajudėjo Pabradės poligono link.

Pradėjus temti, nutaikęs momentą, priėjau prie šoferio, kurį pažinau anksčiau, ir paklausiau, ar negalėtų sugadinti motoro, kad autobusas sustotų. Pavažiavus pora km motoras pradėjo kosėti ir galop sustojo ant kelio, kur iš abiejų pusių lingavo rugiai. Plk. Motieka ir politrukai, išlipę iš autobuso pradėjo grasinti ir kolti šoferį, kuris žiūrinėjo motorą, kaltino kad jis jį sugadinęs. Jis gi pareiškė, kad su tuo motoru autobusas vis tiek negali važiuoti. Politrukai ir plk. Motieka pasitarė ir sustabdė pravažiuojantį motociklistą puskarininkį. Vienas politrukas atsisėdo užpakaly ir nuvažiuojo ieškoti pagalbos. Mes, lietuviai karininkai, sukinėjomės apie autobusą, miklindami kojas. Praeidamas pro mūsų šoferį, nežymiai patariau jam, pasinaudojant ežia tarp rugių, sprukti į šalį. Netrukus jis taip ir padarė. (Vėliau jį sutikau Kaune, tarnaujantį ugniagesių komandoje, ir turėjome gražų pasikalbėjimą).

Už maždaug valandos su puse, atsirado autobusas, vėl su Kauno miesto herbu, matyti, vienas iš Kauno autobusų, kurį bėgantieji raudonarmiečiai buvo sumobilizavę. Skubiai persikrovėme savo daiktus į naują autobusą ir pasileidome toliau. Bėgančiųjų rusų armijos kareivių vis daugėjo, ir mūsų judėjimas sulėtėjo. Per bėgančiųjų eilę buvo paleista žinia, kad reikalingas gydytojas apsirgusiam dideliame viršininkui. Plk. Motieka sustabdė autobusą ir paprašė manęs, kad aplankyčiau tą viršininką. Paėmęs kiek vaistų ir lydymas dviejų savo politrukų, nuėjau apžiūrėti ligonio. Apžiūrėjęs, daviau vaistų ir pasiūliau kuo greičiausiai pasiekti ligoninę. Sugrįžau prie autobuso, gerai saugomas. Jeigu nebūtų buvę tų dviejų sargų, gal būčiau mėginęs pasinaudoti tamsa ir sprukti.

Buvo jau visai tamsu, kai pasiekėme Pabradės poligoną. Iš poligono daug lietuvių kareivių ir keletas karininkų su ginklais jau buvo pasišalinę. Sužinojau, kad jiems besitraukiant buvo nušautas dr. Žinius-Žinevičius, vienas iš pulko gydytojų čia stovėjusios divizijos. Dabar visą stovyklą perėmė valdyt politrukai su rusų kareiviais, kurie buvo atsiųsti papildyti mūsų pulkus. Gavome šiokią-tokią vakarienę, po to mus, lietuvių karininkus, suvarė



į didelį kambarį miegoti and čiužinių, su rusų kareivių sargyba prie durų. Kambario buvo palikta pora politrukų mus sekti. Jau buvo po 11 val. nakties. Šiaip taip sumigome ir 6 val. ryte, gavę kavos su užkandžiu, sėdome į tą patį Kauno autobusą ir pasileidome Švenčionių link.

Už kokios valandos pasiekėme Švenčionis, kur pro langus buvo matyti didelis gyventojų susijaudinimas. Daug jų, ypač žydų, krovė daiktus į vežimus ir važiavo Mielagėnų link. Viduriu kelio traukėsi rusų pareigūnai ir raudonarmiečiai, šonais civiliai (daugiausia žydai) ir mūsų autobusas. Apie 11 val., nedavažiauvus Mielagėnų, (apie 8-9 km atstu), pasirodė virš mūsų kelio vokiečių bombonešis. Kilo didelis sumišimas. Žmonės metėsi į krūmus šalykelėj, o mūsų autobusas nuslydo nuo kelio ir iki ašų paskendo smėly. Plk. Motieka ir politrukai iššoko iš autobuso, rėkdami, kad reikia stumti autobusą iš smėlio. Paragino ir mus, bet mes neskubėjome išlipti, o pridėję ranką prie autobuso, nežinau ar daug kas iš mūsų išėjo iš stūmė. Kelias, kur įstrigo mūsų autobusas, iš abiejų pusių turėjo šlaitus, apaugusius pušaitėmis. Iš mūsų stūmimo niekas neišėjo. Tada, supykęs Motieka suriko, kad bėgtų ieškoti kastuvų. Keli politrukai pasileido tų kastuvų, o mudu su plk. ltn. B. nutarėme pailsėti ant šlaito, apaugusio pušaitėmis.

Jau nuo pat kelionės pradžios mudu tarėmės kaip čia mums pabėgti. Sėdėdami tarp pušaičių svarstėme, kad tai paskutinė proga pabėgti, nes už Mielagėnų jau Lietuvos siena, o tuomet bėgti būtų didelė rizika, nes visur ten jau kalba gudiškai. Galimybės slapstytis būtų menkos, o slapstytis galvojom, reikės bent keleta dienų, iki vokiečiai užims tą rajoną. Apšižvalgom ir matom, kad netoliese yra ūkis, o ten matyti vaikščioja rusų kareiviai. Tarp pušaičių pamačiau besėdinčią mūsų korpo mašinistę, žydaitę Margoliną. Jinai buvo žvairakė, taigi nežinau, ar ji tave stebi, ar ne. Neturint kitos išeities, atsisukęs į ją nugara, pradėjau leisti žemyn kelnes, dėl natūralaus reikalo. Ji buvo tiek kukli, kad pasikėlė ir nusileido nuo šlaito prie autobuso. Tada mudu greit nuslinkom į kitą pusę šlaito ir pasileidom to ūkio link.

Kelias į ūkį vedė per šlapią pievą. Beidami, sutikome ltn. V. Lunią, kuris, rusams užimant Lietuvą, buvo mūsų pulke. (V. Lunia buvo pulko vadas 16 Lietuvos divizijoje (SSSR)). Pasiekę ūkio namus paprašėme ūkininkės pieno atsigerti. Ten maišėsi daugiau kareivių, kalbančių visokiom kalbom. Vienas įtužęs rusų viršila pasakojo, kad jo kuopa, stovėjusi prie Klaipėdos, buvus užaliarmuota tada, kai vokiečiai buvo tik už kokio

kilometro ar pusantro. Nubėgęs jis pas savo bataliono politruką, pas kurį buvę raktai nuo šovinių sandėlio. Bet, pasirodo, jis jau buvo išrūkęs. Taigi, jie likę tik su plikais durtuvais prieš tankus. Pairus tvarkai, jie atsidūrė čia. Dabar jis neturiš ryšio su kuopos vadu ir esąs tik su keliais kuopos kareiviais. Kiti išsibarstė dėl skuboto pasitraukimo.

Išgėrę pieno, sumokėję pora rublių, pasiteiravom pas šeimininkę ir patys apžvalgėm apylinkę. Pamatėme už klojimo ežę tarp rugių, vedančią į eglaitėmis apaugusį kalniuką — už kokio km. Susikūprinę pasileidome eiti gana sparčiu žingsniu, nes turėjome tik milinę, žemėlapių, revolverį, žiūroną, o aš marškinių kišenėj dar ir rožančių, su kuriuo niekad nesiskyriau. Mūsų valizos liko pasigėrėti politrukams autobuse.

Paėję apie vieną km, pasiekėme miškelį ir per žiūroną pradėjome studijuoti apylinkę. Plentas į Mielagėnus, kuriuo skubiai traukėsi nenugalimosios armijos daliniai, buvo prigrūstas betvarkiai besitraukiančios kariuomenės, o mūsų autobusas dar tebestovėjo įklimpęs. Atrodė, kad kažin kas apie jį sukinėjasi. Persiavę autus, kiek pailsėję, pastudijavę žemėlapi, nutarėme traukti Švenčionių link, tikėdamiesi, kad per tą laiką, vokiečiai atsiras netoli mūsų.

Išėjome į kitą miškelių pusę ir netoliese pamatėme ariantį ūkininką ir kartu berniuką gal 10 metų. Kai jie priartėjo, berniukas pažiūrėjo smalsiai į mano milinę, ir suriko: “Tėti, pažiūrėk guzikai su arkliukais”. Mat aš dar nebuvo pakeitęs sagų and milinės, ir Vytis spindėjo saulėje. Supratome, kad tas ūkininkas yra lietuvis, ir pradėjome kalbėti, kas girdėti apylinkėje. Ūkininkas pasidžiaugė, kad jau prasidėjo karas ir bus kitoki laikai. Jis mus perspėjo, kad į rytus nuo jų kaimo, kuris matosi ne per toliese, jau bus baltarusių kaimai ir ten nepatė rodysis. Į pietų vakarus bus maišytų kaimų, taigi, reikia būti ir ten atsargiems.

Padėkoję už informacijas, susiradom apylinkės kaimų pavadinimus ant žemėlapi. Jau buvo apie 1 val. po pietų, saulė svilino gerokai, tad sulėtinę žingsnius ir vis laikydami ežių tarp javų, pradėjome savo kelionę atgal į Švenčionis. Nesitikėjom, kad mus besivyty Motiekos politrukai, nes buvome nuėję jau bent 5-6 km. Po 3 val. išvargę išėjome iš rugių į pievelę ir nutarėme pailsėti. Ant kalnelio, po dešinei, už kokių poros km buvo dvaro centras, kuriame matyt buvo įsikūręs kolchozas. Tenai minia žmonių švaistėsi po kiemą. Mums begulint tarp rugių išėjo iš ežės dvi moterys. Viena senesnė nešė dvi keptuves, o jaunesnė porą gabalų medžiagos ir kitokių smulkmenų. Išėjusios kiek sumišo, bet kai mes pasveikinom jas



lietuviškai, jos priėjo prie mūsų ir atsisėdo ant žolės. Jaunesnioji paklausė, ką mes čia darome. Mes šyptelėjome ir atsakėm, kad išėjom pasivaikščioti, o dabar ilsimės. Jos irgi nusišypsojo — pasirodė, kad tai motina ir duktė iš to kaimo, kurį mes matėme priekyje. Jos grįžtančios iš kolchozo krautuvės, kur buvo išpardavimas, nes krautuvė jau likviduojama. Toliau besikalbant paaiškėjo, kad jaunesnioji yra susipratusi lietuvaite, aktyviai dalyvauja bažnyčios chore ir užklausta ar pažįsta dr. Rimą — atsakė teigiamai.

Pokalbis užtruko apie valandą ir jos patarė mudviem ateiti į kaimo trečios sodybos pakluones vakariniame gale ir palaukti. Ateisiąs jos vyras ir parsivesiās pas save vakarienės. Pasisiūlėm panešėti jų pirkinius ir netoli kaimo, tarp rugių, atsiskyrėm. Susėdome ir laukėme prieblandos.

Kai pradėjo temti iš lėto priėjome prie nurodytos sodybos tvoros ir susėdome. Pradėjome svarstyti, ar negali būti klastos, bet jos abi atrode nuoširdžios. Už kokio pusvalandžio, persisvėrė per tvorą vyras ir prisistatė kaip šio kaimo ūkininkas Z. ir pakvietė vakarienės. Prietemoje, sekdami p. Z., atsiradome prie jo trobų. Šunes pradėjo smarkiai loti, bet sudrausti šeimininko — nustojo. Suėjome į trobą. Langai buvo apdangstyti švarkais ir milinėmis apsaugai nuo lėktuvų užpuolimo ir nereikalingų žiūrovų.

Šeimininkas papasakojo paskutines žinias iš Vilniaus radijo, kur buvo pranešta, kad vokiečiai daugely vietų perėjo geležinkelį Vilnius-Šiauliai ir stumiasi toliau. Rusai netvarkingai — paskubom traukiasi. Suorganizuota Lietuvos valdžia. Su geru apetitu, nuo ryto nieko neturėję burnoj, suvalgėm po pora lėkščių bulvienės, užkandom po dešros gabalą. Šeimininkas nuvedė mudu į sandėliuką, kur buvo laikomi miltai ir kiti produktai. Buvo pakloti pora šiaudų kūlių, ant kurių mudu su malonumu išsitiesėm. Šeimininkas įspėjo laikytis ramiai, neišeiti iš trobos, kad neerzintume šunų. Rusų buvo duotas įsakymas apie kiekvieną nepažįstamą pranešti kaimo seniūnui.

Praknarkėm visą naktį ir iki 8 val. ryto — kai šeimininkas paprašė pusryčių į grįžti. Bevalgant užsidėjau radijo ausines ir išgirdau iš Vilniaus radijo, kad valdžia kviečia visus policijos ir įstaigų tarnautojus kaip galima greičiau grįžti į savo įstaigas, kurias buvo apleidę prieš metus. Sėdintieji prie stalo sužiuo į mane klausiamai. Aš pasakiau ką girdėjau. Kai pranešimas buvo užbaigtas Lietuvos himnu tą patį pakartojom ir mes, tik žinoma tyčiau, negu per radiją. Šeimininkei išėjus į Švenčionis apsipirkti, šeimininkas mums pasiūlė pasitraukti į pušynėlį netoli pa-

klonių, kad nereikalingas pašalietis, pripuolamai užėjęs į trobą, mūsų nerastų. Patvoriais išslinkom į pušynėlį ir sugulėm tarp pušaičių. Laikasėjo lėtai, bet po vidurdienio pasigirdo kanopų dunksėjimas. Kažkokie berniokai skubiai nuėjo į miškelio gilumą. Netrukus tarp pušaičių pasirodė keletas tų berniokų ir priėjo prie mūsų, susėdo. Pasirodo, jie atėjo savo tėvų arklius į krūmus, kad neišvartų pastotėms. Pasikalbėjome ir apie šiuos laikus. Jie buvo pusėtinai informuoti apie karą. Klausiami ką mes čia darome, atsakėme, kad nuklydome nuo mūsų dalinių ir laukiame kada mus paims. Berniokai susižvalgė ir po kiek laiko nuėjo ganyti savo arklių. Apie pavakarį atsėlino mūsų šeimininkas, atnešė truputį užkąsti ir sutemus prašė sugrįžti į jo namus.

Temstant, patvoriais sugrįžome. Radom grįžusią iš Švenčionių ir šeimininkę. Ji papasakojo, kad žydų valdžia dar tebėra Švenčionyse, bet vokiečiai artinasi ir valdžia jau pasiruošus bėgti į Rusiją. Pavalgėme vakarienę, pasiklausėme vakarinio radijo pranešimo iš Vilniaus ir nenorėdami per daug užsibūti vienoj vietoj, nutarėme iš ryto pasistūmti arčiau Švenčionių, nes ten žadėjo rytoj keliauti šeimininkas. Jau tą vakarą buvo girdėti duslus dundėjimas pietuose. Pernakvoję tam pačiam kambarėly ir užkandę, gavę po kiaušinių su duonos gabalu į kelionę, atsisveikinome su taip miela šeimininke ir apie 9 val. ryto išėjome iš jų.

Su šeimininku sutarėme, kad jis eis kokius 300 metrų priešaky ir jeigu būtų koks nors pavojus, tai pakels kepurę du kartus, o mes spruksime į rugius. Paėjus apie pora km įėjome į miškelį, kur mūsų keliai skyrėsi. Šeimininkas nuėjo vieškeliu į Švenčionis, o mes keliuku į mišką. Susitarėm, kad apie 4 val. po pietų, grįžtant jam į namus, toj kryžkelėj mes jo lauksime. Jam įteikiau raštelį dr. Rimui, klausdamas jo patarimo, ar galima ateiti į Švenčionis. Jis įsikišo raštelį į batą ir nuėjo.

Įlindę į krūmus, laukėm 4 valandos, bet uodai taip mus ėdė, kad negalėjom nuo jų apsiginti. Besižvalgydami pamatėm ateinančius tris vyrus, ir aš atpažinau mūsų kariuomenės pora karininkų ir jų pasiuntinį, kuris nešėsi portfelį. Pasisveikinom. Jie papasakojo, kad gavę civilinius drabužius, dabar traukia į Švenčionis. Jie nustebo, kad mes dar uniformuoti, o taip vaikščioti pavojinga.

Apie 4 val. priėjome prie kryžkelės ir išgirdom niūniuojant Lietuvos himną. Tai buvo sartinis ženklas atpažinti šeimininką. Jis papasakojo, kad Švenčionyse visi laksto kaip be galvų ir ruošiasi bėgti į Rusiją. Buvęs pas dr. Rimą, kuris nesileido į ilgas kalbas, sakė nieko nežinąs, bet išeinančiam pro duris pridėjo, kad mes geriau nesi-



rodytume Švenčionyse. Šeimininkas atsisveikino, o mes sugrįžome į mišką.

Nutarėme pažiūrėti, kas to miško kitoj pusėje. Išėjom į pamiškę. Prieš mus buvo laukas su retais grikiais, bet už kokių 300 metrų matėsi naujas šiaudinis stogas su kitais nebaigtais pastatais. Nutarėm kad tai bus naujakurys. Apie 6 val. po pietų pasirodė moteris, nešina krepšiu, gal grybų ar uogų. Jinai sumišo mus pamačius, lyg norėjo skubiai pasitraukti, bet mes ją užklausėm, ar nežinanti kieno bus ta nauja sodyba. Pasakė kad tai jos. Toliau bekalbant, atrodė, kad ji supranta kas mes tokie ir pasakė, kad čia sėdėtume, o ji atsiųsianti pas mus savo vyrą. Už kokios valandos, atsargiai eidamas pasirodė vyras. Jis drąsiai priėjo prie mūsų, pasisveikino, prisistatė kaip buvęs kavalerijos pulko puskarininkis, Pirmajame Pasauliniame kare. Jis žadėjo sutemus ateiti ir mus pasiimti.

Temstant prasidėjo audra ir žaibai. Jų šviesoje pamatėm tiesiai per lauką ateinantį mūsų šeimininką M. Pradėjus lyti, mes greitai perbėgom per grikių lauką ir priartėjom prie tvartų. M. įvedė mus į tvartą, uždarė duris, pastatė kopėčias ir pasiūlė užlipti ant tvarto lubų ir ten apsigyventi. Užlipom, išsitiesėm and šiaudų. Šeimininkas kopėčias pasiėmė ir paguldė apačioj. Karvės dūsavo ir gromuliojo, arkliai prunkštė, o kiaulės žvygavo. Tų garsų užliūliuoti — užmigome.

Iš ryto šeimininkė atėjo karvių melžti ir kiaulių šerti. Apie 9 val. girdėjom duris darant ir šeimininkas paklausė kaip miegojome. Atsakėme, kad neblogiau, kaip viešbutyje. Pastatęs kopėčias, užkėlė puodynę su kopūstais ir virtom bulvėm. M. papasakojo, kad vokiečiai kai kur jau netoli Dauguvos. Raudonosios armijos daliniai dar vis traukiasi ir prie Pabradės buvęs rimtas susirėmimas. Švenčionys jau vokiečių rankose. Ši žinia mus pralinksmo. Ryt, sekmadienį, žmonės eisią į bažnyčią pėsti. Važiuoti pavojinga, nes besitraukiantieji rusai atimtų arklius ir vežimus. Su einančiais, galvojo šeimininkas, bus patogiau ir mums pasiekti Švenčionis. O šią naktį pasiūlė dar pernaktuoti jo "viešbutyje", tik patarė laikytis labai ramiai, nes ir jo žmona nežinanti, kad mes tupime ant tvarto. Pasiėmęs indus, nulipo, paguldė kopėčias ir išėjo. Turėjome gražaus laiko dar pailsėti ir apsitvarkyti. Nuo šios sodybos į Švenčionis buvo 6-7 km, o ten kaip nors susitvarkysim.

Apie 4 val. pasirodė šeimininko galva su kita puodyne bulvienės, ir jis papasakojo, kad Švenčionių rytiniam pakrašty atsiradęs koks tai lietuviškas dalinys, iš buvusio 29 korpo kareivių ir karininkų. Taigi sutarėm ryt apie 10 val. pajudėti.

Apie 8 val. atėjo šeimininkas, pristatė kopė-

čias mums nulipti ir nusivedė į namus, kurie dar buvo nevisai įruošti. Šeimininkė paruošusi pusryčius, išskubėjo bažnyčion. M. pasisiūlė palydėti mus iki Adutiškio vieškelio. Ten, kapinaitėse, gal reikės dar palaukti kol aprims judėjimas ant vieškelio. Patarė vengti sodybų, eiti laikantis per vidurį tarp jų ir žygiuoti tuos paskutinius 5 km iki laisvės. Šeimininko vedami, takeliais ir ežiomis atsidūrėme prie senų kapinaičių, su pakrypusiais kryžiais ir aukštoka žole. Stebėjom vieškelį, kuriuo vis dar slinko pakrikusios raudonosios armijos dalys. Prajudavo keli raiteliai, smulkūs pėstininkų daliniai, pravažiuodavo vienas kitas automobilis. Mums patogų buvo stebėti į šiaurę vieškelio pasisukimą už kokio pusantrą km nuo kapinaičių. Šeimininkas patarė, kai pamatysim tuščią tą posūkį skubiai perbėgti vieškelį ir pasiekti kitoje pusėje kalnelį, o jau ten kliūčių neturėtų būti.

Atsisveikinome su mielu buvusiu kavalerijos puskarininkiu ir likome stebėti tą kelio posūkį. Po pietų matėme grįžtant iš bažnyčios žmones, daugiausia per laukus. Judėjimas plentu lyg aprimo, ir mes nutaikę momentą, perbėgome vieškelį. Viskas atrodė gerai, tik nuo posūkio pasirodė sanitarinė automašina. Ji pradėjo mažinti greitį, bet pamačiusi, kad mes ja nesidomime, paspaudė ir nušvilpė į Adutiškio pusę. Taip pamažu, vengdami sodybų, prisiartinome prie Švenčionių rytinio pakraščio. Čia pakluoniais ėjo lauko keliukas. Stai ga, išgirdom "stok"! Sustojome, ir iš krūmų išlindo mūsų korpo augalotas artileristas. Pasižiūrėjęs į mane, pridėjo ranką prie kepurės ir pasakė: "Atsiprašau, pulkininke". Greičiausiai, man vizituojant korpo dalinius buvo mane matęs ir atpažino. Užklausėme, kur dalinio štabas. Sargybinis, kiek palydėjęs, nurodė sodybą, kur buvo štabas, ir atsisveikino. Už kokių 5 minučių pamatėme ant verandos besėdinčius keleta karininkų. Prisistatėme dalinio viršininkui pulk. S. Jis išskėtė rankas: "Tai dabar turiu pilną dalinį, net ir gydytoją".

Atsirado ir daugiau pažįstamų karininkų, kpt. M., lt. K. ir kiti, su kuriais tarnavau įvairiuose pulkuose Nepriklausomybės metais. Džiaugsmas visų buvo didelis. Dalinomės patirtimis. Jie pasakojo, surinkę iš pasilikusių — nusislėpusių lietuvių kareivių maždaug batalioną (virš 300) vyrų. Pašaukė du sanitarijos puskarininkius ir juos pavedė mano žiniai, kad padėtų sutvarkyti ambulatoriją.

Naujas dalinys stovėjo rytiniam miestelio pakrašty, bet ant to kelio, kuris vedė į vieškelį, sumanus viršila pastatė apdaužytą patranką su iškaba su kaukuole ir užrašu rusų kalba "mirtis". Praeinantieji smulkūs rusų daliniai paskubėdavo nuo jos pasitraukti.



## ŠARVUOTIS ŠARŪNAS KAUTYNĖSE SU LENKAIS

A.K.

Juozas Juozapavičius, šarvuočio šoferis,  
savanoris kūrėjas

Woodhavene, N.Y., kur nemaža lietuvių, gyvena Marija ir Juozas Juozapavičiai. Jis yra Lietuvos kariuomenės kūrėjas — savanoris., Vyčio Kryžiaus kavalierejus. Įdomiausia gal tai, kad jis tarnavo šarvuočių dalinyje, Nepriklausomybės karuose dalyvavo su šarvuočiu Šarūnu.

Gegužės 24 Kultūros Židinyje vyko gražios vaišės — Marija ir Juozas Juozapavičiai minėjo savo vedybinio gyvenimo 60 metų sukaktį. Ta proga žentas Aloyzas Balsys supažindino svečius su sukaktuvinininko gyvenimu. Čia ir pasinaudojame jo surinkta medžiaga.

### TIKRAS KAUNIETIS

Juozas Juozapavičius yra tikras kaunietis. Kaune jis gimė 1894 metais sausio 3. I Pasaulinio karo metu jis buvo mobilizuotas į rusų armiją, paskirtas į trečią Sibiro geležinkelių batalioną. Daly-

vavo austrų fronte ir buvo pakliuvęs į nelaisvę. Iš ten pabėgo ir po ilgos sunkios kelionės grįžo į Kauną.

Kaunas jau virė — Lietuva jau kėlėsi nepriklausomam gyvenimui. Jis 1919 metų vasarą įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę. Buvo priimtas į auto kuopą, vėliau perkeltas į besiformuojantį šarvuočių automobilių būrį, kuriam vadovavo ltn. A. Fanstelis.

### ORGANIZUOJAMI ŠARVUOČIAI

Pirmas šarvuotis buvo atimtas iš bolševikų 1919 gegužės 31 ant Utenos-Ukmergės plento, ties Leliūnais. Pirmojo pėstininkų pulko antroji kuopa užvertė kelią akmenimis ir medžiais. Taip privertė šarvuočių igulą pasiduoti.

Kitas šarvuotis buvo atimtas iš bermontininkų tais pačiais metais lapkričio 22 kautynėse ties Radviliškio. Vėliau prancūzų generolui Niessell tarpininkaujant, iš vokiečių buvo gauti keturi "Daimler" lengvo tipo šarvuočiai. Kiekvienas jų buvo ginkluotas keturiais Maxim kulkosvaidžiais.

Šarvuočiai buvo patalpinti Karo Mokyklos kieme, prie Donelaičio ir Gedimino gatvių kampo. Jų technikinė priežiūra buvo pavesta auto batalionui. Čia J. Juozapavičius ir pradėjo savo tarnybą prie šarvuočių.

Kitą rytą pradėjau tvarkyti bataliono sanitarinę dalį. Vaistų buvo nedaug, užvedžiau ambulatorijos knygą, pradėjo lankytis vienas kitas kareivukas. Kiek apsitvarkęs, vidury savaitės paprašiau vežimo ir su savo puskarininkiais nuvažiauvau į buvusią Vilniaus Karo Mokyklos vasarinę stovyklą. Ji buvo gerokai išdeginata, bet dar suradau pora sanitarinių dviračių, keleta medicinose įrankių, dėžes su vaistais ir instrumentais. Parvažiauvome laimingai, bet bataliono vadas pasakė, kad jo žiniomis ten buvo primėtyta minų. Laimė mes ant jų neužmynėm.

Ateidavo vis gerų žinių per radiją, ir bataliono vadas jau susirišo su kokia tai karine valdžia Vilniuje. Geležinkeliu Vilnius-Daugpilis kursavo, taip vadinamas, šarvuotas traukinys, kuris turėjo garvežį per vidurį, ant priekinės platformos nedidelę patranką ir vagoną su išdaužytais langais. Tame vagone buvo traukinio štabas ir igula, o ant užpakalinės platformos buvo aplūžęs tankas bet su veikiančiais kulkosvaidžiais. Traukinys kursuodavo tarp Vilniaus ir Daugpilio, sustodamas kas 5-6 km, pašaudydamas į visas puses iš kulkosvaidžio ir patrankos, o vakare grįždavo per Švenčionis į Vilnių.

Aptvarkęs sanitarinę dalį, vieną dieną buvau

pakviestas į štabą, kur vadas padavė telefonogramą iš Vilniaus Apsaugos Dalinių vadovybės. Buvau kviečiamas tuojau atvykti į Vilnių. Sekančią dieną iš ryto atvykęs į geležinkelio stotį, susitariau su šarvuoto traukinio komendantu, kad jis mane paimtų į Vilnių. Daiktų neturėjau, tad atsisveikinęs su bataliono karininkais išvykau 5 val. po pietų į Vilnių, kurį pasiekiau apie 10 val. Susiradau kambarį, kuriame gyvenau prieš išvykdamas į Varėnos poligoną. Mano šeimininkės, trys panos, kurios save laikė lenkėmis, nors tėvo pavardė buvo Kupstas — nuo Telšių, atidariusios duris, griebė mane ir išbučiavo, o prie arbatos papasakojo, kaip baisu buvę Vilniuje per tuos žiaurios žmonių išvežimus.

Sekantį rytą nuėjau Mišių į Aušros Vartus. Padėkojau Dievui ir Švenčiausiajai Mergelei už stebuklingą grįžimą namo. Jaučiau Jo globą, ir užtarimas buvo kiekvieną valandą su manimi. Po to, užėjau į Apsaugos Dalinių štabą, prisistačiau plk. Š. ir pradėjau eiti tų dalinių Sanitarijos Viršininko pareigas.

Tą patį vakarą paskambinau telefonu į Kauną žmonai ir vaikams. Išgirdau jų visų šūkavimus ir džiaugsmą. Taip man ir nepasisekė pasiekti komunistinį rojų, ko aš atvira širdimi nei kiek nesigailiu.



### MALŠINA SUKILIMĄ

Po jaunos valstybės pamatais ėmė griautis priešai — lenkai ir bolševikai. Lenkai rengė net perversmą, bet jų slapta karinė organizacija — P.O.W. — buvo susekta ir likviduota 1919 rugpiūčio 28 d.

Tada gauta žinia, kad pirmojo artilerijos pulko kariai A. Panemunėje ir karo aviacijos daliniai, bolševikų suagituoti, rengia sukilimą. Data numatyta vasario 22.

Tuometinis kariuomenės vadas gen. ltn. P. Liutukas vasario 21 įsakė auto bataliono vadui ltn. Fansteliui tris šarvuočius parengti kautynėms. Komendantai ir šoferiai buvo paimti iš auto bataliono, kulkosvaidininkai iš Karo Mokyklos. Vienas šarvuotis paliktas gen. štabo apsaugai, o kiti du nuvažiavo į Panemunę ir ten prisistatė 8-to pulko vadui mjr. Čaplikui. Tiem šarvuočiam vadovavo ltn. Fanstelis ir kpt. Vyšniauskas, kurio šoferiu ir buvo j. psk. J. Juozapavičius.

Kariuomenės vadas nenorėjo tarpusavio kovos. Jis tikėjosi išklaudyti kareivių reikalavimų ir taip sukilimą likviduoti. Jis nuvyko pas sukilėlius pasikalbėti. Sukilimo vadai net nesikalbėjo su juo, bet dar areštavo.

Tada pradėjo veikti mjr. Čaplikas. Jis įsakė likviduoti sukilimą ir išvaduoti kariuomenės vadą. Kpt. Vyšniauskas su šarvuočiu sustojo prie A. Panemunės tilto apsaugai, o ltn. Fanstelis įsiveržė į kareivinių rajoną ir iš visų kulkosvaidžių paleido ugnį. Sukilėliai taip išsigando, kad spruko, kur kas galėjo. Taip likvidavo sukilimą, išvadavo kariuomenės vadą. Panašiai sukilėliai buvo nutildyti ir Aleksote, Linksmadvaryje. Sukilimo agentai buvo sugaudyti ir atiduoti karo lauko teisman. Trys iš jų nubausti mirties bausme.

Toks staigus šarvuočių pasirodymas ir jų veiksmai pakėlė karių moralę, drauge ir visuomenę daugiau pasitikėjo sava kariuomene.

### SUFORMUOJAMAS PIRMAS ŠARVUOČIŲ BŪRYS

Krašto apsaugos ministerio įsakymu, 1920 kovo 1 buvo suformuotas pirmas šarvuočių būrys. Jį sudarė: 5 karininkai, 2 karo valdininkai, 1 viršila, 1 vyr. psk., 2 j. psk., 30 eilinių ir 1 civilis tarnautojas. Jie turėjo 6 šarvuočius, du ar tris sunkvežimius.

Šarvuočiai buvo taip pavadinti: Šarūnas, komendantas ltn. V. Asevičius, jo šoferis j. psk. J. Juozapavičius; Aras, — komendantas ltn. J. Jakulis; Perkūnas, — komendantas ltn. Gerdvilis; Pragaras, — komendantas ltn. Tuskenis, Žaibas, — jo komanda dar nebuvo sudaryta, Savanoris — buvo remonto dirbtuvėse.



Juozas Juozapavičius, kūrėjas-savanoris, 1919 m. rudenį Kaune.

Šarvuočių būrio vadu buvo paskirtas kpt. Kazys Musteikis, iki tol buvęs Karo Mokyklos kuopos vadas.

Dabar imta ruoštis karo veiksams Vilniuje, kuris ėjo iš rankų į rankas. Tuo metu Vilniuje buvo bolševikai. Sutartis su Maskva buvo pasirašyta 1920 liepos 12. Pagal sutartį Švenčionys, Ašmena, Lyda, Gardinas, Augustavas, Suvalkai, Seinai ir jų sritys buvo paliktos Lietuvai. Bet bolševikai nesisukubino iš Vilniaus.

### KELIONĖ Į VILNIŲ

1920 liepos 12 šarvuočių būrio vadas kpt. K. Musteikis gavo įsakymą su trimis šarvuočiais vykti



Vilniaus kryptimi. Drauge vyko ir sudaryta Vilniaus komendantūra ir kiti kariuomenės daliniai. Pasinaudojo traukiniu, pasikrovė ir išvyko.

Privažiuos Vievį, lietuviams kelią pastoję lenkų kavalerija ir pėstininkai. Prasidėjo kautynės, kurios tęsėsi 4 valandas. Šarvuočiai stipriai kulkosvaizdžių ugnim abiejose traukinio pusėse išsklaidė lenkus ir padėjo juos nugalėti. Čia žuvo 7 lietuvių kariai, 16 buvo sužeista. Lenkų žuvo kur kas daugiau nei lietuvių.

Sutvarkę lenkus, keliavo tolyn. Liepos 15 pasiekė Lentvarį. Tada Šarūną nuėmė nuo traukinio platformos. Jis buvo pastatytas komendantūros kuopos priekyje. Rikiuotės tvarka jie nužygiavo į Vilnių, kurį pasiekė 14 val.

Kiti du šarvuočiai traukiniu pasuko į Varėną. Vilniuje bolševikai buvo nepatenkinti, kad pasirodė lietuviškas šarvuotis. Kad nebūtų kokių kitų nesusi-pratimų, po savaitės Šarūnas buvo sugražintas į Vievį. Netrukus čia atvyko ir Aras su Perkūnu iš Varėnos.

Reikėjo laukti apie šešias savaites, kol bolševikai užleido Vilnių. Tuo pačiu metu lenkai puolė Lietuvos sienas ir miestus.

Rugpjūčio 26 bolševikai išsikraustė iš Vilniaus. Tą pačią dieną šarvuočiai Šarūnas, Aras iš Vievio atvyko į Lentvarį ir kartu su kitais kariuomenės daliniais atžygiavo į Vilnių, kurį pasiekė 18 val. 15 min. Antrą kartą nuo Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo buvo iškelta Lietuviška vėliava Gedimino kalne.

### Į LENKŲ FRONTĄ

Vos kelias dienas pabuvoję Vilniuje, gavo įsakymą tuoj vykti į Seirijus, II divizijos vado plk. V. Grigaliūno-Glovackio žinion. Iš ten jie vyko į Seinus ir prisijungė prie 2, 5 ir 8 pulkų, kovojančių Augustavo, Suvalkų ir Seinų fronte.

Šarvuočiai turėjo patruliuoti ant plentų, išmušti priešų susitelkimus ir palaikyti ryšį tarp lietuvių dalinių.

Šarūnas patruliuojo ant plento Seinai-Beržininkas. Sužinojo, kad Pockūnuose telkiasi lenkų raiteliai. Vyko jų išvaikyti, bet rado kelią užverstą akmenimis ir nupiautais telefono stulpais. Šoferis j. pks. Juozapavičius, manevruodamas pirmyn, atgal ir į šonus, nustūmė stulpus, bet akmenų nepajėgė nuristi. Tada iš visų kulkosvaizdžių paleido ugnį. Ta ugnimi prisidengęs, eilinis Ribelis iššoko iš šarvuočio, nuritino akmenis ir vėl grįžo į šarvuotį. Tada šarvuotis pajudėjo, greit nuvažiavo į Pockūnus ir išvaikė lenkų raitelius.

Kitas šarvuotis, Aras, nugalėjęs panašią kliūtį, išvaikė lenkus iš Seinų.

Žiauriausios ir mūsų kariuomenei tragiškos kautynės įvyko rugsėjo 22. Lenkai panaudojo didžiules kavalerijos, artilerijos, pėstininkų jėgas, apsupo 2 ir 8 pulkus ir su pulkų vadais paėmė į nelaisvę.

Iš apsupimo išsigelbėjo tik 5 pulkas, 7 artilerijos baterija ir keletas kuopų iš 2 ir 8 pulko. Šarūnas ir Aras savo galinga ugnimi dengė jų pasitraukimą. Šarūnas dengė 5 pulką ir pats paskutinis traukėsi Seinų-Pociūnų kryptimi.

Šioje operacijoje šarvuočiai dalyvavo apie 4 savaites. Išliko jie nesugadinti ir jų komandos liko nesužeistos. Lapkričio 13 grįžo į Kauną.

Kiti du šarvuočiai dengė besitraukiančius mūsų dalinius iš Vilniaus, Maišiagalos, Ukmergės plentu, nes tada Želigowskis buvo sulaužęs Suvalkų sutartį ir buvo užgrobęs Vilnių.

Už drąsą ir pasiukojimą Augustavo-Suvalkų-Seinų operacijose Vyčio Kryžium buvo apdovanoti: ltn. Vincas Asevičius, ltn. Julius Jakulis, j. pks. Juozas Juozapavičius, eil. Antanas Ribelis, eil. Stasys Riškus ir eil. Kostas Kneizys. Su Vyčio Kryžiumi gautos ir kitos dovanos bei privilegijos, kaip žemės sklypas, nemokamas mokslas valstybinėse mokyklose sau ir vaikams. Tuo pasinaudojo ir J. Juozapavičius.

### GRĮŽO CIVILINIŲ TARNAUTOJŲ

Pasibaigus laisvės karams, J. Juozapavičius grįžo į civilinį gyvenimą.

1927 rugsėjo 16 šarvuočių rinktinė buvo performuota pagal naujus etatus, buvo numatytos 3 vietos civiliniams tarnautojams — 2 mechanikų ir 1 raštininko. Tuo laiku buvęs šarvuočių rinktinės vadas kpt. V. Asevičius atsiminė savo buvusį šoferį Suvalkų kovose ir jam pasiūlė vyr. mechaniko tarnybą. J. Juozapavičius sutiko ir šioje tarnyboje išdirbo, kol bolševikai okupavo Lietuvą ir pirmoje vietoje sulikvidavo šarvuočių rinktinę.

II Pasaulinio karo metu Marija ir Juozas Juozapavičiai su šeima pasitraukė į Vokietiją, po karo buvo nukeliavę į Angliją. Jų dukra Regina yra ištekėjusi už Aloyzo Balsio, kuris labai aktyviai reikiąsi lietuviškoje visuomenėje. □

Iš Baltimorės išsikėlus "Kario" atstovui M. Šimkui, jo pareigas perėmė K. Česonis. Australijoje (Geelong) S. Slavicko pareigas perėmė A. Žvirblis.

Ilgamečiams "Kario" įgaliotiniams M. Šimkui ir S. Slavickui už rūpestingą darbą, atstovavimą ir paramą "Kariui" širdingai dėkinga "Kario" administracija. Perėmusiems jų pareigas K. Česoniui ir A. Žvirbliui linkime sėkmės.

Administratorius



Redaguoja —  
S. Kaunelienė  
531 W. Grand Blvd.  
Detroit, Mich. 48216

# TREM TIES TRIMITAS

## V Ė J A S

Pučia vėjas — purto kriaušę,  
Lenkia galvas ažuolai,  
Dreba vinkšnos pasišiaušę,  
Parke klaupiasi suolai . . .

Didnybė ponas Vėjas!  
Jo vardai net keturi:  
Šiandien jis Rytys pūtėjas,  
Ryt — Šiauriu vadint turi . . .

Kai matysi Vėją gaudant  
Šieno kuogę po laukus —  
Cit, išgirsi klevą raudant . . .  
Vėjas jį sužeidęs bus.

Jis supykęs daužos, niršta —  
Gėda, kas gal apsakyt?!  
Klausi, ko Didybė širšta? —  
Kuogės, mat, negal pavyt.

Nevaržys nė didžiagaliai  
Jo klajoklio prigimties.  
Lenkias jis vien Dievo valiai.  
Ne, nedaro išimties!

Išdaiga — tai Vėjo menas,  
O merginų pabaisa:  
Naktimis svirman barbenas,  
Gatvėje — akiplėša!

Pagarbiai kas Vėją mena  
Tam jis nēr perdēm žiaurus:  
Jis dažnai ir būrę gena,  
Net ir girmas sukt sukurs.

Pūstelėjo Sutvėrėjas  
Tvėriniams gimties pradus.  
Blaškos nūn po žemę Vėjas  
Švilpaudamas, išdidus.

## FOTO KONKURASAS

LŠST "Stasio Butkaus" šaulių kuopa skelbia

Foto konkursą

Tikslas — išleisti atvirutes žemiau išvardintom progom: 1. šv. Kalėdų, 2 šv. Velykų, 3. Gimtadienio, 4. Vardadienio, 5. Vedybų, 6. Mirties užuojauta, 7. Šiaudinukų, 8. Tautinių juostų, 9. Margučių ir 10. Gintaro dirbinių.

Pageidavimas: visose temose turėtų vyrauti lietuviški motyvai.

Premijos: I — 200 dol., II — 150 dol., III — 100 dol., IV — 50 dol. ir parodoje V — 250 dol., už nuotrauką, kurią balsavimo būdu atrinks parodos lankytojai.

Dydis: 5x5 ar didesnė, spalvota.

Nuotraukoms įteikti data: lapkričio 15, 1981 m.

Paroda: lapkričio 26-27, 1981 m.

Laimėtojams premijų įteikimas: lapkričio 27 d., 1981 m. Premijuotos nuotraukos yra "Stasio Butkaus" kuopos nuosavybė.

Nuotraukos grąžinamos prisiuntus adresuotą voką su ženkle.

Dėl informacijų kreiptis ir nuotraukas siųsti: V. Tamošiūnui, 2327 Casper, Detroit, Mich. 48209, tel. 843-6027.

Nuotraukas siųsti slapyvarde. Atskirame, užklijuotame voke — vardas, pavardė ir adresas. Ant voko slapyvardė.

## PREMIJUOTI STRAIPSNIAI APIE KRISTIJONĄ DONELAITĮ

Lietuvių Šaulių Sąjungos Tremtyje Centro Valdyba 1980 metais paskelbė straipsnių apie Kristijoną Donelaitį konkursą. Tema: Kristijonas Donelaitis — 200 metų. Buvo skiriamos trys premijos: 150 dol., 100 dol. ir 50 dol.

Vertinimo komisiją sudarė D. Bindokienė, S. Kaunelienė ir Ap. Bagdonas. Sprendėjų nuomonės buvo pasiūstos raštu Jonui Jasaičiui, tuometiniam LŠST kultūros reikalų vadovui. Dėl jo mirties užsitęsė ir šio konkurso rezultatų paskelbimas.

1981 m. birželio 24 d. LŠST CV posėdyje, remiantis vertinimo komisijos balsais, buvo atidaryti slaptieji vokai ir premijos paskirtos sekančiai:

Pirmoji 150 dol. premija už straipsnį "Kristijono Donelaičio sukakties reikšmė", paskirta Andriui Viktorui Karosui, gyvenančiam Cicero, Ill.

Antroji 100 dol. premija, už straipsnį "Donelaičio įtaka Tolminkiemio metrių knygoje" — Algirdui Budreckiui, gyvenančiam Quincy, Mass.

Trečia — 50 dol. premija, už straipsnį "Kristijonas Donelaitis — nemirštantis kovotojas" — Stepui Jokubickui, gyvenančiam Kanadoje.

Visi straipsniai premijuoti balsų dauguma ir lieka LŠST centro valdybos nuosavybėje. Premijų įteikimo laikas ir vieta bus paskelbta vėliau.

Anatolijus Kairys

LŠST CV kultūros reikalų vadovas



# UŽ GERĄ PIKTU ATSIMOKA!

VINCAS TAMOŠIŪNAS

(Pradžia KARIO Nr. 4)

## PIRMIEJI ĮSPŪDŽIAI

Vokiečiai jaučiasi kaip namuose. Senutės žydės, atsitūpusios ant grindinio, valė vokiečių batus. Šis pirmas vaizdas sukrėtė.

Sovietų armijos pėstieji numetę ginklus, ėjo plento pakraščiais. Jų buvo pilna vieškeliuose ir kaimų keleliuose. Gavę iš ūkininkų duonos ir lašinių, buvo sotūs. Plentais riedantys vokiečių tankeliai nekreipė į juos dėmesio.

Zarasų klebonijoje įsikūrė komendantūra. Belaisviai užplūdo miestą. Stebuklas — liko nesudeginta žydų sinagoga. Vokiečių sunkvežimiai privežė spygliuotų vielų ir didelį žemės plotą aptvėrė savanoriškai pasidavusiems rusų kariams.

## LIETUVIAI PARTIZANAI

Lietuvos kariuomenės kapitonas, rusų kilmės Kazanas-Kazanov, suorganizavo savanorių partizanų kuopą. Kadangi esąs karo stovis, jam priklauso policija, kuriai pavedė rūpintis miesto padegėlių maitinimu ir viešąja tvarka. Įstaigos dirbo savo darbą. Kpt. Kazanas su savo kuopa valė miškus, kuriuose buvo pasislėpę nespėję pabėgti komunistai. Buvo keletas būrelių besislapstančių bolševikų karių, kuriems visagaliai politrukai neleido pasitraukti.

## TURGAI

Per kaimų seniūnus prašiau, kad ūkininkai atvežtų maisto, nes nuo gaisro nukentėję, ypač žydai, neturi ko valgyti. Žmonės pakluso — vežė miltus, daržoves. Tris savaites buvo gerai, vėliau vokiečiai įsakė turgus panaikinti. Turėjom paklusti, bet rūpinomės, kaip žmonės gyvens be duonos. Turgaus dienomis iš ryto į užmiestį išsiųsdavau policininkus, kad perspėtų maistą vežančius ir nukreiptų juos į Mažeikos aikštę. Komendantai pasikeitė.

## ZARASŲ BAŽNYČIA BE KUNIGO

Vieną dieną matau ant šventoriaus akmeninės tvoros kampų pastatyti lengvi kulkosvaidžiai. Rusai belaisviai su kastuvais varomi ant šventoriaus. Pasirodo, šventoriaus pietvakarių pusėje kasamas ilgas griovys. Jau sekančią dieną pasigirdo šūviai. Zarasų kalėjimas buvo tik apdegęs ir ten buvo talpinami lietuviams nusikaltę komu-

nistai. Reikėjo kalėjimo kiemą apvalyti. Paprasčiau belaisvių sargybos viršininką duoti ketvirtą belaisvių švarai palaikyti. Gavau. Juos pamaitino gailėstingos lietuvės moterys. Rūpėjo ką šaudo šventoriuje? Visi keturi vienbalsiai pasakė, kad belaisviai išdavė vokiečiams politinius komisarus ir žydiškos išvaizdos karius.

Ūkio darbams gavau ukrainietį, sakėsi buvęs leitenantas, karštas patriotas. Jis sakė, kad daugelis neapipjaustytų išsigelbėjo nuo mirties, arti šimtinės. Apie tą ukrainietį rašiau anksčiau. Jis spėliojo, kad šventoriuje vokiečiai sušaudė arti šimtinės.

Saugumo viršininkas Julius Leonavičius iš geštapo gavo įsakymą surinkti paežerėj išsimėčiusius žydus į getą bažnyčioje ir šventoriuje. Ši žinia pritrėkė visus pareigūnus. Šventoriuje nori padaryti tų nelaimingųjų kapinyną. Zarasų jauni žydai ir žydaitės spėjo pabėgti su bolševikais. Čia liko daugumoj seneliai ir moterys su mažais vaikais. Vokiečiams buvo suruoštos, kiek tada galimybės leido, puikios vaišės su nugėrimu. Vokiečiai bažnyčios atsisakė, bet tuojau pakišo prieš pat karą pastatytą parke modernišką mokyklą. Mums vėl ta pati baimė. V-kas Leonavičius nepriklausomybės laikais buvo labai griežtas su pogrindžio komunistais. Iš Ukmergės kalėjimo jis išėjo pusgyvis, visokiom žiauriausiom priemonėm kankintas ir vis, sako, tas pat: "Kur padėjai savo agentų kartoteką?" Gynėsi palikęs raštinėje. Tikrumoje, pasirodžius Zarasuose pirmiesiems bolševikų tankams, ją sudeginęs. Leonavičius kalbėjo, kad kalėjime pakeltos kančios, sužadino jame gailėstį kiekvienam nelaimėn pakliuvusiam. Žydų likimą jis labai jautriai išgyveno.

Dėl mokyklos Leonavičius prašė vokiečius vietą getui surasti palikti jam. Geštapas ragino jį greičiau surasti getui vietą. Gatvėj sutiktas Leonavičius man pasakė, kad getas būsiąs Smalvų dvare. Savininko nėra, trobos tuščios. Sako: "Kas norės, lengvai pabėgs".

Savininkas Juotka buvo jau okupuotame Vilniaus krašte. Prie dvaro miškai, lengva bus pabėgusiems pasislėpti, o vaikus galės pasiimti geri



žmonės. Ypač bus lengva su mergaitėm, blogiau su berniukais.

Žydai buvo patenkinti. Kaip vyko žydų perkraustymas, ar burmistras davė pastotes, ar žmonės padėjo, nežinau. Girdėjau, kad Smalvų dvaras spygliuotom vielom nebuvo aptvertas. Žydai vaikščiojo kur norėjo, turėjo lankytojų. Pasakojo, kad sargybų nebuvo. Pats nuvykęs nebuvo, nemačiau ir dabar gailiuosi, gal kokią pagalbą būčiau suteikęs.

### MŪSŲ NORAS IŠGELBĖTI

Prie Zarasų, Varatinskų vienkiemy buvo apsiostojęs buvęs teisėjas, tuo metu pensininkas, Bermanas su dviem dukrom 40-50 metų ir Zarasų viceburmistro šeima. Apskr. v-kas Lionginas Gumbinas, burmistras Jonas Valiukonis, saugumo v-kas Julius Leonavičius ir aš nutarėm nors šiuos garbingus žmones išgelbėti. Aš būčiau išvežęs teisėją Bermaną į Šimonių-Andrioniškio girią, pas tolimą giminaitį Lisą. Gyveno jis vidury miško, pasiekiamas tik jo reikalams praverstu keleliu. Artimiausias gyventojas už 5-kių kilometrų. Pirmojo Pasaulinio karo metu žandarai tos vietos neuztiko, bolševikų agentai nelankė. Saugiausia vieta.

Julius Leonavičius sakė turįs vietą Traubos šeimai. Jie lengviau paslėpti, buvo nežydiškos išvaizdos.

Vieną rytą visi keturi buvome pas Varatinskus. Susitikimas buvo jaudinantis. Papasakojom atėjimo tikslą ir prašėm priimti paslaugą. Kaip vienas padėjo ir kaip šiandien tebe matau senelio teisėjo Bermano lūpas, susimąstęs patylėjo ir po ilgokos pertraukos prašneko:

“Mes visi prisiimam visų žydų likimą. Jau tur būt tokia Dievo valia”.

Senukas Bermanas tada galėjo būti apie 80 metų. Trauba kaip viceburmistras buvo labai populiarius, mielas ir paslaugus. Sūnus sveiko sudėjimo ir toliau nuo pažįstamų išvežus, būtų pas ūkininkus puikus bernas.

Burmistras Valiukonis žadėjo visiems padaryti asmens dokumentus. Manychiau, kad jaunasis Trauba iš Smalvų geto pasišalino. Nors mūsų paslauga nepasinaudojo, bet širdy buvo ramiau, nes stengėmės padėti. Išėidami, dar kartą prašėm apsigalvoti. Sekančią dieną į policijos įstaigą atbėgo Varatinskaitė ir susijaudinusi pasakojo, kad Bermanai ir Traubos pasisamdė pastotę ir išvyko į Smalvų geto, nuo Zarasų 12 km atstume.

Ar ten kada lankėsi geštapo tarnyba, nežinau. Kaip nelaimingieji tvarkėsi žinių neturėjau.

1941 m. rugpiūčio mėn. stovėjau prie Šaulių Namų ir mačiau kaip plentų į kalną vakarų pu-

sėn važiuoja ūkininkų gurguolės. Čia pat ir Saugumo viršininkas Leonavičius. Man stebint gurguoles, Leonavičius pradeda:

“Brolyti, yra atvykęs vienas SS karininkas ir trys puskarininkiai ir pareiškė atvykę likviduoti žydų geto. Žinojau iš anksto, kad žmogždžiai atvyks, bet jokios pagalbos nebegalima buvo suteikti, todėl nusprendžiau getą perkelti į Antalieptės valsčiaus Viencavų eigulio tuščius trobesius. Gal naujoj vietoj žydai dar panorės gelbėtis. Duobes paruošia suvaryti apylinkės gyventojai. Galvoju, kad SS žudikai atvyko iš Daugpilio”.

Baisioji žinia prislėgė Zarasų krašto žmones. Visi buvo bejėgiai padėti, nes vokiečių karinė jėga buvo užnugary. Su Leonavičium išsiskyrus, matau lazda pasiramsčiuodamas, pašokomis prisitartina prie manęs apskrities gydytojo dr. Fulgencijaus Grinkevičiaus-Grikiio sūnus invalidas ir pranešė, kad jo tėveliai prašę tuoj pas juos užėiti. Grinkevičius mane pamilo iš pirmo susitikimo Zarasuose. Grinkevičiaus tėvai Šiuksčių km., Degučių vlsč., turėjo keleta hektarų žemės. Baigė gimnaziją, o medicinai studijuoti pinigų nėra. Mano pusbrolis Antanas Kuosa tada turėjo gerą tarnybą Kaune. Jis pasiėmė Grinkevičių savo globon. F. Grinkevičius sėkmingai baigė medicinos fakultetą, o Kuosa skolą jam dovanojo. Todėl susibičiuliavom su Grinkevičiais, buvau jų vieno sūnelio krikšto tėvu.

Nežinodamas koks reikalas, užėinu pas Grinkevičius. Grinkevičius galvą susiėmęs vaikšto kambary, žmona apsiašarojusi, susmukusi sofoj, vis šaukiasi Jėzaus. Man įėjus, Grinkevičius apsikabinęs mane, susijaudinęs papasakojo, kad geštapiškai įsakę jam pasiruošti su mediciniška pagalba, jei naikinant žydų geto įvyktų nelaimė. Nepadėjo nei daktaro pasisakymas, kad esąs silpnos sveikatos, nei žmonos prašymai. Geštapiškai pagrasino, kad jam atsakius būsianti suimta visa šeima ir patalpinta į žydų getą.

Nebežinojau kaip padėti. Apkalbėję reikalą, priėjome išvados, kad padėtį išgelbėti gali tik Leonavičius. Nieko nelaukdam, su Grinkevičium nuskubėjom į Saugumo įstaigą. Leonavičių žinia pritrenkė. Jei Grinkevičiai pasislėptų, paimtų Leonavičius ar kitą kurią šeimą. SS žmogždžių dar Zarasuose nėra, greičiausiai Daugpily ir tik sekančią dieną atsiras Zarasuose. Padėtis baisi. Nemiegojom visi, kurie žinojom apie dr. Grinkevičiui paskirtas baises pareigas.

Rugpiūtis. Saulė kepina. Prie Šaulių Namų karine mašina privažiavo keturi esesninkai. Leonavičius atskubėjo iš įstaigos. Leonavičius pradėjo dėstyti, kad dr. Grinkevičiaus širdis silpna,



negalįs matyti šurpauš vaizdo, neatlaikys, nes negalįs pernešti šūvių triukšmo. Esąs neeilinis žmogus, jei mirtų, būtų negarbė hitlerinės armijos vadovybei. Esesininkai išklausę pareiškė, kad išsikviesią iš Daugpilio savo karių ir jie susitvarkys. Lietuvių kombinacijos jiems suprantamos, jokio pasigailėjimo nebus. Pajutęs esesininkų įnirtimą, Leonavičius paprašė, kad leistų jam su mamim sueiti pas dr. Grinkevičių. Davė 40 minučių laiko. Padėtis ta pati — žmonos ir vaikų ašaros. Sprendžiame kaip išsigelbėti. Sušaudys, o Grinkevičius žydų vistiek neišgelbės.

Dr. Grinkevičius, gelbėdamas šeimą, sutiktų vykti, jei jo sanitarinis punktas būtų nuo egzekucijos vietos bent kilometro atstume. Jo palydovu turėčiau būti aš. Aš atsidūriau sunkioje padėtyje. Sutikau, nes reikėjo gelbėti. Leonavičius vis skaito minutes. Grįžo prie egzekutorių ir pasakojo padėtį. Vokiečiai nusileido. Nusprendžiau apsistoti Viencavų Namiko vienkiemy, prie vieškelio Dusetos - Degučiai. Sanitarinis punktas klojime. Berods tuo metu iš Namikų šeimos nieko nebuvo. Naktys nemiegotos. Leonavičius čia pat, pagal planą, nurodė kur pagalbos punktas sustoja.

Niekam jokios pagalbos suteikti nereikėjo. Išvargęs ant senų šiaudų snūduriavau. Jau į pavakarę, nuo Degučių pamačiau vieškeliu atvažiuojantį. Nepažįstamasai pasakė, kad niekur nematė ir nesutiko jokio žmogaus. Po tos tragedijos teko kalbėtis su daugeliu gyventojų, kurie buvo atvaryti užkasti sušaudytuosius. Jie sakė, kad vokiečiai šaudė nusivilkę kariškus švarkus ir be uniforminių kepurų. Iš Eiguvos du nuėję ir atsivesdavę būrelius po 15-20 asmenų. Tuos likvidavę, atsivesdavę kitus. Buvę vien tik seniai, nebuvę vaikų ir jaunų. Spėliojo, kad galėjo nužudyti apie 300 asmenų. Kad kas daugiau būtų šaudęs, jie nematė, nes duobes iškasę pasišalino. Sekančią dieną pastotės į Zarasus atvežė žuvusiųjų mantą ir sudėjo gaisrinėje. Apskrities viršininkas Gumbinas paskelbė, kad nuo gaisro nukentėję, galį pasiimti kas reikalinga, bet niekas nedalins.

### PASEKMĖS

Matomai nepatikau žudikams ir buvau apskųstas žandarmerijos kapitonui Panevėžyje, Belmanui, iš kurio gavau raštą, kad už nesugebėjimą atlikti policijos pareigų, esu pažemintas į punkto vedėjo postą. Apie tai pranešė policijos dep. v-kui Vytautui Reivyčiui.

Tuoju susirišau su Lietuvos Laisvės Armijos štabo karininku XX (jis dar gyvas) ir tariausi kas daryti. Ar negeriau visai iš policijos pareigų pasprukti. Spėlioju ar geštapas nesužinojo, kad

dirbu pogrindy? Nutarėm, kad reikia rizikuoti, likti pareigose, nes tarnyboje lengviau organizuotis, o be to, jau ir desantininkai ėmė siausti Zarasų krašte. Reikėjo gelbėti iš vokiečių armijos pabėgusius lietuvius karius.

Naujas nervų įtempimas — iš Panevėžio atvykusi žandarmerija suėmė policijos vadą Joną Juodvalkį ir gimnazijos direktorių Praną Pauliukonį.

1944 m. balandžio 29 d. pasikvietė į Kauną giminaitis Izidorius Kurkietis, kuris dirbo Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungoje, pasitarimui. Ryte paskambinau į Kurkietų namo duris. Duris atidarė Kurkietienė. Mane pamačiusi įspėjo, kad vyksta suėmimai ir patarė bėgti. Nubėgau į gatvę ir į Karo Muziejaus sodelį prie Nežinomo Kario paminklo. Tvorą geležinę, aukštą. Kaip strėlė perlėkiau per tvorą. Atitolęs nuo įtariamų vietos, pasijutau ramus. Sutikau sutartoje vietoje majorą Urboną. Jis jau žinojo iš kurios vietos turime pasiimti ginklus. Pasikrovėm į kooperatyvo sunkvežimį ir laimingai pasiekėm Dusetas.

Giminaitį Izidorių Kurkietį geštapininkai nukinkino 1945 m. kovo 30 d., Bayreuthe, kalėjime.

Lietuvos motinėls sverdavo ant svarstyklių du sužvėrėjusius valdovus. Rusų svarstyklės — nuo revoliucijos pradžios — šešiasdešimt milijonų aukų. Vokiečių — keturi milijonai nužudytų. Dar pridėdavo: "geriau su protingu pamest, negu su durnium rast". Oi, tas durnius ruskis tiek ištobulėjo, kad buvusias laisvas tautas kaip slibinas ryte ryja.

Jau braškant vokiečių galybei, gaunu paskyrimą policijos vado pareigoms. Rizika didelė, bet kaip paliksi kritiškame momente savo ginklo draugus. Ruoša trauktis į vakarus vyksta sėkmingai. Kuopa vyrų iš policijos ir laisvės kovotojų. Kulkosvaidžiai, granatos, automatiniai ginklai ir pagrinde — karinė virtuvė. Vietos vokiečių komendantas išduoda gerą dokumentą, kuriame prašoma vokiečių karių teikti mums visokeriopą pagalbą.

1944 m. liepos mėnesio pradžioje daviau įsakymą policijos viršininkams sudeginti visą archyvinę medžiagą, kad joks dokumentas nepatektų komunistams.

Liepos 12 d. telefoninis ryšys nutrūko. Bolševikų tankai nuo Salako pusės pasirodė Degučiuose. Su nuovados viršininku Justu Preibiu išleidome iš kalėjimo kamerų suimtuosius. Kori-doriuje rusiškai pasakiau.

"Vokiečių-bolševikų karui prasidėjus, milicijos politrukui Ausiejui Petrovui vadovaujant, buvo sudegintas Zarasų miestas. Nužudyti nekalti lietuviai — 17 žmonių. Jūs visi nusikaltote lietuvių tautai. Lietuvis geras, griežtas kovotojas, bet su



suimtais elgiasi žmoniškai, todėl paleidžiam jus. Sutikę savo draugus pasakykite, kad pasitraukiame laikinai. Jei negrįšime mes, grįš mūsų vaikai, o gal net jų vaikū. Vergija nebus amžina”.

Zarasų miesto gyventojai sužinoję, kad bolševikų tankai visai arti, išsislapstė. Antazavėje turėjome trumpą poilsį. Čia būrys laisvės kovotojų, vadovaujami Mečio Medinio, nutarė nesitraukti, likti kovoti prieš užnugary. Medinis, labai taurus policijos pareigūnas, turėjo gražų, sodrų tenorą. Daugelio akyse ašaros. Rikiuotėje jie traukė į Dusetų girią. Jiem nutolus, išgirdome jaudinančios dainos žodžius, jautria gaida:

*Mes jau išeinam į žalią girią  
Priešą sutiksim su kruvinom vaisėm.  
Neverk, močiute, jei aš ir žūsiu,  
Kovon, kovon, kovon, draugai,  
Tėvynė šaukia mus.  
Ir vėl paraku pakyps laukai,  
Ir vėl krauju paraus dangus . . .*

Taip Lietuvos kovotojai ryžosi sutikti priešą, kuris ateina atimti laisvę, sužlugdyti krašto šeimininkus, paversti vergais.

Mūsų traukimas buvo labai tvarkingas. Visi maitinamės iš bendros virtuvės. Gyuliai buvo imami iš vokiečių paliktų ūkių. Vabalninko laisvės kovotojai priekaištavo, kvietė palikti bendrai kovai prieš užgrobtos tėvynės miškuose. Joniškyje gavom žinių, kad Žagarėje jau bolševikai. Pasukom į Latvijos žemę. Maitinės miestelis bolševikų sudegintas, bombų išraustos duobės, daug užmuštų.

Atsirado vokiečių SS karininkas. Patikrino dokumentus. Jauni ginkluoti vyrai, tikrai tinkami kovai. Pasisakė vyksiąs į štabą, pranešiąs ką atradęs, sakė būsią malonu mus turėti SS kovotojų eilėse. Nuvažiavo. Daviau įsakymą visu greičiu paspausti arklius vieškeliu. Turtingas latvių dvaras buvo pilnas latvių kovotojų. Jie sako vis tą patį: “Tuojau turite įsijungti į mūsų laisvės kovotojų eiles”. Ginkluoti ir su kulkosvaidžiais išsidėstome parke. Latviai širšta. Staiga pasirodo inteligentiškos išvaizdos žilutėlis senukas ir susiduria su tokiu pat mūsų seneliu dr. Jonu Steponavičium. Abu it gaidžiai, stovi priešais vienas kitą ir staiga apsikabina ir bučiuojasi. Pasirodo, abu Šveicarijoje studijavo ir gavo doktoratus. Kova liko nepradėta. Latviai visus skaniai ir sočiai pavaišino.

Pasiekėm Akmenę. Labai simpatingas viršaitis pastebėjęs, kad keletas buvo basų ir neturėjo viršutinių baltinių, nes bolševikų desantininkai naktį buvo apsupę jų namus ir padegę, todėl nespėję apsirengti, viskuo aprūpino.

Kas gi nežino, kad dažnas nelaimėje mėgsta

nugerti, bet dabar mūsų vyrai net skaniausio biržiečių alaus negėrė. Buvo malonu tokiems vyrams vadovauti.

Štai ir Vieکشniai, profesorių Biržiškų giminė. Keletas pabūklų ir šovinių dėžės. Gyventojai sako, kad vokiečiai pabėgo. Atsirado du mūsų kariuomenės kapitonai, Jonas Česna ir Izidorius Jatulis. Parodo savo kovotojų būrius. Sprendžiame ar nereiktų išeiti į viešą pasipriešinimą. Nutariame pasivadinti Tėvynės Apsaugos Rinktinė ir gintis tik savoj Lietuvos žemėj. Praradus paskutinę savos žemės pėdą, išsiskirstysime ir tada kiekvienas kovotojas pats spręs savo likimą. Tai buvo 1944 m. liepos 26 dieną Vieکشniuose.

Po mūsų pasitarimo, atvyko vokiečių armijos pulkininkas, vėliau generolas, Mader. Išsiaiškino me kas esame. Jis tuojau pažadėjo karinės medžiagos. Nutariame, kad Tautinės Apsaugos Rinktinė, su jau esamais kovotojais, persikelia į Plinkšių dvarą, prie Sedos — organizuotis. Žinia per ryšininkus pasklido laisvoje Žemaitijoje.

Mane paskiria karių maitinimo intendantu. Nuovados viršininkas, mokytojas Justas Preibys — karinis ryšininkas tarp lietuvių ir vokiečių. Zarasų apskrities mokyklų inspektorius Kostas Rūkas, dr. Jonas Steponavičius, Zarasų apskrities viršininkas — į Rinktinės štabą. Agronomas ltn. Vaclovas Butkys ir inž. Klemensas Žukauskas — abu į pirmą pulką. Mjr. Alfonsas Urbonas — pulko vadas. Pulko gydytojas dr. Jonas Rainys. Visi zarasiškiai. Kiti pulkuose buvo paskirti atsakingom pareigom, ar eiliniaus kovotojais.

Karių maitinimo problema buvo paprasta. Nuvažiavus į seniūno sušauktą susirinkimą, kitą dieną jautukai, avys, miltai, žirniai, užpildė Plinkšiuose sandėlius.

Teko kalbėti bažnytkaimiuose. Senutės sakydavo: “Duokit mums Poviliuką (suprak, gen. Plechavičių), mes su šakėmis, virintu vandenių išplikysime raudonuosius tarakonus”.

Savanorių būriai ėjo į pulkus. Tėvynės Apsaugos Rinktinės štabas buvo Telšiuose. Sedoje ir apylinkės kaimuose stovėjo pulkų štabai. Karių maitinimą perėmė vokiečių intendantūra. Mane mjr. Urbonas paėmė į pulko štabą ypatingiems uždaviniams vykdyti. Atėjo nelinksmos žinios. Bolševikų armija sparčiai artėjo. Tryškių įgula buvo visiškoje parengtyje. (Bus daugiau)

#### Patikslinimas

“Kario” 1981 m. bal. nr., Arėjo Vitkausko straipsniuose turėjo būti **Brašiškis** — ne **Braštikis**, ir vokiečių džiovinata sriuba ne “lyg su muilo gabalais”, bet “muilo gabalų pavidalo” sriuba.





Vėliavos, dalyvavusios "DLK Algirdo" šaulių kuopos 15-mečio minėjime, Hamiltone balandžio 25 d.  
Nuotr. M. Borusienės

#### Šauliškoj pastogėj.

"DLK Algirdo" šaulių kuopa Hamiltone "DLK Algirdo" š. kp. Hamiltone, balandžio 25-26 d.d., minėjo savo veiklos 15 metų sukaktį. Prieš 15 metų Hamiltono šauliai susiorganizavo į būrį, vėliau susidarė kuopa. Tada visuomenės nuotaikos buvo nepalankios: girdi, jau turime daug organizacijų, daugiau nebereikia. Tos nuotaikos pasikeitė, nes šauliai labai daug pasidarbavo Hamiltono lietuvių kolonijai. Šauliai talkina darbu ir lėšomis kitoms organizacijoms ir, neperdant, galima tvirtinti, kad be šaulių didesni renginiai ar tautinių švenčių minėjimai būtų neįmanomi. Kuopai beveik visą 15 m. laikotarpį vadovauja veiklus pirmininkas Povilas Kanopa, buvęs Kanados šaulių rinktinės pirmininku (3 metus).

Štadienį, balandžio 25 d., minėjimo programa buvo pradėta vėliavų įnešimu ir garbės šaulio prel. dr. J. Tadarausko invokacija. Kuopos pirm. paprašė dalyvius pagerbti mirusius šaulius ir žuvusius už Lietuvos laisvę susikaupimo minute. Po to, jis trumpai apžvelgė kuopos istoriją ir kuopos įnašą kultūrinėje veikloje. Kuopą sveikino generalinis Lietuvos konsulas Kanadai dr. J. Žmuidzinas, Kanados Lietuvių Bendruomenės krašto v-bos pirm. adv. J. Kuraitė, Tau-

tos Fondo įgaliotinis Kanadoje A. Firavičius, latvių ir estų karo veteranų atstovai, tautinių šokių grupės "Gyvataras" vadovė G. Breichmanienė, ateitininkų p-kė E. Gudinskienė, katalikių moterų d-jos pirm. E. Liaukuvienė, skautų vad. R. Bagdonienė. Sveikino "Vilniaus" šaulių rinktinės pirm. J. Šiaučiulis, "Kar. A. Juozapavičiaus" kp. Klevelande ir "Vlado Pūtvio" kuopos Toronte pirmininkai ir "Vilniaus" šaulių rinktinės vicepirm. St. Jokubaitis. Raštu sveikino: LŠST garbės pirmininkas prof. dr. Vaidievis A. Mantautas, LŠST centro valdybos pirm. K. Milkovaitis, "Vytauto Didžiojo" rinktinė, Naujosios Anglijos rinktinė, jūrų š. kp. "Klaipėda", "Švyturio" j.š. kp., "Neringos" j.š. kp., "St. Butkaus" š. kp., "Martyno Jankaus" š. kp., "J. Vanagaičio" š. kp., "Kęstučio" š. kp., "Žalgirio" š. kp., "Simo Kudirkos" š. kp., Sydney "Dariaus ir Girėno" š. kp., "Gedimino" š. kp., "Mindaugo" š. kp., "Maironio" š. kp., ir Hamiltono Pensininkų klubas.

Po sveikinimų, į sceną buvo iškviesti šauliai Antanas Jankauskas, Pranas Enskaitis ir Jonas Deveikis. Už pasidarbavimą kuopos veikloje jie buvo apdovanoti Šaulių Žvaigždės medaliais. Oficialioji dalis buvo baigta vėliavų išnešimu.

Mening programos dalį atliko New Yorko vyrų choras "Perkūnas", diriguojamas muz. Vikt. Ralio, chorui akomponavo Darija Deksnytė-Powell. Šis choras Kanadoje pasirodė pirmą kartą. Programa buvo gerai paruošta ir choro atlikta pasigėrėtina, nežiūrint salės trūkumų. Repertuare buvo karinės ir liaudies dainos ir operų ištraukos. Choras buvo atsivežęs ir savo pranešėją R. Bobelytę, kuri kartu su choro bosu P. Tutinu padainavo duetą iš Mozarto "Don Giovanni". Su choru atvažiavo ir estradinės muzikos vienetas "Jinai ir Trys Gintarai" (Danutė Striugaitė, Zenonas Jurys, Vytautas Daugirdas ir vadovas Juozas Nakutavičius). Ši ketveriukė gražiai padainavo populiariųjų dainų, pritariant akordeonui.

Šaulių kuopa Hamiltono visuomenės ir svečių neapvyklė, pateikdama aukšto lygio programą.

Po koncerto vyko vaišės ir šokiai. Sekmadienį, balandžio 26 d., "DLK Algirdo" kp. šauliai ir iš kitų kuopų atvykę šauliai, organizuoti, su savo vėliavomis dalyvavo iškilmingose pamaldose. Šventei pritaikytą pamokslą pasakė kun. S. Šileika. Po pamaldų, Jaunimo Centro salėje, įvyko atsisveikinimo vaišės.

Kuopos valdyba reiškia šaulišką pa-



dėką visiems aukojusiems pinigais ir daiktais ir prisidėjusiems darbu. Didi padėka visuomenei už gausų atsilankymą į mūsų šventę. Tik susiklausymas ir malonus bendradarbiavimas davė puikų rezultatą, surengiant neeilinio pobūdžio šventę. P. L.

#### **“Jono Vanagaičio” Šaulių Kuopos**

##### **Bostone veikla Vladas Bajerčius**

“Jono Vanagaičio” š. kp. Bostone valdybos posėdis įvyko balandžio 5 d. 2 val. p.p., kuopos pirmininko Povilo Tylos namuose. Posėdyje dalyvavo: pirm. Povilas Tyla, vicepirm. Vladas Bajerčius, sekretorė Veronika Tumienė ir išdininkė Janė Bajerčienė.

Atidarydamas posėdį p-kas P. Tyla, pasveikino posėdžio dalyvius ir pasidžiaugė, nes po poros mėnesių užtrukusios ligos jaučiasi sustiprėjęs ir gali vėl dirbti, taip pat vicepirm. Bajerčius išbuvęs ligoninėje virš 3 mėn., bei po devynius mėn. užtrukusios ligos, grįžo ir eina savo pareigas. Jis pateikė dienotvarkę, kuri buvo priimta be pataisų. Priėmus dienotvarkę buvo padaryti sekantieji nutarimai:

1. gegužės 24 d. sušaukti kuopos narių susirinkimą.

2. “Kariui” paremti paskirti \$50.- auką,

3. “Darbininkui,” “Draugui” ir “Dirvai” po \$25.-,

4. Surošyti kuopos narės Elenos Juciūtės išleisto romano “Ąžuolynėlis” pristatymą š.m. gegužės 31 d. 3 val. p.p.,

5. Vladiui Bajerčiui pasiūlius, įsigyti naują kuopos vėliavą.

Be to, buvo aptarta eilė klausimų. Posėdis baigtas 3:30 p.p.

##### **Kuopos susirinkimas**

Kuopos susirinkimas įvyko gegužės 24 d. 2 val. p.p. So. Bostono Lietuvių Piliečių Klubo patalpose.

Susirinkimą atidarė kp. p-kas Povilas Tyla. Pasveikinęs šaulius, paprašė kuopos sekretorę V. Tumienę sukalbėti šaulių maldą. Po maldos p-kas paprašė atsistojimu ir susikaupimo minutę pagerbti mirusius šaulius, savanorius-kūrėjus, karius ir partizanus kovojusius už Lietuvos laisvę. Pagerbus mirusius perskaitė susirinkimo dienotvarkę, kuri buvo priimta.

Sekretorė V. Tumienė perskaitė prėjusio susirinkimo protokolą. Protokolas buvo priimtas. Kasininkė Janė Bajerčienė pranešė apie kasos stovį. Jos raportas irgi buvo priimtas p-kas P. Tyla padarė pranešimą apie kuopos nuveiktus ir nenuveiktus darbus. Taip pat paprašė susirinkimo valdybos padarytus nutarimus dėl aukų spaudai paremti ir kitus patvir-

tinti. Susirinkimas visus nutarimus, išskyrus vėliavos klausimą, kurį atidėjo sekantiam metiniam susirinkimui, užgyrė ir patvirtino.

Nors susirinkimas ir nebuvo gausus, bet labai darbingas ir sklandus. Susirinkimas baigtas Lietuvos himnu 4 val. p.p. Po susirinkimo žemutinėje salėje buvo surošta bendra kavutė.

##### **Elenos Juciūtės**

##### **“Ąžuolynėlio” pristatymas**

Gegužės 32 d. 3 val. p.p., A. L. Tautinės Sąjungos Namuose, įvyko Elenos Juciūtės romano “Ąžuolynėlis” pristatymas. Prisirinko labai daug knygos mylėtojų. Knygą pristatyti buvo pakviestas garsusis bostonietis dramaturgas, poetas-rašytojas Stasys Santvaras. Pristatymo programą pradėjo k-pos p-kas P. Tyla. Pasveikinęs susirinkusius, kalbėtoją Stasj Santvarą ir “Naujosios Anglijos” rinktinės p-ką inž. Juozą Stašaitį ir pristatęs šio parengimo svarbiausią dalyvę, knygos autorę E. Juciūtę, tolimesnei programai vesti pakvietė inž. Juozą Stašaitį.

Juozas Stašaitis nušvietė renginio pagrindinio kalbėtojo Stasio Santvaro didelius nuopelnus lietuvių tautai. Stasys Santvaras, savanoris, fronte sužeistas, Klaidėdos Krašto vaduotojas; atidavęs savo duoklę nepriklausomai Lietuvai; svetimame krašte dirba lietuvišką darbą.

“DLK Algirdo” šaulių kuopos 15-mečio minėjime balandžio 25 d. Viduryje Lietuvos gen. konsulas Kanadai dr. J. Žmuidzinas su ponija, jų dešinėje R. Bobelytė, kairėje D. Striugaitė dalis Perkūno choro su dirigentu V. Raliu ir akompaniatore D. Deksnyte-Powell. Nuotr. M. Borusienės





Pasveikinęs autorę Elena Juciūtę, pakvietė rašytoją St. Santvarą aptarti "Ąžuolynėlių".

Rašytojas St. Santvaras buvo gražioj, koncentruotoj kalboj išgyrė, kai ką pakritikavo, ir vėl iškėlė knygos gerąsias puses. Kalba buvo labai įdomi. Elena Juciūtė padėkojo raš. St. Santvarui už tokį gražų jos knygos apibūdinimą.

Kadangi prieš dvi dienas prelegentas atšventė savo gimtadienį, o Elena Juciūtė atšventė vardadienį, tai jiems buvo sugiedota Ilgiausių Metų ir Rinktinės vardu abiemis įteiktė padėkos lapus.

"Jono Vanagaičio" kuopos p-kas P. Tyla, St. Santvarui įteikė kuopos dovaną — J. Stašaičio dovanotą knygą su tautine juoste. Jis taip pat padėkojo valdybos nariams ir kitiems, kurie bet koku būdu prisidėjo prie parengimo suruošimo. Padėkojo poniom sunešusiom maistą.

Po oficialiosios dalies dalyviai, prie kavutės, ilgai dar pabendravo, dalindamiesi renginio įspūdžiais.

### "Simo Kudirkos"

#### Šaulių Kuopa New Yorke

Gegužės 30 d. New Yorke Kultūros Židinio patalpose įvyko "Simo Kudirkos" š. kp. metinis susirinkimas. Susirinkimą pradėjo kp. p-kas Kęstutis Miklas. Pasveikinęs dalyvius, pakvietė kapelioną Tėvą Leonardą Andriekų, OFM, sukalbėti invokaciją. Po prasmingos invokacijos, p-kas pasiūlė ir susirinkimas patvirtino, susirinkimui pirmininkauti br. Bronių Bieliuką, sekretoriauti š. Mariją Kapočiūniene.

Prezidiumui užėmus vietas, pirm. padėkojus už pasitikėjimą, perskaityta valdybos pasiūlyta dienotvarkė. Priimta kaip pasiūlyta. Platoką k-pos veiklos pranešimą perskaitė kp. p-kas K. Miklas. Iš pranešimo paaiškėjo, kad kuopa aktyvi ir judri. Dalyvauja kultūrinuose ir visuomeniniuose renginiuose uniformuoti ir ten kur tinka, su kuopos vėliava. Nuo paskutinio metinio susirinkimo amžinybėn iškeliavo du nariai, jie pagerbti susikaupimo minute, tai muz. Mykolas Cibas ir bibliotekos vedėjas Antanas Maceika. Glaudžiai bendradarbiaujama su draugiškoms organizacijomis: ramovėnais, birutietėmis ir savanoriais. Bendrai ruošiamos šventės.

Ilgėliau sustota prie kuopos leidžiamos monografijos "D.L.K. Algirdas". Išleidimas, ne dėl kuopos kaltės, ilgiau užtruko. Dabar rankraštis jau surinktas, sulaužytas į lankus. Šiuo tarpu paruošiamas vardynas. Spalio mėn. numatytas knygos pristatymas.

Kuop. kasininkas Vladas Vasikauskas perskaitė kuopos finansinę apyskaitą. Pinigai laikomi bankuose, termininėse sąskaitose, aukštesniu procentu. Knygai

leisti komitetas likviduotas, pinigai parvesti į kuopos s-tą. Dar yra anksčiau išleistų kuopos knygų, kurios platinamos.

Kontrolės komisija, kurią sudaro: šauliai Aloyzas Balsys, Bronius Bobelis ir Eufemija Cibienė, susirinkimui perskaitė kontrolės k-jos aktą. Kuopa finansiniai pajėgi, knygos vedamos tvarkingai, siūlė susirinkimui apyskaitas patvirtinti.

Po trumpų diskusijų ir paklausimų buvo renkami valdybos organai. Pirmininku vienbalsiai išrinktas Kęstutis Miklas, į valdybą: Vaclovas Butkys, Vladas Vasikauskas, Algirdas Jankauskas, Albinas Sakalas, Juozas Jurkuvėnas, Elena Mickeliūnienė, Kazimieras Bačauskas. Valdyba papildyta dviem kandidatais: Marija Kapočiūniene ir Prane Jurkuviene. Į Kontrolės k-ją, Eufemijai Cibienei atsisakius, Antanas Pumputis.

Kuopos Garbės Teismas savo kadencijos metu jokių bylų neturėjo. Susirinkimas juos: Jurgį Kiaunę, Petrą Minkūną ir Bronių Bieliuką, perrinko sekančiai kadencijai.

Šiemet sukanka 10 metų nuo kuopos įsisteigimo. Valdyba prašė pasiūlymų kaip sukaktis turėtų būti atžymėta. Susirinkimas paliko valdybai sudaryti sukaktvinę programą ir aptarti kitus su minėjimu suruoštus reikalus.

Nors susirinkimas nebuvo gausus nariais, gal sutrukdė išvyka į Hartfordą, bet labai tvarkingai pravestas. Visi klausimai aptarti.

Parengimų vadovė š. Elena Mickeliūnienė su pagelbininke Leonora Ramančioniene visus dalyvius pavaišino skania kavute su sausainiais.

skb

### Knygos pristatymas

Gegužės 17 d. "Vytauto Didžiojo" Šaulių Rinktinės Namuose įvyko Šaulių Sąjungos išleistas Anatolijaus Kairio knygos "Po Damoklo Kardu" antros dalies pristatymas.

Renginį atidarė ir pravedė jaunosios kartos atstovas Voldemaras Šadauskas. Įvadinį žodį pasakė LŠST CV p-kas Karolis Milkovaitis. Jis suminėjo Šaulių S-gos įnašą, leidžiant vertingas knygas. New Yorke "Simo Kudirkos" kuopa išleido Elenos Juciūtės "Pėdos Mirties Zonoj". Premijuota Kipro Bielinio \$3000.- premija. Dabar leidžia Dr. Algirdo Budreckio monografiją "DLK Algirdas". Čikagoj išleista Dr. kun. J. Prunskio "Bėgome nuo teroro" ir "Bolševikų Okupacija Lietuvoje" ir kit. Ateity numatoma išleisti ir daugiau vertingų knygų.

Dr. kun. J. Prunskis plačiau apibūdino A. Kairio kūrybą, pacituodamas būdingesnes knygos ištraukas. "Varpo" redaktorius A. Kučys trumpai apibūdino A.

Kairį — kūrėją ir jo kūrybą, taip pat pristatomą jo knygą.

Iš naujos knygos ištraukas paskaitė "Antrojo Kaimo" aktorius Juozas Kapočinskas. Rašytojas A. Kairys padėkojo visiems: knygos leidėjams, šios kultūrinės popietės rengėjams, kalbėtojams ir visiems atsilankiusiems.

Pabaigai, Algirdas Budreckas paskaitė keletą savo eilėraščių. Pristatymo metu dalyviai įsigijo naują knygą ir čia pat gavo autoriaus autografą. Šaulės moterys visus dalyvius pavaišino.

P. Venclova

### Floridos Šaulių Kuopos

#### "Aušra" veikla

Š. m. kovo 29 d. šaulių kuopa "Aušra" į Miami Lietuvių Klubo salę pasikvietė St. Petersburgo vaidintojus, kurie suvaidino komediją "Uošvė į namus, tylos nebebus". Susirinko daug svečių. Vaidintojai roles atliko puikiai. Renginys labai gerai, pasisekė.

Balandžio 25 d. šaulių kuopa "Aušra", North Miami Haulover parke, suruošė sėkmingą gegužinę. Šaulės paruošė turtingas vaišes. Svečių linksmino plokštelių muzika, skambėjo dainos. Svečiai ir šauliai linksmi praleido vasaros popietę. Ateity numatytas Lietuvos Seimo minėjimas.

Kuopos p-kas M. Vitkus nupirko ir padovanojo kuopai didelę, spalvotą S-gos įkūrėjo Vlado Pūtvio portretą, dail. Danguolės Jurgutienės pieštą. Šauliai dėkingi p-kui už gražią dovaną.

Gegužės 25 d. — Kapų Puošimo dieną — šauliai ir rėmėjai, kaip ir kasmet, aplankė Lietuvos karių, šaulių ir kitų lietuvių kapus. Kapus papuošė lietuviškomis vėliavėlėmis, gėlėmis, sukalbėtos maldos. Prieš penkeris metus įsikūrus čia šauliams lietuvių kapai kasmet pagerbiami. Pompano Beach ir Fort Lauderdale yra palaidoti šie lietuviai kariai: plk. Alb. Liutermoza, karys E. Rudaitis, šaulys E. Ungar, buvusi lietuvių veikėja C. Mošinskienė ir buvusi šaulė H. Geištarienė.

Po kapų lankymo šaulė H. Ungar visus kapų lankytojus savo bute pavaišino.

Gegužės 17 d. k-pos vicepirm. dr. K. Pautienis buvo nuvykęs į Klevelandą į "Kar. Juozapavičiaus" kuopos dviemėtinį susirinkimą. Jis buvo tos k-pos p-kas aštuonerius metus. Jis yra "Juozapavičiaus" kuopos garbės narys.

Lapkričio pabaigoje kuopa ruošia Lietuvos kariuomenės atskirimo minėjimą.

K.P.







**Giminingų organizacijų:** Lietuvos Kūrėjų-Savanorių S-gos, LKVS "Ramovės", LDK Birutės Dr-jos ir Lietuvos Šaulių S-gos Čikagoje atstovai, š.m. gegužės 23 d. pasitarimo dalyviai. (Žiūr. iš kairės) sėdi: V. Išganaitis, K. Milkovaitis, plk. J. Švedas, K. Leonaitienė ir A. Janušauskienė. Stovi: A. Repšys, J. Mackonis, J. Tamulis, J. Vilutis, A. Lekanderienė, E. Vengianskas ir J. Mikulis. Nuotr. P. Malėtos

#### Giminingų Organizacijų Pasitarimas Čikagoje

Čikagoje veikia daug lietuviškų organizacijų, kurios dirba gražų kultūrinį, tautinį ir Lietuvos laisvinimo darbą. Jų tarpe žymią vietą užima Lietuvos savanoriai-kūrėjai, birutietės ir šauliai. Jie skaitlingai dalyvauja tautiniuose minėjimuose, šventėse bei renginiuose, kitų ir jų pačių organizuojamuose.

Š m. gegužės 23 d. Lietuvos Karių Ramovės Čikagos skyriaus pastangomis buvo sukvietas Savanorių-Kūrėjų, LKVS "Ramovė", Lietuvos DK Birutės d-jos ir Čikagoje veikiančių šaulių dalinių atstovų pasitarimas, tikslu susipažinti ir užmegsti glaudesnius bendradarbiavimo ryšius, bei aptarti ateities bendro darbo gaires.

Pasitarime dalyvavo: Lietuvos Savanorių-Kūrėjų S-gos ir LKVS "Ramovė" p-kas plk. J. Švedas, LŠST CV p-kas Karolis Milkovaitis, Savanorių-Kūrėjų Čikagos skyriaus pirm. J. Tamulis, mjr. J. Vilutis, LDK Birutės d-jos p-kė K. Leonaitienė, p-nia I. Likanderienė, "Vytauto Didžiojo" Šaulių Rinktinės p-kas Vladas Išganaitis, J. Mackonis, "Gen. T. Daukanto" jėrų šaulių kuopos p-kas E. Vengianskas, P. Malėta ir A. Janušauskienė, ramovėnų

valdybos pareigūnas A. Rapšys ir Cicero jėrų šaulių k-pos "Klaipėda" p-kas J. Mikulis.

Aptariant bendros veiklos reikalus, aptalbėtas talkos vieni kitiems klausimas; iškilmingų minėjimų metu organizacijų vėliavų eilės tvarka. Aptarti artimiausieji renginiai: išvykos prie Lietuvos prezidentų eglučių. "Kariui" paremti kavutės, bei kiti šias organizacijas liečiantieji klausimai.

Pasitarimas, kurį atidarė Savanorių-Kūrėjų s-gos p-kas plk. J. Švedas, o pirmininkavo LŠST CV p-kas K. Milkovaitis praėjo darmaioje, broliškoje dvasioje. Ateity žadama daugiau tokių pasitarimų sušaukti.

Po pasitarimo visi dalyviai buvo pakviesti į Jaunimo Centro kavinę, į tą dieną birutietėjų ruošiamą kultūrinę popietę, pasivašinti.

Vg.

**Kriaučiūnų auksinė vedybų sukaktis**  
Š.m. gegužės 24 d., šv. Kazimiero lietuvių parapijos bažnyčioje, Providence, R.I., buvo iškilmingai paminėta savanorio-kūrėjo Kazimiero ir Sofijos Kriaučiūnų 50 m. vedybinio gyvenimo sukaktis. Šv. mišių auką aukojo kun. dr. V.M. Cukuras, asistuojant prel. Balčiū-

nui ir kun. Maknui. Po prasmingo sveikinimo pamoksle, pamaldų pabaigoje klebonas įteikė sukaktuviniškams šv. Tėvo palaiminimą.

Pamaldose dalyvavo Kriaučiūnų giminė iš Albany, N.Y., būrys "Dr. Vinco Kudirkos" šaulių kuopos narių su vadovybe (Kazimieras yra garbės šaulys kuopoje), vadovaujantieji lietuvių organizacijų tarybos veikėjai iš Worcesterio, Ma., vietiniai Vyčių veikėjai, ir gausiai parapijiečių. Gražiai ir įspūdingai giedojo parapijos choras.

Sofija Petraitytė ir Kazimieras Kriaučiūnas gimė ir augo Kėdainių apylinkėse, "Kur Nevėžis nuo amžių pro raudoną dvarą, čystą vandenį savo ing Nemuną varo" (Sim. Stanevičius). Jiedu abu vargo vaikai, pradėjo dirbti iš mažens, mokėsi prie ratelio. Gražiausias jaunystės dienas pašventė darbui, kovai už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Laisvėn besikeliančios Tėvynės metu, jiedviejų keliai išsiskyrė. Sofija išvyko į Kauną, kur iš vaikystės pamėgtu audimu, mezgimu, siuvinėjimu, puoselėjo lietuvių liaudies meną savamokslišku būdu. Daugelis gražių tautiniais raštais darbų liudija jos meilę tėvų žemei. Kazimieras 1918 m. savanoriu išėjo į besikuriančią





Kūr.-sav. K. Kriaučiūnas

Lietuvos kariuomenę Tėvynės laisvės ginti. Po trumpo apmokymo Kaune buvo išsiųstas Varėnon į kovų lauką prieš lenkus, besikėsinančius į mūsų žemes, kurios jiems niekad nepriklausė. Kovose prie Lazdijų, buvo granatos skeveldra sužeistas į galvą. Pagijęs vėl grįžo į frontą ir kariavo iki nepriklausomybės laimėjimo. Apdovanotas savanorio-kūrėjo medaliu. Vėliau Kazimieras dalyvavo Klaipėdos atvadavimo kovose.

Krauju ir prakaitu atkovota laisve besidžiaugiant, judviejų keliai vėl susitiko. 1931 m. Švč. Trejybės bažnyčioje Kaune jie buvo palaiminti moterystės sakramentu. Neilgai laisvu gyvenimu tesidžiaugė, nes naujų laikų klastingas, žiaurus pavergėjas vėl užgožė, kraujuose patvindė ramų kraštą.

Sulaukę brandaus amžiaus, Kriaučiūnai nepalūžo, tebetėsia savo pareigas bažnyčiai ir tėvynei. Jiedu yra aktyvūs lietuvių parapijoje, veikloje. Kazimieras priklauso "Dr. Vinco Kudirkos" šaulių kuopai Worcesteryje, 40 mylių atstumas nekliaudo jam uoliai lankyti susirinkimus, dalyvauti minėjimuose.

Kun. klebonui palaiminus vaišių stalus, sukaktuvinis balius pasižymėjo lietuvišku vaišingumu. Dvylika asmenų sveikino sukaktuvininkus, iškeldami jų nuveiktus darbus, bei linkėdami sulaukti deimantinio jubiliejaus. Tarp gausių dovanų, "Dr. Vinco Kudirkos" šaulių kuopos pirmininkas A. Zenkus įteikė, jo paties iš Lietuvos atvežtą, prasmingą Vilniaus paminklų drožinį — "Kur Vilnius senasis, kur Baltijos jūra, ten mūsų Tėvynė brangi Lietuva". Be anksčiau paminėtų, dalyvavo du buvę R.I. senatoriai, kurie sveikindami Kriaučiūnus, pabrėžė svarbų lietuvių kultūrinį įnašą R.I. vals-

tijai ir tuo pačiu visam kraštui. Kriaučiūnams įteikė įvertinimo-padėkos pažymėjimą.

Eduardas Meilus, Worcesterio lietuvių radijo valandėlės vedėjas, stebėtinai veiklus visose svarbiose lietuvių jaunimo srityse, anglų kalboje perteikė minėjimo santrauką, ir Kriaučiūnų vardu visiems padėjo.

Pabaigoje, sukaktuvininkas Kazimieras tarė žodį, prisimindamas sunkias kovas už laisvę dienas, jos nelengvesnės ir šiandien.

Sekė linksmoji dalis.

Ant. Vališkiis

### LAKŪNO KĘSTUČIO PETRAUSKO NETEKUS

1981 m. gegužės 24 d., nuosavo lėktuvo avarijoje, žuvo lakūnas šaulys Kęstutis Petrauskas. Ši liūdna žinia apgaubė gedulu Čikagą ir jos apylinkės lietuvius, o ypač šaulius.

Netikėta-nelaukta mirtis daug skaudžiau išgyvenama ne tik giminių, artimųjų, bet ir šaulių S-gos, kuriai velionis priklausė.

Su pavasario žydinčiomis gėlėmis netekome jauno, energingo, patriotiško, šaulio-aviatoriaus Kęstučio.

Kęstutis Petrauskas buvo gimęs

Ariogaloje, Lietuvoje. Kaip ir daugelis lietuvių, su tėvais apleido savo tėvynę Lietuvą bėgdamas nuo bolševikinio teroro. Vakaruose teko jiems išgyventi daug sunkių valandų.

Po karo, kartu su tėvais, išemigravo į Kolumbiją. Ten Kęstutis augo, brendo ir mokėsi. Vėliau jis su tėvais persikėlė gyventi į J.A.V.

1956 m. jį jau matome "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės gretose.

1964 m. Kęstutis savanoriu įstojo į USA armijos aviacijos dalinius, jau turėdamas privataus lakūno pažymėjimą. Kariuomenėje dirbo štabo administracijoje. Jis buvo pakeltas į seržantus ir už gerą šaudymą bei tarnybą buvo apdovanotas kariškais žymeniais.

Grįžęs iš kariuomenės vėl įsijungė į šaulių eiles. "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinėje mokė ir vadovavo lietuvių tautinių šokių grupei. Šaulių vadovybė už jo nuopelnus šaulių S-gai yra apdovanojusi jį šaulių žvaigždės medaliu.

1962 m. Kęstutis įsigijo privataus lakūno pažymėjimą. 1968 m. — gavo

(Nukelta į 326 psl.)

A.A. lakūnas Kęstutis Petrauskas





# SAVANORIO UŽRAŠAI

## II DALIS

(*Netolimos praeities atsiminimai*)

(*Pradžia KARIO Nr. 1*)

Majoras KAZIMIERAS DAUGVYDAS

Pagal vyr. štabo nustatytą tvarką, reikėjo talkinti ir Intendantūros mobilizacijos planą, kuriam sudaryti prireikė statistinių ir kitokių duomenų. Kai peržiūrėjau surinktus duomenis, paaiškėjo, kad Intendantūra laiko maisto ir aprangos atsargas tik turimos kariuomenės einamiems reikalams aprūpinti, bet nelaiiko mobilizacijai reikalingų atsargų, neliečiamų atsargų.

Dėl mobilizacinių atsargų neturėjimo reikalą referavau Kariuomenės intendantui plk. J. Sutkui. Jis aiškino, kad šis klausimas buvęs svarstytas Tiekimo valdyboje ir vyr. štabe. Kai iš Krašto Apsaugos ministerijos biudžeto liks kiek lėšų, dalį tų atsargų gal gausime mob. atsargoms sudaryti. Jis nurodė, kad dabar, sudarant Intendantūros mobilizacijos planą, reikės remtis rekvizicijomis. Šito nurodymo laikydamasis, pradėjau ruošti mobilizacijos planą su rekvizicijų pagrindu.

Kambario ieškojau Šančiuose, arčiau Intendantūros, bet nepavyko surasti. Laikinais apsigyvenau Kaune, Karininkų Ramovės bendrabutyje. Tarnybon važinėdavau traukinėliu, nuo Karmelitų bažnyčios iki Šančių ir atgal.

Naujai atvykusius nuolatiniam apsigyvenimui karininkus registruodavo Kauno Įgulos įstaiga ir skirdavo budėjimo tarnybai įguloje. Man irgi teko budėti ir patirti nuotykių. Į budėjimo būstinę Kauno Karo Komendantūroje, prie Įgulos bažnyčios, reikėjo prisistatyti 1 val. dieną, lauko uniformoje. Čia į aikštę iš įgulos kurio nors pulko atvykdavo sargybų kuopa, su kuria naujai paskirtas budintis karininkas turėjo pasisveikinti ir įsakyti perimti įgulos budėjimą įvairiose vietose: prie prezidentūros, Vyr. Kariuomenės štabo ir sandėlių.

Budėjimo dieną nuo ryto iki 12 val. turėjau būti savo įstaigos tarnyboje. Iš čia išėjau į sargybų būstinę per Šančius, nes buvo graži diena. Ejau šaligatviu Žaliojo tilto link. Žemesnėje vietoje šaligatvis buvo siauras, iš dviejų lentų sukaltas ir truputį pakeltas, nes vanduo telkšnojo. Praeinant man tą vietą, akis į akį susidūriau su solidžiu ir plačiu piliečiu, kuris nesiteikė kiek prasiilenkti, kad galima būtų praeiti neužkabinus.

Tuomet aš ramiai paprašiau, kad leistų praeiti. "Nado prosit", pilietis atsakė rusiškai. Paaiškinęs, kad skubu tarnybon ir neturiu laiko, švelniai paliečiau jo koją kardo makštimi. Tuomet pilietis nušoko nuo šaligatvio ir atsidūręs kitoje kelio pusėje riktelėjo "gevalt!" Norėjau kažką pasakyti, bet pilietis nesiklausė ir pasišalino. Pamaniau, kad čia nieko rimto, bet apsirikau: pilietis pasiskundė seimui!

Kitą dieną nuėjau tarnybon. Kar. intendantas pakvietė mane savo darbo kambarin. Tik įžengęs ir dar nespėjęs pasisveikinti, išgirdau pulk. Sutkaus pakeltą balsą: "Easnt tarnyboje negerai yra vaidytis!" Iš karto nesupratau kas buvo pasakyta, todėl tylėjau. Tuomet paaiškino gavęs telefonu pranešimą iš Krašto Aps. ministerijos. Ministerio adjutantas aiškines, jog ministeriui skambino seimo atstovas, kuris gavęs piliečio Gobelmano skundą, kad praeidamas karininkas mušęs jį kardu. Prašė praveisti kvotą. Labai nesmagu buvo išklausti tokį savo viršininko pranešimą. Paprašiau leisti paaiškinti, kaip iš tikrųjų buvo. Paaiškinau atvirai, nieko nenutylėdamas ir užbaigdamas dar pasakiau, kad tą incidentą laikau provokacija. Plk. Sutkus išklausęs pasakė, kad mano paaiškinimą laiko tikru, kvotos nereikės, tik tuo reikalu reikės parašyti platesnį raportą. Raportą parašiau, viską aprašiau ir užbaigiau, kad įvykį laikau provokacija. Mano raportą Krašto Aps. ministerijai Kar. intendantas pasiuntė su savo lydraščiu ir tuo byla buvo užbaigta.

To meto opozicinė spauda, ypač "Tautos Vailia", stipriai kritikavo kairiąją vyriausybę. Intendantūra turėjo savo skaityklą įstaigoje, kur ateidavo dienraščiai ir žurnalai. Pertraukų metu ar darbą baigus, skaitykloje vis būdavo skaitytojų. Į skaityklą ateidavo intendantas, jo padėjėjas, skyrių viršininkai, kiti tarnautojai ir biznieriiai, kurie dažnai lankydavosi varžytinėse, užpirkdamai kariuomenei prekes. Skaityklos lankytojai pasiskaitę spaudą ir papolitikuodavo. Man tekdavo nugirsti ir mano viršininkų politiką. Kar. intendantas plk. Sutkus buvo patenkintas vyriausybės vedama politika, dažnai pagirdavo M. Sleževičių, kaip gabų politiką ir ministerį pirmininką. Intendantas padėjėjas inž. plk. Acus-Acukas reiškė baimę dėl prezidento dr. K. Griniaus, kaip socialdemokrato ir kraštutinio kairumo. Jis turįs tikrų žinių, kad socialdemokratų susirinkimo metu, dr. Griniui pirmininkaujant, buvęs sugiedotas internacionalas. Kalbėdavo neigiamai apie Vidaus Reikalų ministerį Poželą. Būdavo daugiau kritiškų komentary, bet apie perversmą neteko girdėti. Vyresnieji gal ir nujautė, nes žinojo daugiau faktų. Vieną



kartą inž. plk. Acus-Acukas išsireiškė, kad dr. Griniaus vyriausybė ilgiau neišsilaikys. Toks jo pareiškimas bylojo, kad jis daugiau žinojo. Panašias kalbas papildė opozicinė spauda. Ypač stipria kritika pasireiškė Kaune leidžiamas patriotinės krypties laikraštis "Tautos Valia". Jame buvo puolama kairioji vyriausybė, kam leidžia siausti penktajai kolonai, kad antivalstybinis komunistinis gaivalas viešai triukšmauja, įžeidinėja uniformuotus karius (gen. Bulotos kepurės numušimas ir kiti atvejai), o taipgi kiršina gerus lietuvius savo demagoginėm kalbom. Tokie veiksmai geriems lietuviams, ypač jaunimui ir studentams sudarė įspūdį, kad Lietuvos nepriklausomybei grėsia pavojus iš komunistų, kurie yra palaikomi iš užsienių. Griniaus vyriausybė buvo kritikuojama dėl ekonominės politikos, kad pirko mažumų balsus, kad žydų, lenkų ir vokiečių lyderiams buvo išmokėtos stambios pinigų sumos, kad Švietimo ministeris prof. V. Čepinskis leido lenkų Pochodnei steigti arti šimto pradžios mokyklų, kad lietuvių bažnyčiose kai kur pradėta skaityti evangelijos lenkiškai ir t.t.

1926 M. GRUODŽIO 17 D.  
PERVERSMO DALYVIS

Apie 1926 m. gruodžio 17 d. perversmą buvo plačiai aprašyta mūsų spaudoje. Savo užrašuose prisiminsiu įvykius, kuriuos pats mačiau ir išgyvenau ir kurie stipriau įsibrėžė mano atmintin.

Gruodžio 16 d. tarnyboje praėjo kaip ir kitos dienos. Iš tarnybos grįžau traukinėliu. Prie Karmelitų bažnyčios išlipau. Buvo iškritę kiek sniego. Gatvėje prie bažnyčios jaunas laikraščių pardavėjas šūktelėjo: nauja "Tautos Valia"! Nusipirkau "Tautos Valią" ir pasukau Kauno Ramovės link. Po pietų grįžau į bendrą, išsitiesiau lovoj ir ėmiau vartyti naują "Tautos Valios" laidą. Beskaitydamas užsnūdau su laikraščiu rankose. Nebeatsimenu kiek ilgai miegojau, tik pajutau, kad mano ranką kažkas palietė. Nubudęs, pamaciau stovintį mano buvusį pulko vadą gen. štabo plk. Vl. Skorupskį. Tuo metu bendrąbutyje nieko daugiau nebuvo. Tuoju paklausė, ar šią naktį turiu kokių planų, ar nebūsiu užimtas? Atsakiau, kad neužimtas. Tada užklausė, ar galėsiu dalyvauti lauko uniformoje naktiniame žygyje į Kauną su 2-ju pulku. Pasakiau, kad noriu žinoti, kas yra naktinis žygis. Jis atsakė: "Dabar apie tai nekalbėsiu. Sužinosi vietoje. Šiąnakt 12 val. prisistatyk pulko vadui plk. J. Petruičiui. Manau, kad sutiksi?" Plk. Skorupskiui užbaigus, linktelėjau galva sutikimo ženklą. Paskui ilgai sau vienas galvojau, negalėjau nesutikti, kai prašė mano

buvęs geriausias viršininkas, nors žygio tikslo aiškiau nežinojau.

Apsirengiau lauko uniforma ir 11 val. išvykau, kad 12 val. būčiau 2-me pulke Šančiuose, nežinia kuriam reikalui. Nujaučiau, kad čia kažkas nenormalu, tas nakties žygis į Kauną. Bet esu tik leitenantas, jokių pareigų pulke neturiu, tai ir atsakomybė, jeigu teks patirti, bus nedidelė, tik kad paklausiau vyresnio laipsnio karininko, ne savo tiesioginio viršininko. Taip pat man buvo neaišku, kuo remiantis plk. Skorupskis pakvietė mane į tą vadinamą nakties žygį? Manau, kad jis gerai žinojo to žygio reikšmę, tik man nepasakė. Prileidžiu, kad jis turėjo žinoti, jog priklausau SKS (slaptai karininkų organizacijai). Jeigu žinojo, tai ir pats turėjo priklausyti, nes SKS valdybos nariai žinojo visus sąjungos narius pavardėmis. Mano spėjimas vėliau pasitvirtino: plk. Skorupskis tikrai tuo metu buvo SKS pirmininkas.

Atėjęs į Šančius, pulką radau besirikiuojant. Prisistačiau pulko vadui plk. J. Petruičiui, kuris paklausė kieno įsakymu čia atvykau. Atsakiau, kad plk. Skorupskio. "Gerai", sako, "stok ten prie karininkų grupės". Grupėje radau inžinerijos ir kitų dalių karininkų. Pavardžių tiksliai nebeprisimenu, bet rodos buvo Gineitis, Baleišis. Žygiuojant klausiausi kalbų. Technikos pulko kapitonas sakė, kad pirmiausia užims vyr. štabą. Pulkas sustojo prie Komendantūros pastato, ties Įgulos bažnyčia. Čia mes buvom suskirstyti kas kur turi eiti. Čia pamačiau ir plk. Skorupskį. Kalbėtis neteko, tik pasisveikinom. Prie mūsų grupės atvyko, rodos, kpt. Tomkus ir paėmė savo žinion 3 karininkus, jų tarpe ir mane. Sakė, kad reikės užimti Pašto rūmus. Ėjo Laisvės Alėjos viduriu. Kai priėjom Paštą, prie durų stovėjo keletas jaunų vyrų. Pora jų dėvojo studentiškas kepuraites. Pašto durys buvo atidarytos. Viduje irgi buvo studentų. Centrinę telefono stotį perėmė minėtas Technikos pulko kapitonas. Kpt. Tomkus greit išvyko, o mums trims karininkams pavedė saugoti įėjimą į rūmus. Paryčiais paskambino į Pašto centrinę ir pranešė naujausią žinią, kad prezidentas Grinius atsistatydino. Mjr. Povilas Plechavičius formuoja vyriausybę. Kiek vėliau, kai pradėjo rinktis pašto tarnautojai, mums, saugojusiems įėjimą į Paštą, buvo įsakyta vykti į vyriausią štabą. Mano partneriai pakeliui kažkur pasiliko. Į vyr. štabą atvykau vienas. Prie durų stovėjęs aviacijos leitenantas paklausė, koku reikalu atvykau. Atsakiau, kad nežinau, atvykau iš Pašto. Paminėjęs plk. Skorupskį, leitenantas jį pašaukė. Plk. Skorupskiui paaiškinau, kad atvykau





Kaunas — Perkūno namai

iš Pašto užbaigęs tarnybą. Jis padėjo už pagalbą ir paliepė vykti į savo tarnybą. Atsisveikinant dar pasakė, kad turime naują prezidentą Antaną Smetoną.

Iš vyr. štabo atvykau į Ramovę, kur papusryčiau, pasileidau į traukinėlį. Ties Karmelietais st. manim į tą patį vagoną įlipo ir gen. št. plk. S. Zaskevičius. Pasisveikinau, nes jį pažinojau kaip Aukštųjų Karininkų Kursų lektorių. Važiuojant, pro langą matėsi telefono stulpas, ant kurio buvo pakabintas raudonas skelbimas. Pulkininkas tai pamatęs susidomėjo, koks ten raudonas skelbimas? Aš ramiai atsakiau, kad tai diktatoriaus mjr. P. Plechavičiaus atsisaukimas, manydamas, kad pulkininkas žino apie perversmą. Išgirdęs mano pasakymą, jis pašoko nuo suolo

ir sušuko: “Kokio Plechavičiaus?” Paaškiniau jam apie perversmą ir kad vyr. štabe vyksta pasitarimai vyriausybei sudaryti, kad naujas prezidentas yra A. Smetona. Išklauses mano paaiškinimus, lyg pats sau pasakė: “O kas man dabar daryti?” Aš nieko neatsakiau. Tada jis vėl lyg sau kalbėjo, kad į vyr. štabą nevyksiu, o geriau į Karo Mokyklą, kur turis skaityti paskaitą. Kai aš išlipau iš traukinėlio prie Kar. Intendantūros, jis nuvažiavo tolyn, A. Panemunės link.

Kariuomenės Intendantūros kieme susitikau plk. ltn. A. Novickį, prezidento K. Griniaus adjutantą, kurį gerai pažinau, tarnaudamas Kauno Komendantūroje. Jis paklausė, kas naujo Kaune. Pasakiau, kad dabar vyr. štabe vyksta pasitarimai dėl naujos vyriausybės sudarymo. Mums



bekalbant, priėjo 3-čio artilerijos plk. adjutantas ir plk. ltn. A. Novickiui pranešė, jog turįs įsakymą pristatyti jį į vyr. štabą. Plk. ltn. Novickis atsakė: "Gerai, galime važiuoti, turiu automobilį".

Intendantūros tarnybon truputį pavėlavau. Koridoriuje sutikau intendantą plk. Sutkų, kuris paklausė, kodėl vėluoju į darbą? Atsakiau, kad dalyvavau naktiniame žygyje. Paliepė užėiti jo kambarin pasikalbėti. Paprašė papasakoti visą istoriją. Susidariau nuomonę, kad jis jau žinojo apie perversmą. Baigus man pasakoti dar paklausė, kaip galėjau patekti į nakties žygį tarnaudamas intendantūroje? Paaiškinau atvirai, kad plk. Skorupskis, buvęs mano pulko vadas pasiūlė ir aš sutikau dalyvauti. Plk. Sutkus apgailestavo, kad perversmas būsiąs žalingas Lietuvai. Nepasakė kokia, būtent, žala Lietuvos laukia. Gal turėjo galvoj, kaip sakoma, valdžios kėdžių perstatymą? Kariuomenėje nedaug pasikeitimų teįvyko, tik vadovybė buvo nauja. Mano įstaigoje, Kariuomenės Intendantūroje niekas nepasikeitė, visi pasiliko savo vietose.

Kariuomenės intendantas plk. Sutkus turėjo rimtų prižasčių Krašto Apsaugos ministerijos biudžetą papildyti. Buvo būtinas reikalas turėti šokią mobilizacijos atsargą ir pribrendęs reikalas padidinti kalorijų kiekį kareivių maisto davinyje, nes gaudavome daug nusiskundimų. Kalbėjo, kad naują kariuomenės vadovybę reikia supažindinti su šiuo degančiu reikalu, todėl įsakė suredaguoti atitinkamą, motyvuotą ir su statistiniais daviniais raportą Krašto Apsaugos ministeriui. Toks keleto puslapių raportas po kurio laiko buvo išsiųstas. Kiek vėliau vyr. štabe buvo sušauktas atitinkamų pareigūnų posėdis, kur tarp kitų klausimų buvo svarstytas ir mob. atsargų sudarymo reikalas. Posėdyje dalyvavo ir Kar. intendantas, bet savo planų negalėjo praveisti. Kalbėjo, kad mi-

nisteris A. Merkys atmetęs mobilizacijos atsargų sudarymo reikalą, o kareivių maisto davinio pagerinimo klausimą atidėjo vėlesniam posėdžiui.

Vasario 16-toji 1927 m. buvo atšvęsta labai iškilmingai. Aš asmeniškai taipogi turėjau iškilnę ir nuotyki, nes ta proga buvau pakeltas į kapitono laipsnį, ir vos nepakliuvau į daboklę. Kauno Karininkų Ramovėje mano artimesni draugai įsegė man į antpečius po trečią žvaigždutę ir išgėrėm ne šampano, bet po stipresnį tostą. Į namus ėjau Gedimino gatve ir nepastebėjau kitoje gatvės pusėje žygiuojančio plk. P. Salaščiaus, kurio nepasveikinau. Rytojaus dieną Kariuomenės intendantas gavo iš Įgulos viršininko pranešimą apie mano nedrausmingą poelgį ir prašė mane nubausti. Paaiškinau, kad pulkininko tikrai nepastebėjau, nes buvo apytamsis vakaras. Nuo bausmės atleido, kai raporte smulkiau paaiškinau nepasisveikinimo priežastį.

Savo užrašuose, divizijos tarnybos skyriuje, plačiau paminėjau gen. K. Kleščinskį, kaip divizijos vadą. Man teko tarnauti I-mos p. divizijos štabe adjutantu, todėl generolą pažinau iš arčiau. Čia trumpai paminėsiu jo teismą.

1927 m. Kauno laikraščiai paskelbė, kad gen. Kleščinskis suimtas nusikaltimo vietoje už šnipinėjimą sovietams. Greit po tos žinios Kar. intendantas plk. J. Sutkus painformavo, kad Karo lauko teismas nuteisė gen. K. Kleščinskį mirties bausme. Teisėjais buvo 4 generolai. Sakė, kad teisėjai turėję sunkias pareigas, kadangi teisiamasis nenorėjo kalbėti. Kai kuris iš teisėjų iškeldavęs jo kokį nusikaltimą, teisiamasis patvirtindavęs, kad taip buvo, bet daugiau nieko. Teismas pritaikė mirties bausmę, bet suteikė teisę paduoti prezidentui malonės prašymą, kaip taisyklę, kad prezidentas jo pasigailėtų, jeigu prisipažins, apgailestaus ir nurodys nusikaltimo bendradarbius.

(Bus daugiau)

K. Petrauskas (atkelta iš 322 psl.)

komercinio lakūno ir aklo skridimo (instrumentų pagalba), o 1969 m. daugiamotorio lakūno pažymėjimus.

Taigi, velionis buvo ne eilinis, bet profesionalas lakūnas. Jis turėjo nuosavą dvimotorinį lėktuvą ir pragyvenimą pelnėsi kaip instruktorius, mokydamas būsimus lakūnus skraidyti, o taip pat jo lėktuvu galėjo pasinaudoti ir keleiviai.

"Vytauto Didžiojo" rinktinė turi aviacijos sekciją, kurios pirmūnu

buvo šaulys Kęstutis. Jis jai vadovavo.

Prieš 8 metus esu apie velionio pasiektus laimėjimus rašęs ir linkėjęs jam geros sėkmės laimingai raižyti Amerikos padangę.

Deja, š.m. gegužės 24 d., vos pakilus lėktuvui nuo žemės, pradėjo gesti motorai, ir nors ir labai patyręs ir daug tūkstančių valandų išskraidęs, lakūnas Kęstutis žuvo lėktuvo avarijoje.

Paliko nuliūdime ir didžiausiam skausme, praradę vienintelį sūnų,

Kęstučio tėvai.

Sunki ir skaudi mano pareiga tarti Tau, mielas broli šauli, paskutinį sudiev, taip anksti savo gyvenimo pavasarį užbaigus.

Ilsėkis ramybėje, toli nuo savo tėvynės Lietuvos padangės.

Visų šaulių vardu, reiškiau nuoširdžią ir gilią užuojautą skausmo prisilėgtiems (Šaulių S-gai daug nusipelnusiems) šauliams Salomejai ir Juozui Petrauskams, netekus savo brangaus ir mylimo sūnaus Kęstučio.

Algirdas Budreckas



— Atomine energija varomos elektros jėgainės pagamina daug radioaktyvių "pelenų", kurių jau šiuo laiku yra prisirinkę dideli kiekiai ir jėgainių savininkai turi didelių sunkumų juos patalpinti ten, kur jie nebūtų kenksmingi artumoje esantiems gyventojams. Prieš penketą metų Vakarų Vokietijos spaudoje buvo rašoma apie galimybes atominis "pelenus" išgabenti į saulę. Šiais metais amerikiečių žurnale "Astronauts and Aeronautics" tilpo tokios galimybės techniškas aprašymas. Radioaktyvius "pelenus" sukrauti kapsulėn — raketon, kurią erdvėlaivis (Shuttle) iškeltų Žemės orbiton ir paleistų savystoviam skridimui. Iš Žemės orbitos, jos pačios raketa varoma kapsulė, išėitų orbiton aplink saulę, kurios dalis kelio būtų tarp Žemės ir Veneros (arčiausiame atstjme nuo Žemės, kapsulė būtų apie 22,5 milijono km). Kapsulė būtų pagaminta iš porceliano ir metalo, kad jei erdvėlaivis sugestų kildamas nuo Žemės ir kapsulė nebūtų išmesta Žemės orbiton, bet kristų žemėn, tuo atveju atlaikytų Žemės atmosferos trinties temperatūrą ir neužsidegtų, gi nukritus žemėn, nesudužtų. Kapsulė su "pelenais", su laiku, iš saulės orbitos priartėtų prie saulės "atmosferos" kur patekus pavirstų garais. Šiam planui paruošti NASA paskyrė 296,000 dolerių, kurį vykdys "Boeng" b-vė.

1980 metų "American Science" žurnale tilpo studija, kaip radioaktyvius "pelenus" pasiųsti į Paukščių Tako (Milky Way) galaktikos centrą, kur yra "Juoda Skyklė", kuri "pelenus" pasiimtų nesugrąžinamai ("Juoda Skyklė" yra astronominis terminas Visatos kūniui, kurį sudaro labai tanki medžiaga — neutronai (!?), dėl to yra labai didelė gravitacinė jėga, kuri sulaiko šviesos spindulius).

— Amerikiečiai įvedė pėstininkų ginklaviman naują 20 mm kulkosvaidį, kuris pakeis dar nuo 1917 metų turėtą .50 kalibro. Naujas, stambaus kalibro pėstininkų kulkosvaidis yra trijų paskirčių — prieš gyvus taikinius, lengvus šarvuotus ir lėktuvus. Naujas kulkosvaidis yra nesudėtingas ir lengvai aptarnaujamas. Pagal taikinių paskirtį, turi būti naudojami ir skirtingi šoviniai, kurie būna surinkti ant metalinių narelių kaspino.

— Motorizuotų pėstininkų dalinių ginklaviman, rusai įvedė automatinius granatų svaidytojus, panašiai veikiančius kaip kulkosvaidžiai, tik mažesnės greitošaudos. Granatos po 30 talpinamos būgne, sujungtos diržu, panašiai kaip sunkaus kulkosvaidžio kaspinas. Granatos 30 mm skersmenio sveria tarp 300 ir 400 gramų. Granatsvaidis pritaikytas šaudymui nuo stovo.



— Pirmo skaidinio artilerijos baterijoms amerikiečiai pritaikė BCS (Battery Computer System) kompiuterius, kurie pagal priekinių artilerijos sekimo postų pareikalavimus ir duomenis, apskaičiuos visus taikymo ir balistinius davinius, kelių sekundžių bėgyje perduos ugniavietėse pabūklams kiekvienam individualiai, taikymo duomenis ir šaudmenų tipus; tuo pačiu metu tuos pačius duomenis gaus ir šaudymui vadovaujantis karininkas, kuris per BCS koreguos ir kilnos baterijos ugnį. BCS yra patogus tuo, kad galės laikyti apie 130.000 žymenų — ženklų sandėliavime, todėl baterijos vadui kilnojant ugnį reikės kompiuteriui perduoti tik taikinio numerį ir BCS poros sekundžių laike nukreips bateriją link norimo taikinio, įnešdamas tuolaikines atmosferines pataisas. Penkių metų laikotarpyje BCS įrengimais numatoma aprūpinti apie 2000 artilerijos baterijų.

— Platesnės apimties karinių veiksmų pasekmės žymiai priklauso nuo atmosferinių sąlygų, tas ypatingai svarbu artilerijai, raketoms ir oro jėgoms. Meteorologiniai duomenys, kaip vėjas (įvairiuose nuo žemės paviršiaus aukščiuose, oro srovių kryptys ir greitis, kuris siekia 150 mylių per valandą ir daugiau), debesų sluoksniai, tankumas ir aukštis, lietus, sniegas, audros, temperatūra, slėgimas yra tarpiai surišta su balistika, aeronautika ir navigacija, taip pat turi įtakos ir visiems žemės jėgų veiksmams. Amerikiečiai turi sunkias ir dideles kilnojamas lauko meteorologijos stotis, kurias nuolatos gerina pritaikydami esamoms ir būsimoms veiksmų sąlygoms, tačiau jos yra nepaslankios. 1980 m. pabaigoje išbandytos keturios "Harris" b-vės pagamintos, dalimis kilnojamos, apie 12 tonų bendro svorio, "Mark" IV lauko meteorologijos stotys, kurias lengvai galima kilnoti geležinkeliais, laivais, auto-platformomis, arba lėktuvais. "Mark" IV dalių surinkimas iš transporto iki veikimo pradžios, keturiems vyrams, kurie sudaro ir stoties tarnybą,

užtrunka apie 4 valandas (ankstyvesnių modelių panašiam parengimui reikia 11 valandų). "Mark" IV turi savo elektros generatorių, sudėtingus kompiuterius, iš žemės satelitų gaunamų signalų jautrius priimtuvus, gautų duomenų suredavimo ir siuntimo bei radio transliacijos įrengimus. Visa elektroninė aparatūra užima labai mažai vietos ir sunaudoja mažai elektros. Dviejų minučių laike paruošiamos popierėje pareikalautos meteorologinės žinios, kurios vienu metu gali būti siunčiamos keturiomis kryptimis "Lasefax 800" transmitterius. Meteorologinius duomenis gali apskaičiuoti penkioms paroms priekin. Visą darbą atlieka keturi technikai, kurie atsakingi už stoties veikimą, apsaugą ir kilnojumus.

— Tiesioginės paramos amerikiečių helikopteriams "Cobra" pritaikyti mini-laserio taikymo įrengimai, kurių pagalba, per kompiuterius, prieštankinėms raketoms "Tow", pabūklams ir raketoms, iki šiol dar neturėtu tikslumu, perduodamas atstumas iki taikinio, vėjo ir oro slėgi-

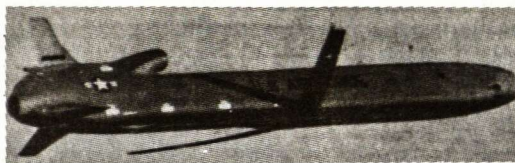
Rusų gamybos ginklai Irake. Priekyje prieštankinė "Bazooka", toliau 45 mm minosvaidis, klūpantis kovotojas su AK 7,62 mm automatu.





mo pataisos, nurodoma šaudmenų rūšis ir šūvio ar raketos paleidimo laikas. 1981 m. tokiais įrengimais bus aprūpinta apie 200 "Cobra" taktinių helikopterių. Panašus mini-laseris, trumpo vamzdžio pavidalo, pritaikytas ir pėstininkų ginklams. Jis sveria apie 7 kg. Jo pagalba surandamas taikiny ir nurodomi visi reikalingi balistiniai duomenys. Kiek didesnės apimties panaši aparatūra įrengiama ir M60A3 tankams, kurių pagalba užtikrinamas taikinio kludymas iš pirmo šūvio. "Huges" b-vė tokių taikymo sistemų pagamina po 50 kiekvieną mėnesį ir šiuo metu jais yra aprūpinti virš 1000 tankų. Amerikiečiai numato automatinius laserio taikymo ir ugnies valdymo aparatus aprūpinti ir NATO valstybes.

— Neleisti prieš amfibijoms persikelti per upes, dažnai naudojamos minos. Panaudodami technologiją ir elektroniką, amerikiečiai pagamino **povandeninę miną "MOWAM" (Mobile Water Mine)**, panašią į torpedą, apie 8 colių skersmenio, 32 colių ilgio, sveriančią 42 svarus sausumoje, kuri gali būti nuleista į vandenį helikopteriu, arba iš laivo — valtės. Ten ji "laukia" iki šarvuotis (metalinis) ar laivas, įvažiuos į vandenį ir motoro garso bangos, ar didesnė masė metalo, pasieks "MOWAM" akustinius ar elektromagnetinius aparatus, kurie "pažadins" "MOWAM" kompiuterius. Pastarieji, pagal gautus duomenis, apskaičiuos kryptį ir atstumą iki taikinio, su visomis reikalingomis taikymo pataisomis, įjungia torpedos varymo ir vairavimo mechanizmus, kurie be paklaidos, nuneša sprogmenis į taikinį. Viena "MOWAM" torpeda atstoja 50 paprastų pastovių minų ir viena "MOWAM" kainuoja apie 5000 dol., gi 50 paprastų panašiam uždaviniui tinkamų minų, kainuoja apie 12.500 dol.



skraidanti  
raketinė  
bomba

"MOWAM" susideda iš seisminių, akustinių ir magnetinių sensorių, elektroninių įrengimų, mikro-kompiuterių, hidro-raketinio motoro, varomo baterija, sprogmenų, hidraulinio vairavimo ir priepės dugno pritvirtinimo mechanizmų.

— Amerikiečių "Vought" b-vė pagamino **mažo kalibro, nedidelę prieštankinę raketą**, kurios skridimo greitis apie 1,5 km/sek. Raketos pastovumą trajektorijoje palaiko uodegoje įrengta turbina, kuri skrendant naudoja raketos stūmimo dujas ir daro apie 100 apsisukimų per sekundę. Raketa vairuojama anglies dvideginio laserio spinduliu, ir pritaikyta laidyti iš lėktuvų, laivų ir numatoma pritaikyti ir žemės jėgoms.

— Pėstininkų mokykla Fort Brig, Georgijoje, studijuoja **smulkių dalinių kautynių pagrindines apybraižas**, galimo artimo karo atveju, nes iki šiol amerikiečiai neturėjo tam aiškių nuostatų. Pagrindu imamas skyrius, tikslu nustatyti jo kautynių veiksmus veikiant savostoviai ir būrio sudėtyje, skyrius ir atskirų kovotojų ginklus (automatinius ir individualius), pagalbinės priemonės; išaiškinti tinkamumą siūlomo 5,56 mm kalibro pėstininkų ginklams skyriaus ribose, patikrinti ar NATO 7,62 mm kalibro kulkosvaidžiai priimtini skyriaus ir būrio organizacijoje, atsižvelgiant į ugnies galingumą ir tiekiamą (nevienodas kalibras panašioms ginklams). Apibrėžti skyriaus taktiką, organizaciją, ginklavimą, priemones ir aprūpinimą skyriui veikiant

savostoviai, pagalbinuose uždaviniuose veikiant su kitomis ginklų rūšimis (pav. šarvuočiais), būrio sąstata vykdant atskirus uždavinius ir taktinių vienetų sąstata, turint ugnies paramą iš aukštesnio vieneto; išryškinti vadovavimą, ryšius ir aprūpinimą įvairiose kautynių fazėse ir formose įvairiuose fronto skaidiniuose, taip pat veikiant prieš užnugaryje. Neuzmirštas ir kovotojo moralinis ir psichotechninių savybių parengimas, turintis didelės įtakos kovotojų veiksmų pasėkimumui, veikiant kritiškose kautynių aplinkybėse ir blogose oro sąlygose, bei naktį.

— Braziliai pagamino **57 mm M18A1 prieštankinę raketą**, kuria pakeis ankstyvesnės gamybos M18. Nauja M18A1 raketa turi pagerintą optinį taikymo įrengimą, su užtaisu ir stovu sveria apie 22 kg., gali būti laidoma nuo peties arba dvikojos stovo. Raketsvaidžio vamzdžio ilgis 1,56 m., tolinasa iki 4 km, vamzdžio "amžius" — 2400 šūvių.

— Amerikiečių naikintuvai F-15 aprūpinami naujais **tolimų atstumų APG63 radarais**, turinčiais elektro-optinius sensorius, kurių pagalba naikintuvai galės atlikti kautynių uždavinius ir prieš žemės taikinius visokiose oro ir laiko sąlygose. Lėktuvo viduje įrengtame ekrane lakūnas galės matyti tankus, šarvuočius ir kitokius žemės paviršiuje judančius taikinius iki 100 km atstumo. F-15 turi ir "autopilotą", pritaikytą žemiems skridimams.

## MOKSLAS IR TECHNIKA

### Dinosaurų kiaušiniai

Montanos kalnuotoje valstybėje, Bozeman miesto uolienų muziejuje yra 25 po 8 colius skersmenio, 1980 metais prie Choteau atrasti, dinosaurų kiaušinių lukštai. Viename jų gale yra skylės, pro kurias prasikalė jaunikliai dinosaurai prieš 75 milijonus metų. Toje pačioje apylinkėje paleontologas J. Horner, 1978 metais atrado jaunų dinosaurų skeletų.

- o -

### Metalų konservavimas

Amerikiečiai fizikai, C. Falko ir Schuller, atrado būdą, kaip skirtingų metalų molekules (skaidant jas iki atomų) elektroniniu būdu "sudėti" sluoksniais,

apie 40 milijoninės centimetro "storio". Kompiuteriais reguliuojamu laiku, panašiai kaip dažų purkštuvais, vieno metalo atomų sriautus "užpurškia" ant metalo plokštės, sudarydami dangos sluoksnį, po to "purškiamas" kito metalo sriautų sluoksnis, tokiu būdu susidaro skirtingų metalų sluoksnų tampriai atomų rišamas klotas, kuris atrodo tarytum vientasis. Šis rūdijančių metalų padengimas nerūdijančiais yra pigesnis, greitesnis ir patvaresnis už iki šiol vartojamą elektrolizo būdą (elektrolizas — rūdijančio metalo padengimas nerūdijančiu, įmerkus į rūgštis ar šarmus ir panaudojant elektros pastovią srovę).

- o -

### Energija iš vandenynų

Kaip atmosferoje, taip ir vandenynuo-

se teka įvairiuose aukščiuose, įvairių temperatūrų srovės. Vandenynų srovės yra pastovesnės, giliau nuo paviršiaus. Po eilės metų tyrimų nustatyta kad, abipus pusiaujo dideliuose vandenynų plotuose "sluoksninė" temperatūra, palyginamai nedideliame gylyje, skiriasi apie 40° F. Taip pav. į šiaurės rytus nuo Australijos, dideliame vandenyno plote 3000 pėdų gylyje temperatūra žemesnė 43° F, gi 40° F temperatūros skirtumas tarp paviršiaus ir 3000 pėdų gylio, nusitęsia tarp Madagaskaro ir Indijos pietinio iškyšulio link Australijos šiaurės vakarinės dalies, pro Karibų jūrą, link vidurinės Afrikos. Tokiuose didliuose vandenynų plotuose, palyginamai nedideliame gylyje esant pastoviam temperatūros skirtumui, inžinieriai sugalvojo tas



gamtos savybes išnaudoti energijos gamybai.

Dar prieš šimtmetį prancūzas fizikas A. d'Arsonval paskelbė idėją, kaip vandenynų giluminį temperatūros skirtumą galima išnaudoti energijos gamybai. Tačiau dar neišsivysčius pakankamai technologijai, įrengimai buvo brangūs ir gramozdiški, gi energija žemės paviršiuje buvo gaunama paprastesniais būdais ir pigesnė. Šiuo metu amerikiečių firma "Lockhead", panaudodama laivą — tankerį, prie Havajų išbandė sukonstruotą nauju principu 260 megawattų jėgainę. Toje vietoje vandens paviršiuje temperatūra laikosi apie 80° F, gi 2000 pėdų gylyje — apie 40° F. Metalinis cilindras, pripildytas suspastesniu skystu amoniaku, panardintas į šiltą vandens paviršių, kur vandens temperatūra apie 80° F, amoniaką paverčia garais (amoniako NH<sub>3</sub> virimo temperatūra yra —33,35 C°) kurie dideliu spaudimu praleidžiami pro turbiną, sukančią elektros generatorių, iš ten pompuojama 2000 pėdų žemyn, kur vandens temperatūra yra apie 40° F; čia garai tirštėja, suspaudžiami į skystą amoniako formą ir grąžinami atgal į paviršių sekančiam ciklui. "Lockhead" jėgainė pagamino apie 50 kw elektros, kurios užteko varyti visus sistemos įrengimus ir stoties apšvietimui.

Tokios rūšies jėgainėi, 1000 megawattų galingumo yra pagaminti planai, kurios pagamintos energijos 80% bus galima panaudoti kasdieniniam poreikiui, likusi 20% bus sunaudojama jėgainės įrengimams. Tokiomis jėgainėmis yra susidomėję švedai, japonai, prancūzai ir ypačingai eilė amerikiečių firmų, kurios ieško pigiausių ir tinkamiausių konstrukcijų. Pagal "Lockhead" b-vės inžinieriaus F. Naef pareiškimą, 1990 metais tokios jėgainės jau bus naudojamos praktiškai, nors šiuo metu pastatyti tokią jėgainę vienas megawattas kainuoja 6,25 milijono dol., tačiau, kai energijos gavimas nieko nekainuos, pradinės išlaidos greit apsimokės ir vėliau energijos kaina bus tik jėgainės išlaikymo padengimui.

Panašiu principu bandymus daro ir Energijos Departamentas Havajuose, Kawaihae salos uoste, tik amonijos "šildymo" procesą vykdo sausumoje, kur temperatūra saulės kaitroje būna didesnė, negu vandens paviršiuje ir amoniako garų spaudimas siekia 125 psi, gi vėsus vanduo pasiekiamas trimis polyethylene vamzdžiais, pro kuriuos prateka apie 78.000 gpm aušinimui skiriamo vandens.

- o -

#### Visuotina trauka

Visuotina trauka, kurios jėgą nustatė

Newtonas (visuotinės traukos jėga yra lygi traukos konstantai padaugintai iš masių sandaugos ir padalytai iš masių atstumų tarp fizinių centrų kvadrato., kur F-jėga, G-traukos konstanta, m-masė, s-atstumas), palaiko visatoje astronominės sistemos ir jose esančių medžiagų formacijas, taip pat ir atomų struktūras. Iki paskutiniųjų laikų tiksliai nenustatyta jos veikimo forma. Eilė mokslininkų nustatė galimas apybraižas, vadovaudamiesi antriniais fiziniiais reiškiniais, konstatuodami visuotiną trauką esant. Pav. amerikietis astronomas J.H. Taylor bandydamas patikslinti Einšteino bendrą reliatyvumo teoriją, stebėjo "Aquila" žvaigždžių sąrangą 15.000 šviesmečių atstume, prieš išvadą, kad "...mes tik nustatėm ją (gravitaciją) esant". Kai mokslininkai galutinai atras gravitacinės energijos jėgos formą, technologijoje, astronautikoje ir astronomijoje prasidės nauja era. Neapėriamuose visatos plotuose, kiekvienu momentu vyksta kataklizminiai reiškiniai: "mirštančios" — sunaudojusios "kurą" — vandenilį žvaigždės (mūsų apčiuopiamu supratimu — saulės, kurios yra daugelį kartų didesnės už mūsų šę saulę) sugniūžta (nes "lengvi" atomai, kaip vandenilio, heliaus, litiaus, persiformuoja į "sunkius", geležies, anglies, uranijaus ir pan. dėl masės tankumo susidaro milžiniška gravitacinė jėga į žvaigždės centrą ir molekulių rišamai jėgai neišlaikius spaudimo vyksta sproginimas, supernova vadinamas), ar dviejų "juodų skylių" susidūrimas, ar neutroninio kūno centre susidarę neįsivaizduojamos energijos apimties sūkurių ir t.t. Išdavoje atpalaiduoja labai dideli kiekiai energijos, kuri šviesos greičiu (manoma viršijančiu) sklinda erdvėje, padengdama ir mūsų saulės sistemą, prakošdama žemę... niekieno nepastebėta. Atradimui šios nepastebimos energijos, gravitacine vadinamos, Žemės paviršiuje įvairiose vietose yra išdėstyta apie 20 specialiu, sudėtingu ir labai jautriu aparatų registravimui nepastebėtų bangų, tiksliau vadinama gravitacine radiacija.

Dar 1967 metais Maryland universiteto prof. fizikas J. Weberis pagamino pirmą aparatą gravitacinių reiškinų tyrimui. Tai buvo masyvus, ilgas aliuminijaus cilindras, izoliuotas nuo bet kurios išorinės vibracijos, kurio galuose įtaisyti piezoelektriniai kristalai, registruojanty mažiausius fizinius cilindro pasikeitimus (pailgėjimą ar pastorėjimą), pastaruosius elektroniniu būdu perduodant kompiuteriams. Gavitacinei radiacijai pasiekus minėtąjį aliuminijaus cilindrą, masės deformacija turėtų pasireikšti gravitacinės radiacijos sklidimo

kryptimi. J. Weberio bandymas nebuvo pasėkmingas, tačiau jo idėją vėliau panaudojo P. Douglas ir W. Fairbang, panašų cilindrą patalpinę į kiautą, kuriame nužemino temperatūrą artimai absoliučiam nuliui (—273° C), dėl to cilindro medžiaga kristalizuojasi ir masė pasidaro daugiopai jautresnė, tokiu būdu pasidaro didesnė galimybė užregistruoti gravitacinę radiaciją. Penkių tonų, apie vieno metro skersmenio ir trijų ilgio cilindro masės jautrumas siekia tūkstantį Hertzų, kas atitinka tipingai "mirštančios" žvaigždės — supernovos radiacijos impulsams — virpesiams. Pagal ankstyvesnius stebėjimus, 1934, 36, 44, 46, 60, 63 metais supernovos pasirodo tam tikrais laikotarpiais, nors kartais ir nenumatytu laiku, pav. 1979 m. "Magelano Didžiųjų Debesyse", kurie yra apie 180.000 šviesmečių atstu nuo Žemės, supernovos užregistruotos kovo 5 d. ir tų pačių metų gruodžio 6 d. (plačiau žiūr. NASA "The Supernova", Washington, D.C. 20546). T. Douglas ir W. Fairbang paruošę įrengimus, laukia gravitacinės radiacijos apraiškų iš visatos, tikėdamiesi išaiškinti gravitacijos esmę.

#### IŠ DEŠINĖS —

#### — IR IŠ KAIRĖS

Prezidento Reagano paskirtasis sveikatos reikalams (HHS) sekretorius. Ričardas Šveikeris, puikiai žino savo pareigas. Tačiau jis nevisada aino kas dedasi po jo įstaigos stogą.

Nsenai jo įstaigos patalpose įvyko liberalų ir kairiųjų susirinkimas. Ten agentas iš El Salvadoro, Mario Velasquez, kuris priklauso Marksistiniam Dmokratiniam Revoliuciniam Frontui (FDR), pasakė pagrindinę kalbą. Jis parebrėžė, kad dešiniuosius El Salvadoro reikia išžudyti, nes tai esantis "istorinis būtinumas".

— — —

Dingęs 12 ištisų dienų Salvadore, ir vėl atsiradęs, kun. Roy Burgeois parėmė trockininkų dominuojamą "People's Anti-War Mobilization" organizaciją ir jos Vašingtone suruoštą "Ggužės 3 Dienos žygį". Tas kunigas 1980-81 buvo Amerikos komunistų dominuojamos "Chicago Peace Council" narys, o 1977 m. jis buvo išvytas iš Bolivijos už politinę veiklą.

— — —

Kai Nikaraguą valdė Anastasio Somoza, jis turėjo kariuomenę iš 12,000 vyrų. Dabar, valdant raudoniesiems sandinistams, kariuomenėje yra 55,000 vyrų ir milicijoje — 2 milijonai. Kariuomenę ir miliciją apmoko kubiečiai, išlaidas apmoka — Amerika...



## IŠTRAUKA IŠ PROCOPIAUS “GOTŲ KARŲ ISTORIJS”

Gimęs 507 m. Palestinoje Procopius, baigęs teisininko mokslus ir įsigijęs praktikos, tapo Bizantijos karvedžio Belisariaus patarėju, kai tas kariavo Persijoje, Afrikoj ir Italijoje. Jis yra parašęs tų laikų karų istoriją ir kitus veikalus.

“Gotų Karų Istorijoje” Procopius pavaizdavo karinius veiksmus, gotams apgulius Romą. Romos tvirtovėj, su neperdidele įgula buvo žinomas tų laikų karvedys Belisarius. Apgula vyko 536 metais ir truko du metus.

Ši ištrauka įdomi tuo, kad parodo, kaip negausi kariuomenė išvystė *veiklią gynybos taktiką* prieš daug gausesnį priešą ir nesileido nugalima.

Belisarius nusprendė, kad jo kariuomenė turi pradėti veiksmus prieš gotus nedelsdama. Jau sekančią dieną jis įsakė smarkiam ir veikliam jo asmens gvardijos kariui Trajanui paimti du šimtus gvardijos raitelių ir joti tiesiai į priešą. Prisiartinus gi prie jų stovyklos, pakilti į kalvą, kurią jis jam nurodė, ir ten ramiai sustoti. Jeigu gotai išeis prieš juos, jie privalo jokiū būdu neįsivelti į artimas kautynes kalavijais ir ietimis, bet vartoti tik lankus. Ir kai tik išsibaigs jų strėlės, negalvodamas apie jokią gėdą, jis privalo ap-

Gotų sunkiai šarvuoti raiteliai — dail. Karel Toman





gręžti savo raitelius ir kuo greičiausiai sprukti atgal į savus įtvirtinimus.

Tuos nurodymus davęs, Belisarius įsakė parngtyje laikyti didžiųjų strėlių svaidymo mašinas ir jas aptarnaujančius įgudusius vyrus. Trajanas su savo dviem šimtinėm išvyko pro Salario vartus tiesiai priešų stovyklos link. Nustebę dėl tokio nelaukto veiksmo, gotai ėmė bėgti iš stovyklos, kad juos pasitiktų, griebdami ginklus, koki pakliuvo.

Trajanas šuoliais pasiekė Belisariaus nurodytą kalvą ir nuo jos pradėjo šaudyti strėlėmis į besiantinančiu barbarus. Kadangi jų šaudomos strėlės lėkė tiesiai į tankią priešininkų minią, tai daiguma jų kliudė, arba priešų karį, arba žirgą. Tačiau, kai tik jie iššaudė visas strėles, tuoj apsigręžė ir visu greičiu pasileido atgal. Gotai gi, karštai juos persekiodami, sekė paskui. Kai tik persekiotojai atsidūrė arti miesto įtvirtinimų, svaidymo mašinų tarnybos pradėjo šaudyti į juos didžiosiomis strėlėmis. Barbarai liko apstulbę ir nutraukė persekiojimą. Sakoma, tada žuvo ne mažiau kaip tūkstantis gotų.

Praėjus keletai dienų, Belisarius pasiuntė du iš savo asmens gvardijos, būtent Mundilą ir Diogeną, su trim šimtais gvardijos raitelių, įsakydamas jiems pakartoti tą patį kas buvo prieš tai padaryta. Jie viską atliko, kaip jis nurodė. Kai tik priešininkai juos pasitiko, įvyko tas pat, kas ir pirmuoju atveju, tik gal daugiau žuvo gotų. Ir trečią kartą pasiuntu asmens gvardijos Oilą su trim šimtinėm raitelių ir davus nurodymus užkabinti priešą tuo pačiu būdu, buvo ir vėl gautos tos pačios išdavos. Tokiu būdu, įvykdęs tuos tris išpuolius, Belisarius sunaikino apie ketu-

ris tūkstančius savo priešininkų.

Tada gotų Vittigis, nesuprasdamas skirtumo tarp tų dviejų kariuomenių ginklavimo ir kovos būdų, sugalvojo, kad ir jis lengvai padarysias priešams nuostolių, jei įvykdysias išpuolį su nedideliu daliniu.

Todėl jis išsiuntė penkis šimtus raitelių, įsakydamas jiems prisiartinti prie romėnų įtvirtinimų ir pavartoti tą pačią taktiką, kokią, jų nelaimėi, kelis kartus pavartojo romėnai, puldami mažais daliniais.

Ir taip gotų dalinys prisiartino prie miesto ir sustojo ant aukštumos. Belisarius gi, parinkęs tūkstantį vyrų, vadu jiems paskyrė Bessą, įsakydamas pulti gotus. Besso tūkstantinė staiga apsupo priešininkus ir pradėjo šaudyti strėlėmis jiems iš užpakalio, daug jų užmušdama. Pagaliau, smarkiai puldami, jie nustūmė gotus nuo aukštumos į lygumą ir ten įvyko artimos kautynės. Kadangi jėgos buvo nelygios, tai gotų dauguma krito ir tik nedaug jų su vargu paspruko ir grįžo į savo stovyklą . . .

Skirtumas tarp kovojančių buvo tas, kad romėnai ir jų sąjungininkai hunai yra geri raiteliai - lankininkai, kai iš gotų nė vienas nebuvo šaulys. Mat jų raiteliai įpratę kautis tik ietimis ir kalavijais. Gi jų šauliai - lankininkai kaunasi tik pėsti, dengiami sunkiai šarvuotų raitelių. Taigi, gotų raiteliai, jei vyksta ne artimos kautynės, neturi priemonių atsiginti nuo priešininkų, kurie vartoja lanką ir gali būti pasiekiami prieš strėlių ir nukaunami, kai jų pėstininkai nėra pajėgūs pulti prieš raitelius. Taigi dėl tų priežasčių Belisarius galėjo pareikšti, kad pastaruose veiksmuose romėnai nugalėjo barbarus.

A.

## PRADŽIA IR GALAS

Kaip tyčia,  
Karo istorija prasidėjo su vilyčia.  
Su parako naujove  
Jau daug geriau kareivis šovė,  
Kol tankai, ant savųjų bėgių,  
Padarė šautuvą bejėgiu . . .  
Atomine gi bomba taško  
Ir tankus — lyg kad jie iš vaško. . .  
Su tokia pažanga, Dievuli,  
Visi išlėksim į mėnulį, —  
Kai sutrupės visa planeta  
Bu "svieto galas", kaip žadėta . . .

## POETAS, ATSIPIRAŠANT . . .

Kaip "katilioka" frantas Kaune,  
Šveičiau mundierą savo šaunią —  
(Jos pakaklėj viršilos juosta!),  
Ėjau pakrante Nemuno į uostą —  
Sutikti tą, kuri sapnuota,  
Bet taip Dievulio buvo duota,  
Kad jokio veido nesimatė . . .  
Poetai, mat, jau taip papratę  
Sau įsikalti tai ko nėra:  
Kumelę dvėselieną bėrą  
Vaizduotėje padaro žirgu,  
Arba ties košės juodu spirgu,

Kaip Hamletas, sustojęs, mąsto . . .  
Čiurlionio kuorus iš netašyto rąsto,  
Poetas moka budavoti  
Pagautas savo "įkvėpimo" . . .  
(Čia — būk tai eilės, silpno rimo —  
Bet taip išeina kartais rašant . . .  
Na ir poetas, atsiprašant! . . .)

Arėjas Vitkauskas





Prieš Baisiojo Birželio sukaktuves beveik kiekvienas mūsų laikraštis stengėsi tą įvykį paminėti vienokiu ar kitokiu straipsniu.

Pirmasis laikraštis, skyręs šiam įvykiui dėmesio, buvo dienraštis DRAUGAS, išspausdinęs savo skiltyse mūsų laikrastinę spaudą ir Sibiro tremimų ar sovietinio kalinimo atsiminimuose, dar neminėto žiaurumo ir baisumo, gydytojos Dalios Grinkevičiūtės išgyvenimus, patirtus Jakutijoje, jau arktinėje srity ten, kur Lenos upė įteka į Laptevų jūrą.

Šitie jos atsiminimai pirmą kartą buvo paskelbti rusų k. rusų disidentų pogrindžio leidiny Pamiat, kuris pasiekė ir Vakarų. Jie buvo išversti į lietuvių kalbą.

Atsiminimų autorė nėra žinoma lietuvių pogrindžio leidiniam, bet ji pati pasisako, kad iš Lietuvos, kartu su tėvais ir broliu, jai turint tik 14 m., 1941 m. birželio 14 buvo areštuota ir išvežta į Jakutiją. Jos išgyvenimus sunku atpasakoti, nes reikėtų beveik viską pakartoti, bet tokios kančios ir tokio vargo turbūt ne kiekvienas tremtinys bus patyręs. Tai yra didelis indėlis į mūsų tautos martirologinę literatūrą. Ir reikia labai pagirti Lietuvių Katalikų Religinės šalpos darbuotojus už šių išgyvenimų išvertimą į anglų kalbą ir išspausdinimą 15 psl. brošiurėlė — *Frozen Inferno*, arba *Ledinis pragaras*. Kam neteko šių atsiminimų paskaityti Drauge, patartina įsigyti iš Religinės šalpos (351 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207) šią brošiūrą ir ją paskleisti angliškai kalbančioj visuomenėj.

### Sukilimas

Birželio 8 ir 9 Draugas išspausdino Balio Gražulio straipsnį "Birželio sukilimas", kur apžvelgiama Kauno radiofono užėmimas ir jo veikla 1941 m. įvykusio sukilimo metu, vos prasidėjus Sov. S-gos-Vokietijos karui. Straipsnio autorius čia pateikia jo anksčiau paskelbtų atsiminimų "Kai radijas šaukė prie ginklo" santrauką.

Per pirmą bolševikmetį autorius dirbo Kauno radiofone radijo kontrolės poskyrio vedėju ir savo žinioj turėjo 8 tarnautojus, jaunos vyrus, patriotus. Ši visa 9 vyrų grupė ir sudarė radiofono pogrindžio grupės branduolį. Šios grupės vadu buvo ats. ltn. Martynas Kliausius. Su Lietuvių aktyvistų fronto štabu ryšius palaikė kitas grupės narys, radiofono technikas Balys Baleišis. Grupei skirtas uždavinys sukilimo metu — padėti užimti radiofoną, veikiant iš vidaus, kai tuo metu kita grupė turėjo radiofoną pulti iš lauko. Grupė apginkluoti žadėjo aktyvistų štabas.

Buvo gauta žinių, kad sukilimas turįs



prasidėti trečią karo dieną, naktį, elektros stočiai davus sutartą ženklą. Bet karui prasidėjus birželio 22, autorius buvo namuose. Dirbti antroj pamainoj turėjęs Balys Baleišis, eidamas į darbą, užsuko pas autorių ir buvo paprašytas grįžtant painformuoti, kas vyksta radiofone. Bet Baleišis grįžo tuo pat ir painformavo, kad radiofonas tuščias ir kad komunistai išbėgę. Laimei radiofono direktoriaus Juozo Banaičio įsakymo sudaužyti stiprintuvus technikai nepaklausė. Autorius paprašęs Baleišį painformuoti sukilimo štabą ir paprašyti atsiųsti būrį radiofonui užimti, o pats išbėgo rinkti savo vyrų. Susiradęs Juozą Andriukaitį su broliu Edvardu ir Mykolą Survilą, visi nuskubėjo į radiofoną, kuris buvo miesto centre, Daukanto gatvėj, o miestas buvo pilnas rusų kariuomenės.

Ginklu privertęs radiofono sargą atidaryti duris, autorius su vyrais suėjo į radiofoną. Tai buvo 7 vyrai su vienu pistoletu ir vienu suomišku peiliu. Apsisaugoti nuo nereikalingų žmonių autorius prie radiofono durų prilipdė užrašą rusų k., kad radiofonas sunaikintas ir kad įeiti draudžiama.

Telefonu susisiekęs su radio stotim, patyrė, kad ir iš ten rusai yra išbėgę, kad yra likę du technikai ir pažįstamas stoties v-kas, buvęs ryšių b-no psk. Alfonsas Mikoliūnas, bet ir jie buvo beginkliai, o apie radio stotį buvo pilna rusų kariuomenės. Autorius jį paprašė pasiruošti transliacijai. Prašytus autorius pastebėjo prie vartų stovintį vyrą — Petrą Vanagaitį, ryšininką, kuris užtikrino, kad štabas žinąs apie šią grupę ir kad jis parūpinsiąs ginklų. Netrukus jis ir pristatė pilną portfelį pistoletų ir įspėjo, kad ginkluotos pagalbos nėra ko laukti, nes štabas nesuranda vyrų, ir kad Gražulis esąs paskirtas radiofono komendantu. Vanagaitis dar painformavo, kad tuojau ateisias štabo įgaliotinis transliacijai ir ryšininku su štabu paliko technikos mokyklos mokinį. Buvo duotas slaptažodis

Anupras 2222" ir įspėta be slaptažodžio nieko neįleisti.

Nesulaukdamas štabo įgaliotinio, apie 9 val. ryto autorius su jaunu poetu Algirdu Griškėnu bandė rašyti atsišaukimą, bet tuo metu prie vartų atsirado trys vyrai. Vienas jų paklaustas, ko nori, pasižadina Anupru, bet sukluo su tolesniu slaptažodžiu. Pagaliau, negalėdamas pasakyti tikro slaptažodžio, vienas vyrų pasisako esąs plk. Vėbra, o antrasis — Aktyvistų Fronto įgaliotinis Leonas Prapuolenis ir kad jie atėję atsišaukimo į tautą paskelbti. Autorius patikėjo jų nuoširdumu ir įsileido į radiofoną.

Pagaliau apie 10:30 val. ryto paprašo radijo stotį įjungti siųstuvą, bet mieste dar pilna rusų kariuomenės, ir įjungti atsisako. Tik plk. Vėbrai griežtai įsakius įjungti, stoties siųstuvus įjungiamas. Apie 10 val. 35 min. per mikrofoną pradeda kalbėti Algirdas Griškėnas: "Dėmesio! Dėmesio! Kalba Laisvosios Lietuvos radijas Kaunas. Tuoj kalbės Lietuvių aktyvistų fronto įgaliotinis Leonas Prapuolenis."

Prapuolenis įspūdingu balsu pradėjo skaityti nepriklausomybės atstatymo deklaraciją, paskui buvo sugrotas tautos himnas, pasigirdo iš Karo muziejaus Laisvės varpo garsai. Paskui buvo perskaityti deklaracijos vertimai ir paskelbtas laikinosios vyriausybės sąstatas. Vėliau buvo grojami maršai ir kas pusvalandį kartojama Prapuolenio kalba ir himnas.

Į radiofoną pradėjo skambinti teiraudamiesi, kur yra štabas ir kur vyriausybė, prašė instrukcijų, šaukėsi pagalbos, bet radiofono grupė nieko nežinojo ir patarė klausytis radijo, nes tai galėjo kelti nuotaiką. Ir taip iš radiofono buvo fabrikuojami fronto pranešimai, skelbiamos instrukcijos eiti į darbovietes ir jas saugoti, organizuoti būrius viešųjų pastatų apsaugai ir pan., bet visa tai buvo daroma Aktyvistų štabo vardu.

Nors tuo metu Kauno gatvėse ir kitur dar virė kovos, bet radiofono niekas nepulė ir radiofono grupė taip pat nesivėlė į kautynes.

Antradienio vakarą į Kauną įžengus vokiečių kariuomenei, miestas jau buvo išvalytas, bet grupė budėjo radiofone tris paras be miego ir nevalgę.

Autorius nurodo, kad sukilimui pasibaigus po kelių savaičių, Aktyvistų frontas suskilo, prasidėjo savinimasis nuopelnų ir mitų kūrimas.

Trečią dieną prie radiofono pasirodė suvargęs vyras su čemodanu ir teiravosi, kur yra ministrų kabineto būstinė, bet grupė nežinojo. Tai buvo, žemės ūkio ministru paskirtas, Žemės ūkio akademijos profesorius Balys Vitkus.

Iš tikrųjų ir pati vyriausybė nežinojo, kur jos nariai, nes kai kurie buvo spėti



bolševikų išvežti. Bet kai spontaniškai visa tauta buvo sukilusi, kada vyrai, nelaukdami įsakymų, ėmėsi ginklų, tai ir be formališko vadovavimo sukilimas pavėjo.

Birželio 10 **Draugas** išspausdino Stasio Raštikio straipsnį "1941 m. sukilimas ir laikinoji vyriausybė", kuriam autorius aptaria sukilimo tikslą ir vokiečių priemonės vyriausybę likviduoti.

Pagrindinis sukilimo tikslas buvo atsipalaiduoti nuo prievarta primesto lietuvių tautos įjungimo į Sov. S-gą, paskelbti Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą, sudaryti laikinąją vyriausybę, pastatyti vokiečius prieš įvykusį faktą ir atpalaiduoti Lietuvą nuo sovietinio režimo pasėkų.

Kaip žinoma, Vokietija stengėsi nepageidaujamą vyriausybę pašalinti, arba padaryti ją klusniu savo įrankiu, nes radikalių priemonių prieš ją imtis tuo pat po pavykusio ginkluoto sukilimo prieš rusus nedrįso.

Vokiečių priemonės buvo šios: 1) Su laiky ir izoliavo Berlyne laikinosios vyriausybės min. pirm-ka K. Škirpą ir užs. reik. min. R. Skipitį, 2) Vieton Škirpos prievarta į Lietuvą atgabeno krašto apsaugos min. St. Raštikį, tikėdamiesi tuo sugriauti laikinosios vyriausybės vienybę. 3) Vokiečių įstaigom ir pareigūnam Lietuvoj buvo įsakyta laikinąją vyriausybę boikotuoti. 4) Laik. vyriausybės darbas buvo trukdomas, buvo uždrausta skelbti jos nutarimus, atimtos susisiekimo ir rašomosios priemonės. 5) Skelbė visur, kad Lietuvos nepriklausomybė esanti tik inteligentų fantazija. 6) Reikalavo, kad vyriausybė pati pasidarytų "Vertrauensratu". 7) Grąšino laik. vyriausybės narius likviduoti ar išvežti į konc. stovyklas. 8) Per savo pareigūnus grąšinėmė stengėsi paveikti vyriausybę susilikviduoti. 9) Gestapas, lietuvių jaunuolių padedamas, liepos 23-24 Kaune suorganizavo sukilimą, palietusį Kauno komandantūrą. 10) Gestapininkai planavo vokiečiam įsiveržus į Kauną tuoj areštuoti laik. vyriausybės narius, bet nuo to sulaukęs griežtas vokiečių kariuomenės generolo Roques pasipriešinimas.

Laik. vyriausybė, 6 savaites sunkiai ir atkakliai kovojusi su vokiečiais, 1941 m. rugpiūčio 5 buvo priversta konstatuoti, kad jos veikla sustabdoma prieš jos pačios ir lietuvių tautos valią.

#### Trėmimams paminėti

Birželio 16 **Draugas** išspausdino J. Dajėniečio straipsnį "Liūdni prisiminimai", kuriuose atpasakojama vienos šeimos skaudūs išgyvenimai, būdingi visai lietuvių tautai 1944-1950 m. laikotarpį. Artėjant karo frontui iš rytų prie Lietuvos

sienos, jos gyventojus apėmė rūpestis dėl ateities. Tie, kurie jautėsi nesaugūs ir galėjo, traukėsi į Vakarus, o kiti, negalėdami atsipalėsti nuo tėvynės, turėjo slapstytis nuo okupacinės valdžios pareigūnų ir vietinių išdavikų. Jie keitė pavardes, gyvenamas vietas ir darbo vietas, kad tik galėtų išlikti. Okupantam paskelbus mobilizaciją, daug jaunų vyrų slapstėsi miškuose ir tapo partizanais. Tokius ir jų artimuosius okupantas visaip terorizavo — tardė, suiminėjo, įkalino ar vežė į Sibirą.

Toliau autorius cituoja 1960 m. iš Sibiro grįžusios rašytoja laišką, kuris autorių pasiekė ne per paštą.

Laišką rašiusios brolis nepaklausė mobilizacijos ir slėpėsi miške, bet buvo suimtas ir su kitais vyrais vežamas į frontą. Traukiniui bestovint Panevėžy, jam vėl pavyko pabėgti. Vėl slapstėsi, kol atėjus žiemai, brolis savo ūky įrengė jam slėptuvę, kur pavyko išsislapstyti iki 1946 m. rudens. Bet ir iš čia turėjo jungtis prie partizanų, nes bijojo išdavimo. Tik 1954 m. vietinių išduotas, buvo sugautas, žiauriai kankintas Panevėžy ir sušaudytas, nes neišdavė kitų.

Jį slėpęs brolis buvo nuolat sekamas, tardomas ir mušamas, kad išduotų brolių. Neišdavus buvo suimtas, kalintas ir nuteistas 10 m. ištėrimo į Nirobsko rajono sunkių darbų stovyklą. Dvejus metus sunkiai išvargęs, varomas į darbą sukrito ir nepasikėlė. Tai buvo 1948 m.

Namie likusios moters kentejo baimę ir rūpesčius dėl savo artimųjų. Lankydavosi partizanai, ieškodami maisto, bet šnipai sekė visus, kol 1947 m. gruodžio 27 naktį KGB prikėlė motiną, laišką rašytoją ir brolio dukrelę 1 m. Brolienė su sūnum tą naktį buvo išvažiavusi. Rusai krėtė visus namus ir pirmą savęs varė išsigandusią 72 m. motiną. Kad ir nieko nerado, bet visas ištėrė į Sibirą. Iš Panevėžio vežė traukiniu net 18 parų bet tik naktimis, o dienom traukinys stovėdavo. Nieko nedavė valgyti, bet pasiekus paskyrimo vietą už kelionės metu "gautą" maistą reikėjo atidirbti. Nuvežė į Baturiną, Tomsko apygardoj miško darbam.

Baisūs buvo 1946 m., nes niekas kitu nepasitikėjo, o žuvusių partizanų lavonai gulėdavo po 3-4 dienas turgavietėse.

Laiško rašytoja 1956 m. palaidojusi motiną Sibire, netekusi sveikatos, grįžo 1960 m. iš Sibiro vergijos, bet Lietuvoj nebuvo leista apsigyventi. Tik per didelius vargus pavyko išsikvoti teisę apsigyventi pas seserį.



## Neįtikėtina, bet taip gyvenime yra

Netenka ir aiškinti, kad pasauliniai įvykiai taip žiauriai ir kuo toliau tuo plačiau vystosi; nekaltų žmonių žudynės, o ypač paskutiniu metu pagausėję teroro veiksmai, kurių tikslas yra silpninti demokratinės valstybes, kad susidarius palankioms užgrobumui sąlygoms nebūtų jos pajėgios užpuolikiui pasipriešinti. Čia nereikia jokių komentarų, nes visa tai yra matoma ir iš spaudos ir gyvenime bsiklostančių įvykių. Ir iš viso, jei nebus surasta priemonių tokiai netvarkai pašalinti, tai ateityje, be III pasaulinio karo, apie kurį daug kalbama, nieko per daug gero negalima tikėtis.

Taigi, stebint pasaulį vykstančius neramumus, savaime kyla klausimas iš kur tai viskas atsiranda, t.y., kur yra tų visų piktybių šaknys. Juk sakoma, kad iš nieko niekas nepasidaro, o turi būti vienoikia ar kitokia užuomazga. Tokiu būdu, reikėtų kiek pažvelgti į praeitį, bent į 40 metų laikotarpį, kai dviejų išsigimėlių, Hitlerio ir Stalino, buvo sukeltas II Pasaulinis karas, kurio baisios pasekmės jaučiamos ir po šiai dienai.

Čia tenka pastebėti jau vien tai, kad tik karui prasidėjus, laikotarpyje kelių mėnesių, vokiečių kariuomenė be didsnių sunkumų, kitaip tariant, be pasipriešinimo, paėmė ir nelaisvę apie 4 milijonus raudonarmiečių. Tai įvykis, kokio pasaulio istorijoje nėra buvę. Kitaip tariant, paaiškėjo, kad už "viso pasaulio tėvą ir mokytoją" niekas ir nemanė aukoti savo gyvybę. Šitokią pamoką bolševikai nėra pamiršę ir labai gerai supranta, kad ir ateityje, iškilus panašioms karo veiksams, labai lengvai ta istorija gali pasikartoti. Tuo metu vokiečių kariuomenės vadas maršalas von Brauchitsch, matydamas besiklostančias aplinkybes, labai rimtai įvertindamas padėtį, kreipėsi į fiūrerį Hitlerį, kad būtų leista belaisvius, raudonosios armijos karius, skubiai perorganizuoti į tautinę rusų armiją ir ją nukreipti prieš raudonarmiečius, kurie nieko nelaukdami būtų perėję į tą naujai organizuo-



jamą tautinę armiją.

Toks kariuomenės vado pranešimas Hitleriui buvo pasiūstas rugsėjo 6 d. 1941 m. Vietoje laukto atsakymo, kitą dieną kariuomenės vadas maršalas von Brauchitsch buvo atleistas iš savo pareigų. O "padėties viešpats", fiūreris, iškilmingai pareiškė, kad jis kariauja ne prieš bolševikus, bet prieš tautas "žemesnės rasės".

Tokio pareiškimo bolševikai iš savo priešo tikrai nesitikėjo, nes toks įsakymas pasitarnavo jų propagandai. Dėkingumą pareiškdami, jie drąsiai galėjo Hitlerį apdovanoti "Lenino ordinu".

Ilgai laukti nereikėjo, kai visi karo veiksmai fatališkai pakrypo ne vokiečių naudai. Taip, kaip pradžioje vokiečių kariuomenė nesulaikomai žygiavo į rytus, tai vėliau, dėka fiūrerio "iškilios strategijos", toji pati kariuomenė skubėjo atgal, kol atsirado Berlyne, kur visi planai, priešaky su pačiu Hitleriu, katastrofiškai žlugo.

Ir taip maždaug užsibaigė viena pasaulio "galybė". O kaip įvykiai

klostėsi iš kitos pusės? Tenka pasakyti, kad Stalinas tikrai buvo daug laimingesnis. Neatsižvelgiant į tai, kad jau tuo metu Stalinas buvo pralenkęs Hitlerį nekaltų žmonių žudyme, kurie skaičiuojami milijonais, tačiau sąjungininkai (amerikiečiai, anglai ir kiti) pasistengė viso to nematyti ir prasidėjo teikimas bolševikams visokeriopos paramos kariuomenės pajėgumui sustiprinti. Tokiu būdu, bolševikai ir dabar yra gerokai pažengę pirmyn ir jaučiasi gana pajėgūs nesiskaityti su laisvojo pasaulio valstybėmis, kurių dėka jie yra taip iškilę.

Tuo tarpu Amerikoje kariuomenės pajėgumas, bent šiuo metu, yra ne per aukšto lygio. Žinovų nuomone, yra tik viena išeitis — atstatyti pajėgumą, būtent, mobilizacijos priemonėmis. Kiek anksčiau išleistas potvarkis, tai slaptosios policijos veiklos suvaržymas, mat buvo aiškinama, kad varžomos piliečių teisės, kas yra prieš konstituciją. Tačiau, toks potvarkis, policijos suvaržymas, labai apsunkino slaptosios policijos veiklą ir net nutrūko ryšiai

su kitomis valstybėmis, nes jos amerikiečiais nebegalėjo pasitikėti ir atsakė bendrauti. Tokiu patvarkymu kai kurie liko labai patenkinti. Tai tie, kurie save laiko pasaulio žmonių užtarėjais ir laisvintojais, nes tokiu būdu jų veiklai buvo suteiktos platesnės galimybės.

Tačiau, paskutiniu laiku prezidentas Reaganas šį klausimą sutvarkė ir bolševikų spauda pradėjo nebeplankiai atsiliepti.

Kodėl taip gyvenime viskas klostosi, kad nebeįėjama prieiti prie tvarkos? Kai atsiranda visokių neaiškumų, tai tuo pačiu atsiranda ir visokių skirtingų nuomonių, t.y. ieškojimas priežasčių, kas dėl to yra kaltas. Žymus paskaitininkas, gerbiamas Vilius Bražėnas, priskiria visą kaltę organizacijai "Council of Foreign Relations", kuri visomis priemonėmis remianti komunistus. Tačiau a.a. Tėvas Bružikas anksčiau sakydavo ir dabar, jei gyventų, nuomonės nekeistų: "Tai šėtono darbas". Mano gi nuomone, prie to prisideda ir vienas ir kitas.

Salietis

Arėjas Vitkauskas —

Su prof. Viktoru Biržiška ant Žvėryno tilto Vilniuj . . .

Baigdamas skaityti Nidos Knygų Klubo Londone išleistą prof. Viktoro Biržiškos knygėlę "Gyventų dienų prisiminimai: raudonajame Petrapilio pragare 1918-1920" (Amerikoj \$6.-), radau, kad mes abu su autorium trepsėjom ant to Žvėryno tilto — mat, aš, pirma paklydęs senojo miesto siaurose gatvelėse ir apšaudomas iš langų, arba iš už kampų, kai bėgau nuo Vilnių užimančių mums pergausingų želigovskininkų, priartėjau prie to tilto, kai jau kulkos barškėjo jo šonuose: maniau, jau galas, vyruti — bet žiūriu, mūsų šarvuotis kitame gale prapliupo miesto link (ūpas pakilo!) . . .

Prof Biržiška rašo: "Atsisveikinęs su broliu, kuris nuėjo Kaišiadorių link, apie 15 val., kada jau gatvėse zvimbė kulkos, nuėjau per Žvėryno tiltą savo brolienės Vaclovienės aplankyti. Anapus tilto stovėjo mūsų šarvuotis "Pragaras", o mūsų kareivis mane sulaukė, nuvedė pas karininką, kuris man patarė grįžti atgal per tiltą, nes tuoj prasidės šaudymas. Iš tikrųjų, jau man einant tiltu,

prasidėjo smarkus susišaudymas per tiltą tarp mūsų ir atbėgusių iš Vilniaus miesto pusės lenkų partizanų".

Gi aš bėgau tematydamas viena akim — rekošetas, nubrėžęs nuo mūrų aštrių dulkių mieste įbėrė į vieną akį, kuri tuč tuojau pradėjo tinti. Mano, 9-tas pulkas gynė Vilnių, neatlaikė, liekanos susimaišė su kitais likučiais — aš tą mūsų pasitraukimą esu aprašęs Kauno "Lietuvos Aido" atkarpoj: atsimenu, kad užmiršęs berašant, pavadinau mūsų (2-ros kulkosvaidžių kuopos) karabinus — trumpus šautuvus — "berdankomis", (ilgieji šautuvai, šaunantieji tik vienu šūviu). Niekaip negaliu rasti to "Lietuvos Aido" numerio — gal kas nurodytų kur ir kaip jį galėtų gauti Arėjas Vitkauskas.

Profesorius, suminėdamas žinomus Rusijos revoliucijos faktus, gana daug drebulio patyrė būdamas Petrapilio ginklų fabriko direktorium: kartkartėmis ištrauktas iš čekistų nagų — darbininkų komiteto pastangomis, kiek apsaugomas Leonido Krasino, kuris pasidarė komisaru tos pramonės, kurioj buvęs dideliu akcininku ir savininku prieš revoliuciją. (Lenino draugas — jis iškeitė beveik visas popierines 500-rublines iš to gar-

saus valdžios banko transporto užpuolimo Kaukaze: nors penkšimtinės buvo suregistruotos ir numeriai paduoti į visus bankus, niekas netikrino, kai milijonierius Krasinas atnešė juos bankams . . .)

Prof. Biržiška grįžo su kitais įkaitais į Lietuvą, visi išmainyti už Lietuvoj kalėjusius bolševikus (kurie nenorėjo vykti į Rusiją, nes mūsų kalėjimuose jie gauna duonos ir valgio iki sočiai, o Sovietų Rusijoj jie išvys badą . . .). Nuo Maskvos įkaitus lydėjo čekistas komisaras lietuvis Valiukas, kurio būta neblogo žmogaus ir kuris beveik visą kelionę išbuvo įkaitų III-sios klasės va-gone, su jais atsimindamas Lietuvą ir net kartu giedodamas tautos himną . . .







**Majoras Kęstutis J. Gedmintas**

W. Virginijos Morgentown universitete, nuo gegužės 1 d., mjr. Kęstutis J. Gedmintas yra paskirtas profesorium asistentu, dėstyti karinį mokslą.

Jis yra baigęs Pittsburgho, Pa. universitetą ir Generalinio Štabo Kolegiją Ft. Leavenworth, Ks. Gedmintas yra Vietnamo karo veteranas ir tarnauja armijos "special forces" daliniuose. Grįžęs iš Vietnamo jis tarnavo National Guard, Buttler, Pa. Šiuo metu jis gyvena su žmona ir keturiais vaikučiais Canonsburg, Pa.

#### VI. Gedmintas

##### Ramovėnai Australijoje

Sydnejaus ramovėnų pirm. A. Sirka gavo iš lenkų ats. karių organizacijos pakvietimą dalyvauti su žmona jų šventėje. Tarp kitko, lenkų Sydnejuje gyvena daugiau kaip 30,000. Pirmininkas buvo labai gražiai lenkų sutiktas. Šventėje dalyvavo ir australų ats. karių valdyba (R.S.L.). A. Skirka buvo pakviestas tarti žodį, už kurį jam ilgai plojo ir paprašė teksto, kurį paskelbs lenkų laikraštyje. Kalbėjo ir australų karių atstovas. Tokiu būdu užsimezgė ryšis su lenkų ats. kariais.

- o -

Australijoje leidžiamame laikraštyje "Freedom Lifeline", geg.-birž. 1981 m. laidoje rašoma:

Daug bešališkų asmenų yra vienu ar kitu būdu patarnavę Amnesty International organizacijai, kuri kovoja prieš persekiojimus ir priespaudą. Tačiau, Amnesty tyrinėjimų raportus skelbia, ar nusprendžia neskelbti tos organizacijos, t. vadinamas, chief research officer. Dabar yra paaiškėję, kad tas pareigas eina Australijos komunistas, profesorius Derek

Roebuck, Tasmanijos universiteto Teisės fakulteto dekanas. Neseniai jis lankėsi Maskvoje, kur rūpinosi gauti paramos kad mokytų sovietinius "mokslius" Australijoj. m

##### BIRŽELIO MINĖJIMAS CICERO

Birželio 14 d. Cicero įvyko Sovietų Rusijos vykdomo lietuvių tautos naikimo minėjimas. Dalyvavo JAV karo veteranai su keturiomis, ir Cicero šauliai

su trimis vėliavomis ir daug neorganizuotos publikos.

Minėjimą atidarė ALTos Cicero skyriaus pirm. dr. P. Atkočiūnas. Karo veteranams ir šauliams sunėšę į salę vėliavas, JAV ir Lietuvos himnus sugiedojo solistė Jūratė Tautvilaitė. Invokaciją sukalbėjo kun. Rutkauskas. Žuvusiųjų už Lietuvos laisvę pagerbimą pravedė Stasys Liepas. Prof. dr. Balyš Paliokas vaizdžiai, pasiremdamas faktais ir skaičiais.

Birželio išvežimų paminėjimo demonstracijos. Estų, latvių ir lietuvių ats. karių organizacijos padėjo vainikus Sydney, Martin Place, ant Australų Nežinomo Kareivio paminklo 1981 m. birželio 13 d. Stovi pasiruošę uždėti vainikus iš kairės į deš.: estų pirm. inž. R. Kalamae, pravedęs ceremonijas, estų atstovai, "Ramovės" skyr. pirm. A. Skirka, jam iš kairės A. Zaborskaitė, iš dešinės D. Stadalninkaitė ir latvių atstovai. Nuotr. Pr. Sakalausko



Sydney, Australia. Ramovėnų linksmavakaris 1981 m. gegužės 16 d. Sydney Lietuvių Klubo salėje. Programą išpildo Newcastlelio Lietuvių Trio — I. Iš kairės stovi: M. Zakarauskiene, B. Zakarauskaitė, kavrteto vadovė Z. Zakarauskaitė ir V. Zakarauskaitė. Nuotr. Pr. Sakalausko





nupasakojo Sovietų Rusijos vykdomą lietuvių tautos naikinimą. Solistė J. Tautvilaitė padainavo kelias dainas ir susirakusių buvo labai šiltai įvertinta, o jaunimas, vadovaujamas Sofijos Palionienės, padeklamavo eilėraščių ir pašokodu tautinius šokius. Inž. St. Dubauskui perskaičius, susirinkusieji priėmė atitinkamą rezoliuciją JAV valdžios pareigūnams. Dr. Br. Motušienė pristatė Sibiro kankinio J. Kreivėno knygą, kurios nemažai parduota. Pasibaigus minėjimui sekė užkandžiai, kurie buvo paruošti ponių Diržienės, Skopienės, Vyšniauskienės, vadovaujant Irenai Pranskevičienei. S. Paulauskas



A.A. ZIGMAS TARUTIS

Gegužės 15 d., sulaukęs 69 m. amžiaus, ligoninėje mirė a.a. Zigmas Tarutis.

Jis gimė 1912 m. gegužės 11 d., Islandžių km., Šeštokų valsč., Marijampolės apskr.

Mokėsi Marijampolės Marijonų gimnazijoje. Atlikęs karinę prievolę, tarnavo 4 Artilerijos pulko štabe.

Sovietams užėmus Lietuvą, buvo atleistas iš kariuomenės, tarnavo Šiauliuose Mokesčių Inspekcijoje — inspektorium.

Organizuojant Savisaugos dalinius, įstojo į juos, buvo vieno bataliono Rikiuotės štabo viršila.

Vokiečiams traukiantis iš Rytų, visas batalionas buvo nusiųstas į Štetiną, vėliau į Italiją, kurioje sulaukė karo pabaigos.

Z. Tarutis iš Vokietijos atvyko į JAV ir apsigyveno Clevelande, kur įsijungė į visuomeninį darbą, būtent, buvo L.K.V. S-gos "Ramovės" Klevelando skyriaus vboje, Lietuvių Namų direktorijoje, kurioje daug prisidėjo pinigais ir Lietuvių Bendruomenėje.

Giliam liūdesy liko žmona Bronislava, brolis, dvi seserys Lietuvoje ir artimieji. Tebūna jam lengva JAV žemė.

Ramovėnas



Cicero jaunimas atlikęs meninę programą ALTo suruoštame Birželio naikinimų minėjime. Nuotr. C. Genučio

## ATSIŪSTA PAMINĖTI

Juozas Eretas, Valančiaus  
Šviesa už marių

Pranciškaus Juro ir jo bendrininkų gyvenimas bei veikla. Išleido Lietuvių katalikų mokslo akademija, Piazza Pilotta 4, Roma, Italia. Spausdino Pontificia Universita Gregoriana spaustuvė Romoje 1980 m. Leidinys 354 psl. Serija Negestantieji žiburiai. Redaguoja kun. Antanas Liuima, S.J. V. Tomas. Kaina nėra pažymėta.

Skaitant knygą nenuobodžiauji per visus 354 puslapius, nes autoriaus meistriškai, turiningai parašyta, apvaldant gausybę medžiagos, laiškų, prašymų, išleistų knygų pavadinimų, bei jų autorių suglaustų, įdomių biografijų. Autoriaus Ereto rašto kalboje matai tą ilgoką kalbamąjį laikotarpį ne per padidintus stiklus, ne per vaitojimą ar raudų sienas, bet įvykiai ir žmonės praeina gyvi, tikri ir kiekvieno laikotarpio natūralių spalvų. Jautiesi, lyg pats ten esi ir kartu gyveni.

Aprašomasis Pr. Juras — protonotaras, prelatas, kunigas, knygų leidėjas, liet. archyvo pradininkas ir Alkos muziejaus steigėjas ir jo statytojas, plėtėjas, jame besidarbavęs iki kelionės pas Tėvą. Iš išleistų knygų matai, kad Juras tikrai ne Vaižgantas, besigėrėjęs kiekvienu atrandamu deimantuku, tikėdamasis visos deimantų kasyklos ateityje autoriaus jaunam sušvitėjime. Juras, pats nesukūręs literatūrinių ar mokslinių veikalų, garbino literatūros, mokslo ar muzikos, meno didžiuosius, kurie jau garstūs, kurie jau dideli lietuviško žodžio ar dainos ar mokslo srityje. Jų knygas leido, jų gaidas spausdino, gėrėdamasis vis nauju lei-

diniu, jį finansuodamas. Nepavyko jam tik su Zenonu Ivinskiu, prapuolusiu vis surandamos naujos medžiagos gausybėje ir, net per kelioliką metų, nesuredagavusio taip laukto ir stambiais tūkstančiais iš anksto paremto Merkelio Giedraičio, nes pats pas jį iškeliavo. Neturėjo talento Juras nei kasdieniniame darnos sugyvenime su pas jį buvusiais vikarais, vėliau su savo vietininku klebonu, lietuviais, o taipogi, nemokėjo įsiteikti nei savo viršininkui airiui vyskupui, kuriam, greičiausia, tik kas airiška, tas buvo verta dėmesio. Betgi, jau lietuvių prelatų sąlytyje su Roma dėka Juras gavo savo titulus ir įvertinimą, kaip tikrai tuo užsipelnęs lietuvis kunigas ir tuo tenka didžiutis ir gėrėtis. Tai prel. protonotaro L. Tulabos, tarpininkaujant kardinolui Samore, pasigėrėtinų pastangų vaisiai. Prel. protonotaras Juras po vaisingo, gražaus, ilgo gyvenimo, ilsisi Viešpaties ramybėje, Chicagos lietuviškose kapinėse, kur dar gyvas pasirūpino savo paminklu jau ne popieriniu, bet gražiu ir didingu taip pat, kaip ir jo dėka išleistas knygos.

Juozas Eretas su šia Valančiaus šviesa už marių, o Mokslų akademija išleisdama, davė lietuviams pasigėrėtinai vergingą ir įdomią knygą, skaitytiną ir įsi-  
gintą kiekvienam.

Audronė

PERSPEKTYVOS, Nr. 9, 1979 m. Lietuvos Pogrindžio Spauda — Nr. 2. Išleido Pasaulio Lietuvių Bendruomenė. Tai pogrindžio leidinys, perspausdintas ofsetiniu būdu. Spaudė M. Morkūno spaustuvė 1981 m. Tiražas 3,000 egz., kaina 3.00 dol. Brošiūruotas, 62 psl.



**Algis Norvilas, DVIKALBIŠKUMAS: PALAIMA AR PRAKEIKIMAS?** Išleido P.L.J.S., Čikaga, 1981 m. Spaudė Mykolo Morkūno spaustuvė. 40 psl., mažo formato, brošiuruota, kaina 2 dol.

**Arėjas Vitkauskas, PEGASUS ON STILTS,** autoriau leidinys, 32 psl., brošiuruota, kaina 1 dol. Eilėraščiai anglų kalba.

**Joseph Pajaujis-Javis, SOVIET GENOCIDE IN LITHUANIA.** Vliko Informacijos tarnybos leidinys, kieti viršeliai, aplankas dail. Vl. Žilias, 246 psl. Kaina 10.95 dol. Užsisakyti rašant: Lithuanian National Foundation, Inc., P.O. Box 21073, Woodhaven, N.Y. 11421.

**Anatolijus Kairys, PO DAMOKLO KARDU,** II dalis. Romanas. 304 psl. Minkšti viršeliai, aplankas dail. P. Aleksos. Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje leidinys, 1981 m., tiražas 1000 egz., kaina 8.00 dol.

— — —



**KARYS** ne tik kariams - šauliams informacijos šaltinis, bet taip pat mūsų istoriškai pėdsakai lietuvių kultūroje.

#### PASKUTINIS "KARIO" IŠLEISTŲ KNYGŲ IŠPARDAVIMAS

**Prof. Vc. Biržiškos PRAEITIES PABIROS** — gražiai įrištas 352 psl. istorinių straipsnių rinkinys Lietuvos praeičiai nušviesti. Knygą užsisakiusiems dabar siunčiama 50% žemiau savikainos — tik už \$1.75. Ši knyga išparduodama taip pigiai, nes buvo užsilikusi sandėly.

Dar yra nedidelis skaičius **GEN. POVILAS PLECHAVIČIUS** (monografija) — \$9.00 dol.

Taip pat jau baigiama išparduoti **Z. Raulinaičio GROBIO IR NAIKINIMO ŽYGIS.** Kaina 9.00 dol., "K" prenumeratoriams — tik 7.50 dol.

Užsisakykite dabar pasiųstuose specialiuose lapeliuose, ar net prenumeratoriams užsakymuose, pažymėdami knygos vardą, egz. skaičių ir, žinoma, savo adresą.

Visiems knygas užsisakiusiems būsime dėkingi, nes tuo pačiu paremsite ir "Kari".

#### LAIŠKAI KARIUI

##### Pataisymas

L. Kerulis aprašydamas Karo Mokyklos XII laidos karininkų likimą, yra padaręs klaidų. Rašydamas apie Napoleono Butkevičiaus kilimą, matomai, gavo klaidinančias žinias ir sumaišė su kuriuo kitu karininku. Likusiems gyviems tos XII laidos karininkams turiu pranešti, kad aš, Napoleonas Butkevičius, 1939 m. savo pavardę buvau sutrumpinęs į **Butkūnas** (gimęs Smilgių kaime, Žarėnų valsč.). 1041.VI.16 Varėnos poligone patekau voviečių nelaisvėn ir po mėnesio laiko grįžęs į Vilnių, pasiluiosavau iš karinės tarnybos ir grįžau į Plungę, kur per karą mokytojauvau Prekybos mokykloje, eidamas kartu inspektoriaus pareigas. Taigi, nei aš, nei mano žmona su dukromis nebuvome išvežti į Sibirą. Antrojo raudonųjų antplūdžio metu vokiečių išvežtas į Vokietiją, mokytojauvau Oldenburgo liet. stovyklos gimnazijoje ir emigravau į Australiją 1947 m. Čia, Melbourne, ir dabar tebegyvenu.

**Napoleonas Butkūnas**  
Melbournas, Australia

**\$15.00:**  
Alf. Šmigelskis, Ont.

**\$13.00:**  
Kun. Ign. Mikalauskas, Ont.

**\$12.00:**  
L. Klausutis, NY

**\$11.00:**  
St. Virpša, IL

**\$10.00:**  
Br. Gustaitienė, CA  
A. Valiuskis, R.I.

**\$9.00:**  
R. Markevičius, NY  
M. Milušauskas, IL

**\$7.00:**  
P. Andriulis, AR  
Br. Basiulis, CA  
G. Biskis, IL  
V. Cricket, IL  
V. Jasiulionis, Ont.  
Pr. Karalius, St. Croix  
J. Lesčinskis, MI

**\$6.00:**  
L. Balzaras, IL  
F. Bočiūnas, FL

**\$5.00:**  
Kl. Čeputis, MI  
A. Endriukaitis, Vokietija  
V.A. Gedmintai, MA  
A. Laucis, IL  
J. Mačiukas, Ont.  
A. Mažiulis, Ont.  
Vl. Varneckas, CT

**\$4.00:**  
A. Patamsis, Ont.  
P. Žulys, Ont.  
St. Žvirblys, Ont.

**\$3.00:**  
L. Dautartas, OH

**\$2.00:**  
F. Damasevičius, Australia  
V. Gedmintas, MA  
A. Janušonis, NY  
A. Jucėnas, MA  
E. Juciūtė, MA  
E. Kalvynas, MA  
Idl. Krasauskas, MA  
A. Lakavičius, NY  
K. Martinkus, IL  
V. Mitkus, IL  
Ed. Petkevičius, NY  
M. Pranckonis, MD  
A. Rugys, NJ  
J. Tarvydas, IL  
J. Vadopalas, IL  
Br. Valiukėnas, MI  
G. Žemaitis, OH

*Aukojusiems KARYS nuoširdžiai dėkoja!*

#### DĖMESIO PRENUMERATORIAI!

Kas dar atsilikote su prenumeratos mokesčiu, tai šis mėnesis patogiausias susimokėti.

Jūsų iš seniau įrodytas pareigingumas ir duosnumas padeda gražiau ir ilgiau mūsų karių-šaulių šeimą informuoti ir reprezentuoti.

Metinė prenumerata — 13 dol., pusmetinė — 7 dol., atskiras egz. — 1.50 dol.

#### AUKOJO KARIUI:

**\$50.00:**  
LŠST "Maironio" kp., Sudbury, Ont.  
(p. A. Juozapavičius)  
LŠST "J. Vanagaičio" kp., Boston, MA  
(ižd. J. Bajerčienė)

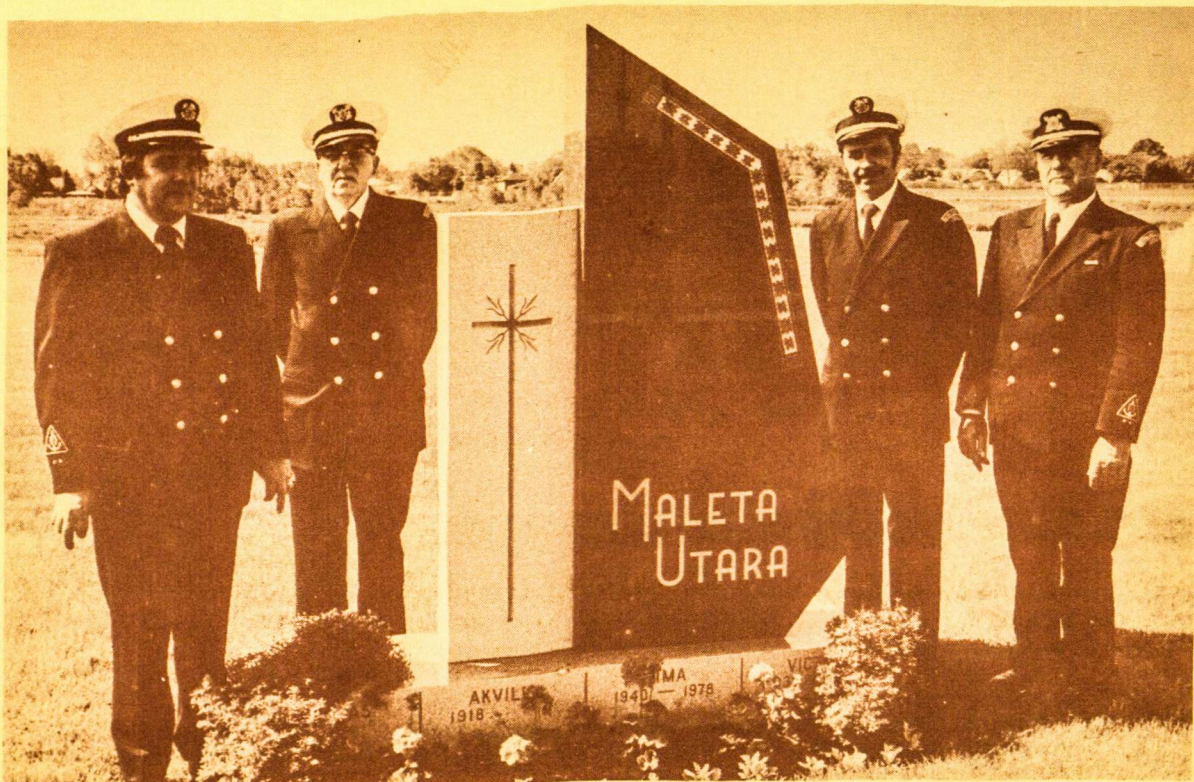
**\$37.00:**  
M. Dapkus, MA

**\$25.00:**  
LŠST "M. Jankaus" kp., Brockton, MA  
(ižd. A. Šeduikis)

**\$22.00:**  
G. Satkus, Ont.

**\$17.00:**  
J. Kratavičius, Ont.





“Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos nariai: V. Utara, J. Utara, J. Marius ir V. Zinkus, mirusių pagerbimo dieną lanke mirusius jūrų šaulius Čikagoje, Šv. Kazimiero kapinėse. Nuotr. P. Malėtos

L.K.V. “*Ramovės*”, C. V-bos, KARIUI talkinant, išleisto dr. A. Rukšos “*Kovos Dėl Lietuvos Nepriklausomybės*” II tomo pristatymas New Yorke įvyks rugsėjo 20 d., sekmadienį, 4 val. p.p., Kultūros Židinyje.

Ištraukas iš Veikalo skaitys Bronius Balčiūnas. Knygą visuomenei pristatys ir apibūdins visuomenininkas Kazys Jankūnas.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Cekius, arba “Money Order” adresuoti tik “KARYS” vardu, — ne “Warrior” ar kt.